

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRKMENİSTAN COĞRAFYA EĞİTİMİNDE ORTAOKULDA OKUTULAN
DERS KİTAPLARINDA DÜNYA COĞRAFYASI ALGISI.**

Leyli AMANOVA
ORCID: 0009-0001-7909-311X

Danışman
Prof. Dr. Adnan PINAR
ORCID: 0000-0002-5256-7901

Konya – 2024

TEŞEKKÜR

Eğitim, her toplum için çağdaş medeniyet seviyesini yakalamada ve ilerlemede vazgeçilmez unsurlardan biridir. Dolayısıyla okullar, insan hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır. Eğitim ve öğretim sürecinin vazgeçilmez unsurlarından biri de ders kitaplarıdır.

Bu çalışmada Türkmenistan'da okutulan ortaöğretim 7. sınıfta Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ve 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası ders kitaplarında Türkmenistan'ın Dünya ülkelerine bakış açısının nasıl olduğu incelenmiştir.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde, bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren, kıymetli zamanını her zaman ayıran, çalışma sürecimde her türlü desteği sağlayan, bana rol model olan, yönlendirme ve tavsiyeleriyle katkıda bulunan değerli danışman hocam Prof. Dr. Adnan PINAR hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Lisans öğrenimim boyunca engin bilgi ve tecrübe ve yardımlarından dolayı saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Caner ALADAĞ, Prof. Dr. Tahsin TAPUR, Doç. Dr. Baştürk KAYA, Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR, Doç. Dr. Recep BOZYİĞİT'E teşekkür ediyorum.

Leyli AMANOVA

Haziran 2024

İçindekiler

TEŞEKKÜR	ii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	2
1.2. Alt Problemler	2
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi	3
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	4
2.ALAN YAZIN (İLGİLİ ARAŞTIRMALAR)	5
2.1. Türkmenistan Eğitim Sistem	5
2.1.1.Türkmenistan Eğitim Sisteminde Coğrafya Eğitimi.	7
3. YÖNTEM	12
3.1. Araştırmanın Modeli	12
3.2. Araştırmanın Kapsamı.....	12
3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri.....	13
3.4. Verilerin Toplanması.....	13
3.5. Verilerin Çözümlemesi (Verilerin Analizi).....	13
4.BULGULAR	14
4.1 7.Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası, kitabının genel içerikleri.....	14
4.1.1. Afrika.....	15
4.1.1.1. Mısır Arap Cumhuriyeti	17
4.1.1.2. Nijerya.....	18
4.1.1.3. Güney Afrika Cumhuriyeti	18
4.1.3. Güney Amerika	24
4.1.3.1. Brezilya	25
4.1.3.2. Arjantin Cumhuriyeti	25
4.1.3.4. Şili	26
4.1.4. Kuzey Amerika.....	28
4.1.4.1. Amerika Birleşik Devletleri	30
4.1.4.2. Kanada.....	31
4.1.5. Avrasya.....	33
4.1.6. Antarktika.....	38

4.1.7. Okyanuslar.....	38
4.2. 10. Sınıf Dünya Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası.....	39
4.2.1. Avrupa'nın siyasi coğrafyası.	41
4.2.1.1.Kuzey Avrupa	41
4.2.1.1.1.Norveç	42
4.2.1.2. Batı Avrupa	43
4.2.1.2.1 Almanya (Almanya Federal Cumhuriyeti).....	44
4.2.1.3.Güney Avrupa	45
4.2.1.3.1. İtalya Cumhuriyeti	45
4.2.1.4.Doğu Avrupa ve Orta Avrupa	47
4.2.1.4.1.Rusya Federasyonu	48
4.2.2. Asya.....	49
4.2.2.1.Orta-Doğu Asya (Türkiye Cumhuriyeti).....	50
4.2.2.2.Orta Asya. Hindistan.....	51
4.2.2.3.Orta-Doğu Asya. Endonezya	52
4.2.2.4.Çin Halk Cumhuriyeti	52
4.2.2.5.Doğu Asya, Japonya.....	53
4.2.2.6.Orta Asya	54
4.2.2.7.Kafkasya devletleri.....	55
4.2.3.Kuzey Amerika	56
4.2.3.1.Kanada.....	56
4.2.4.Latin Amerika	57
4.2.4.1.Brezilya	58
4.2.5.Afrika	59
4.2.5.1.Güney Afrika Cumhuriyeti	59
4.2.6.Avustralya ve Okyanusya	60
4.2.6.1.Yeni Zelanda	62
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	64
5.2. Sonuç	69
5.3. Öneriler.....	71
KAYNAKLAR.....	72

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Türkmenistan Coğrafya Eğitiminde Ortaokulda Okutulan Ders Kitaplarında Dünya Coğrafyası Algısı başlıklı tez çalışmamın toplam **84** sayfalık kısmına ilişkin, 8/07/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%4** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

8/07/2024

Leyli AMANOVA

Prof. Dr. Adnan PINAR

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

8/07/2024

Leyli AMANOVA

Kısaltmalar

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TMB: Türkmenistan Milli Bilim

TDY: Türkmen Devlet Yayınları

Tablolar Listesi

Tablo 1. Türkmenistan Ortaokullarda Coğrafya Dersler Ve Süre Tablosu.....	9
Tablo 2. 7. Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası kitabında Afrika kıtasının öne ..... çıkartılan coğrafik özellikleri	19
Tablo 3. 7. Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası kitabında Avustralya ve Okyanusya'nın öne çıkartılan coğrafi özellikleri.	23
Tablo 4. 7. Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası kitabında Güney Amerika kıtasının öne çıkartılan coğrafik özellikleri.....	27
Tablo 5.7. Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası kitabında Kuzey Amerika kıtasının öne çıkartılan coğrafik özellikleri.	32
Tablo 6. 7. Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası kitabında Avrasya kıtasının öne çıkartılan coğrafik özellikleri.	36
Tablo 7 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Almanya'nın öne ..... Çıkartılan coğrafik özellikleri.....	44
Tablo 8. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında İtalya'nın öne çıkartılan..... Coğrafik özellikleri.....	47
Tablo 9. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Orta Avrupa'nın öne ..... çıkartılan coğrafik özellikleri.	48
Tablo 10. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Rusya Federasyonu'nun öne çıkartılan coğrafik özellikleri.....	49
Tablo 11. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Türkiye ..... Cumhuriyeti'nin öne çıkartılan coğrafik özellikleri.	51
Tablo 12. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Hindistan'ın... öne çıkartılan coğrafik özellikleri.....	51
Tablo13. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Endonezya'nın... öne çıkartılan coğrafik özellikleri.....	52
Tablo 14 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Çin Halk Cumhuriyet'in öne çıkartılan coğrafik özellikleri.....	53
Tablo 15. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Japonya'nın öne	53

çıkartılan coğrafik özellikleri.	53
Tablo 16. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Amerika Birleşik Devletleri'nin ön çıkartılan coğrafik özellikleri.	56
Tablo.17 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Kanada'nın öne çıkartılan coğrafik özellikleri.	57
Tablo 18. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Meksika'nın öne çıkartılan coğrafik özellikleri.	58
Tablo 19. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Brezilya'nın ...	59
Öne çıkartılan coğrafik özellikleri.	59
Tablo 20. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin öne çıkartılan coğrafik özellikleri.	60
Tablo 21. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Yeni Zelanda'nın öne çıkartılan coğrafik özellikleri.	62
Tablo 22. 7. Sınıf Okyanusların ve Kıtaların Coğrafyası kitabında fotoğraflar, haritalar ve sayfalar	67
Tablo 23.10. Sınıf Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası kitabında fotoğraflar, haritalar ve sayfalar	68

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

TÜRKMENİSTAN COĞRAFYA EĞİTİMİNDE ORTAOKULDA OKUTULAN DERS KİTAPLARINDA DÜNYA COĞRAFYASI ALGISI

Leyli AMANOVA

Bu çalışmada Türkmenistan’da okutulan ortaöğretim 7. sınıfta Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ve 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası ders kitaplarında Türkmenistan’ın Dünya ülkelerine bakış açısının nasıl olduğu incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yapılmıştır. Veri kaynağı olarak Türkmenistan Bilim Bakanlığı tarafından 2019 yılında hazırlanan Ortaöğretim 7. sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ve 2022 yılında hazırlanan 10. sınıfta okutulan Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası ders kitapları doküman incelemesi yöntemi uygulanarak bulgulara ulaşılmıştır. Çalışmada doküman incelemesi yöntemiyle elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalar doğrultusunda incelenmiştir. Araştırılan kitaplarda Türkmenistan’ın ortaokullarda okutulan coğrafya derslerinde Dünya’ya bakış algısını çözümlenmeye çalışılmıştır. Genel olarak her iki kitapta da öncelik olarak ülkelerin coğrafi konumu, fiziki coğrafyası, hidroğrafyası, yeraltı kaynakları, siyasi coğrafyası, nüfusu gibi coğrafik özellikleri başlıklar halinde verilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre ders kitaplarında yer alan ünite konularında güncel ve doğru bilgiler içerdiği tespit edilmiş, fakat görsel öğelere yeterince yer verilmediği görülmüştür. Bu çalışmanın asıl amacı, Türkmenistan’da ortaokullarda okutulan coğrafya ders kitaplarında dünyanın nasıl algılandığını ortaya koymaktır. İncelemeler sonucunda, ilk kitapta fiziki coğrafya konularına daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, her iki kitapta da ülkelerin genel kültür bilgisine dair eksiklikler olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Coğrafya Eğitimi, Dünya coğrafyası, Coğrafya Ders Kitabı.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Geography Education Program
Master Thesis

PERCEPTION OF WORLD GEOGRAPHY IN TEXTBOOKS TAUGHT IN SECONDARY SCHOOLS IN GEOGRAPHY EDUCATION IN TURKMENISTAN

Leyli AMANOVA

In this study, Turkmenistan's perspective on the world countries was examined in the 7th grade Geography of Continents and Oceans and 10th Grade Economic and Social Geography of the World textbooks taught in Turkmenistan. In the study, document analysis, one of the qualitative research methods, was conducted. The findings were obtained by applying the document review method in the Secondary School 7th grade Geography of Continents and Oceans textbooks prepared by the Ministry of Science of Turkmenistan in 2019 and the Economic and Social Geography of the World textbooks taught in the 10th grade prepared in 2022, as data sources. In the study, the data obtained through the document review method were examined in line with the previously determined themes. In the researched books, an attempt was made to analyze the perception of the world in Turkmenistan's geography lessons taught in secondary schools. In general, in both books, geographical features such as geographical location, physical geography, hydrography, underground resources, political geography and population of the countries are given as priority titles. According to the results of the research, it was determined that the textbooks contained up-to-date and accurate information on the unit topics, but it was seen that visual elements were not included enough. The main purpose of this study is to reveal how the world is perceived in geography textbooks taught in secondary schools in Turkmenistan. As a result of the analysis, it was determined that the first book included more topics in physical geography. Additionally, it was determined that there were deficiencies in the general cultural knowledge of the countries in both books

.Keywords: Education, Geography Education, World geography, Geography Textbook.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Türkmenistan’da bilim ve teknoloji hızla gelişmektedir. Bu gelişime katkıda bulunan en önemli unsurlardan biri, Türkmen gençlerine sunulan eğitim ve öğretim hizmetleridir. Nitelikli bir eğitim ortamı, çocukların beklentilerini gerçekleştirmesine yardımcı olur. Geleceğe yönelik bir eğitim sistemi, modern öğretim araçları ve bu araçların öğrencilere aktarılmasıyla mümkündür. Eğitimde ders kitapları ise sadece bilgi kaynağı değil, aynı zamanda çağdaş bireyler yetiştirme aracıdır. Bu nedenle ders kitaplarının titizlikle hazırlanması, modern eğitim ve öğretim için zorunlu hale gelmektedir.

Türkmenistan’ın eski Cumhurbaşkanı Gurbanguly Berdimuhamedov'un 1 Mart 2013 tarihli talimatı ile eğitim sisteminde önemli değişiklikler yapılmıştır. 2013-2014 eğitim-öğretim yılından itibaren zorunlu eğitim süresi 10 yıldan 12 yıla çıkarılmıştır. Bu reforma göre, 3-5 yaş grubundaki çocuklar kreş ve anaokullarına, 6-18 yaş grubundaki çocuklar ise ilk, orta ve lisenin birlikte bulunduğu okullara devam ederek mezun olmaktadır. Kreşler ve anaokulları isteğe bağlı olup, çocukların günlük kahvaltı ve yemek masrafları için ailelerden az miktarda katkı ücreti alınmaktadır. Orta öğretim zorunlu ve ücretsizdir.

2024 yılı itibarıyla Türkmenistan genelinde 1,761 ortaokul bulunmaktadır ve bu okullarda yaklaşık 960,000 öğrenci eğitim görmektedir. Bunun yanı sıra, öğretmen okulları, hemşirelik okulları, spor okulları ve sanat okulları gibi özel eğitim kurumları da bulunmaktadır. Ülkede 4 üniversite, 20'den fazla enstitü, akademi ve konservatuvar bulunmaktadır. Yükseköğretim kurumları arasında, Türkmen Devlet Ekonomi ve Yönetim Enstitüsü gibi okullar uluslararası işbirliklerine de önem vermekte ve dijital ekonomiye geçiş sürecinde önemli adımlar atmaktadır (Wikipedia.com 2024).

Türkmenistan’da ortaöğretim okullarında kullanılan tüm ders kitapları, resmi bir kurum olan "Türkmen Devlet Neşriyat Gullugy" tarafından hazırlanmaktadır. Bu kurum, coğrafya ders kitapları da dâhil olmak üzere, tüm ortaöğretim ders kitaplarını basmakta ve yayınevlerine sunarak okullara dağıtımını sağlamaktadır.

Türkmenistan'ın saygıdeğer Cumhurbaşkanı Serdar Berdimuhamedov tarafından yürütülen ve bilimsel temellere dayanan kapsamlı milli programlar, toplumsal hayatı köklü bir şekilde dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bu programların eğitim alanındaki temel hedefi, genç

nesli vatanseverlik ruhuyla eğitmek ve onlara uluslararası standartlara uygun eğitim sunmaktır. Bu bağlamda, yeni düşünce yapısına sahip, modern topluma layık gençler yetiştirmek ön planda tutulmaktadır. Cumhurbaşkanımızın eğitim politikalarını hayata geçirmek için, öğretim ve eğitim faaliyetlerinin niteliğini artırmak, öğretmenlerin yeni müfredat değişikliklerini anlamalarını sağlamak ve derslerin kalitesini yükseltmek esastır.

Eğitim müfredatının ilgili konuları, Halk Kahramanımızın halkımızın maddi ve manevi değerlerine, doğaya saygılı yaklaşım ilkelerine, insan sağlığını koruma politikalarına, bilimsel ve edebi mirasımıza ve halkın yaşam deneyimlerine adanmış eserleri ve "Bilgelik Kaynağı" adlı kitabının içeriği ile yakından ilişkilendirilmiştir.

Coğrafya dersi müfredatı, ortaokullarda işlenen coğrafya dersinin içeriğini, kapsamını, öğretim sırasını ve öğrencilerin bilgi ve becerilerine yönelik beklentileri gösteren temel bir belgedir. Bu müfredat, coğrafya dersi için ortaöğretim devlet standartlarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yeni müfredata göre, 6. ile 10. sınıflar arasında coğrafya dersi öğretimi için toplamda 340 saat ayrılmıştır. Bu müfredatta, Milli Eğitim Politikasının gereksinimlerine uygun olarak derslerin içeriğine önemli değişiklikler eklenmiştir. Coğrafya dersinin sınıflara göre öğretim sırası ve verilen saatlerin miktarı değiştirilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bu çalışmada Türkmenistan Bilim Bakanlığı tarafından hazırlanan ortaöğretim coğrafya 7. sınıfta okutulan Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ve 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası ders kitaplarında Türkmenistan'ın Dünya ülkelerine bakış açısının nasıl olduğu incelenecektir. Bu bağlamda araştırma ders kitapları üzerine odaklanacaktır.

1.2. Alt Problemler

1.2.1. Kıtaların fiziki beşeri ve ekonomik özellikleri hakkında nelere değinilmiştir.

1.2.2. Her bir ülkenin hangi coğrafik özellikleri ön plana çıkarılmıştır.

1.2.3. Konuyla ilgili olarak ülkelere kaç sayfa yer verilmiş, ne kadar görsel kullanılmıştır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, Türkmenistan Devlet Neşriyat Gullugy tarafından yayınlanan Lise 7. sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ve 10. sınıfta okutulan Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası ders kitaplarının dünya coğrafyasına nasıl baktığına, dünya coğrafyası konularının nasıl işlendiği, bakış algısını ortaya koymaktır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Günümüzde, ülkelerin kalkınması ve gelişmesi ile eğitim kalitesi arasında güçlü bir bağ olduğu gözlemlenmektedir. Ders kitapları, öğrencilerin öğrenmesi gereken temel bilgileri sistematik bir şekilde sunar. Bu kitaplar, öğrencilerin akademik gelişimini destekler ve belirli bir konu hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmalarını sağlar. Ders kitapları, öğrencilerin belirlenen öğrenme hedeflerine ulaşmalarında kritik bir rol oynar. Bu nedenle, ders kitaplarının doğru ve güncel bilgiler içermesi ve konuları destekleyici görsel materyallerle zenginleştirilmesi büyük önem taşır. Ayrıca, bu kitaplarda öğrencilerin kazanımlara ne ölçüde ulaştığını değerlendirmek için çeşitli ölçme ve değerlendirme etkinliklerine yer verilmelidir. (Demiralp, 2023)

Dünya coğrafyasını öğrenmek, öğrencilerin dünya haritası üzerinde ülkeleri, şehirleri, dağları, nehirleri ve diğer coğrafi özellikleri tanımalarına yardımcı olur. Bu, mekânsal farkındalıklarını ve coğrafi bilgilerini geliştirir.

Öğrenciler, dünyanın farklı bölgelerindeki çevresel sorunlar ve doğal kaynakların kullanımını hakkında bilgi sahibi olurlar. Bu, çevreye duyarlı bireyler yetiştirilmesine katkıda bulunur ve sürdürülebilir yaşam biçimlerinin önemini vurgular. Türkmenistan'da ortaokul coğrafya derslerinde dünya coğrafyasını öğretmek, öğrencilerin küresel bir perspektif kazanmalarına, çevreye duyarlı bireyler olmalarına ve daha iyi analitik beceriler geliştirmelerine yardımcı olur. Bu, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli faydalar sağlar ve eğitim sisteminin önemli bir parçasıdır. Bu şekilde yetişen gençler ya da bireyler başka ülkeleri çeşitli yönleriyle tanıma olanağı yakaladıkları için kendi ülkeleriyle karşılaştırma fırsatını elde etmiş olurlar. Ayrıca bu durum kendi ülkelerinde eksiklikler vs. var ise fark etmelerini ve bu durumun giderilmesinde görev almalarını da sağlama noktasında katkı sunabilir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışmada sınırlılıklar şu şekilde belirlenmiştir:

- Türkmenistan Devlet Neşriyat Gullugy 2019 yılında hazırlanan Ortaöğretim 7. sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ve 2022 yılında hazırlanan 10. sınıfta okutulan Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası ders kitapları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

"Eğitim, bireylerin potansiyellerine göre çeşitli yönlerde gelişimlerini sağlamayı amaçlayan bir süreçtir. Bu sürecin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için eğitim faaliyetlerinin sistematik ve planlı bir şekilde organize edilmesi gerekmektedir" (Demir vd, 2013, s. 1082). "Toplumların maddi ve manevi tüm değerlerini en iyi şekilde geleceğe taşıyabilmelerinin en önemli faktörü eğitimidir. Bunu başarabilmek için eğitim faaliyetlerinin sistematik, düzenli, yöntemli ve planlı bir şekilde değerlendirilip uygulanması gerekmektedir" (Kaplankıran, 2017). "Eğitimin amacı, bireylere beceri kazandırmak ve onların çevrelerine uyum sağlamalarına yardımcı olmaktır" (Ünlü, 2014, s. 37).

Eğitim programı: Eğitimcilere göre, bir eğitim programının en önemli özelliği işlevselliğidir; yani toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi ve bireylerin yeteneklerini ortaya çıkarmasıdır (Engin vd., 2003). Yetiştirilmek istenen insan tipini esas olarak belirleyen unsurlar öğretim programlarıdır. Dünyadaki hızlı değişim ve gelişime ayak uydurabilmek için eğitim programlarının yenilenmesi büyük önem taşımaktadır (Kızılcıoğlu, 2006, s. 1).

Öğretim programları: Öğretim programları genel olarak dört temel unsura dayanır. Bunlar; niçin, ne, nasıl ve ne kadar öğretiyoruz? Programın ana unsuru hedeflerdir, diğer unsurlar ise bu hedeflere ulaşmada yardımcıdır. Hedefler belirlendikten sonra, bu hedeflere ulaşmak için içerik, yöntemler ve ölçme-değerlendirme önem kazanır. Programlarda, kazanım olarak tanımlanan hedef-davranış kavramı, öğrencilere kazandırılması planlanan uzak ve yakın hedefleri içerir. İçerik ise bu hedeflere uygun konuları kapsar (Aladağ, Tapur ve Kaya, 2024).

Coğrafya: Coğrafya fen ve sosyal bilimler arasında doğa ve insanın karşılıklı etkileşimini inceleyen bir disiplin olarak, ülkelerin gelişmişlik seviyelerini artırmaları için mutlaka faydalanmaları gereken bir alandır. Küreselleşme sürecinde meydana gelen siyasi, sosyoekonomik ve teknolojik değişimler, coğrafya ve coğrafya eğitiminin yeni bir perspektiften değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır (Artvinli ve Kaya, 2010).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN (İLGİLİ ARAŞTIRMALAR)

Bu bölümde Türkmenistan'ın eğitim sistemi, eğitim sisteminin hedefleri, ortaöğretim coğrafya dersi müfredatları, ders kitabının içeriği ve fiziksel yapısı ile bu konuda yapılan araştırmalar ele alınmıştır.

Dünya coğrafyası, yeryüzünün fiziksel özellikleri, iklim, bitki örtüsü, hayvan yaşamı, su kaynakları, toprak türleri ve bunların insan faaliyetleriyle ilişkisini inceleyen bilim dalıdır. Aynı zamanda, nüfus dağılımı, ekonomik faaliyetler, kültürel özellikler ve siyasi sınırlar gibi insan coğrafyasına ait unsurları da kapsar. Dünya coğrafyası, hem doğal hem de beşeri olayların yer yüzeyindeki dağılımını ve bu dağılımların nasıl etkileştiğini araştırır. Dünya coğrafyası, hem doğal hem de beşeri süreçlerin anlaşılması ve bu süreçlerin yönetilmesi açısından vazgeçilmez bir bilim dalıdır. Çevreyi korumaktan, ekonomik kalkınmaya; kültürel anlayıştan, doğal afet yönetimine kadar birçok alanda hayati bir rol oynar. Bu nedenle, dünya coğrafyasına yönelik bilgi ve anlayış, bireyler ve toplumlar için büyük önem taşır.

2.1. Türkmenistan Eğitim Sistem

Türkmenistan, 27 Eylül 1991 tarihinde Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık kazanıldıktan sonra, ülkede genel kalkınma politikaları uygulanmaya başlanmış ve çeşitli yenilikler getirilmiştir. Türkmenistan'da eğitimden sorumlu kurum, Türkmenistan Eğitim Bakanlığı olmuştur. Eğitim ve öğretim alanında da yenilikler yapılmış ve dünya standartlarına uygun eğitim programları geliştirilmiştir. Türkmenistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Saparmurat Atayeviç Niyazov'un talimatıyla, Türkmenistan Meclisi 12 Nisan 1993 tarihinde aldığı kararla, daha önce kullanılan Kiril alfabesini kaldırarak, Latin alfabesi esas alınarak yeni bir Türkmen alfabesi oluşturmuştur. Türkmen (Latin) alfabesi 30 harften oluşmaktadır.

2006 yılına kadar, ülkede eğitim sistemi temel amaçlar doğrultusunda yürütülmüştür. 2006 yılında Cumhurbaşkanı Saparmurat Atayeviç Niyazov'un vefatının ardından, 2007 yılında ikinci Cumhurbaşkanı Gurbanguly Berdimuhammedov, eğitim alanında yenilikler getirmiştir. (Hudayarowa, 2019: 33).

2007 yılında Türkmenistan'ın ikinci Cumhurbaşkanı Gurbanguly Berdimuhammedov, birçok devlet kurumunda olduğu gibi eğitim kurumlarında da yenilikler getirmiştir. Bu

yeniliklerin asıl amacı, modern dünya standartlarına uyum sağlamaktır. Bu bağlamda yapılan ilk değişiklik, eğitim-öğretim yılının dokuz yıldan on yıla çıkarılması olmuştur. Dolayısıyla, bu standartlara uyulması amacıyla 2007 yılında Türkmenistan Bilim Bakanlığı tarafından yeni eğitim düzenlemeleri yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, daha önceki dokuz yıllık zorunlu eğitim süresi 10 yıla çıkarılmıştır. Türkmenistan’da zorunlu eğitim sistemi 3+4+3 şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca, Cumhurbaşkanı Gurbanguly Berdimuhammedov’un talimatıyla, 2013-2014 öğretim yılından itibaren 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi kararlaştırılmıştır. (Hudayarowa, 2019: 33).

Türkmenistan’da öğrenciler,

- 4 yıl İlkokul,
- 5 yıl Ortaokul,
- 3 yıl Lise eğitimi almaktadırlar.

Öğrenciler, ilkokul, ortaokul ve lise eğitimini aynı okulda tamamlayarak mezun olmaktadır. Ayrıca, ortaokuldan liseye geçiş için sınav yapılmamaktadır. Öğrencinin ortaokul başarıları değerlendirilerek lise eğitimine başlaması uygun görülmektedir. Değerlendirmeler beşlik sistemine göre yapılmaktadır:

1 – yüzlük sistemde 00 a karşılık gelir ve başarısız anlamına gelir.

2 – yüzlük sistemde 30 a karşılık gelir ve başarısız anlamına gelir.

3 – yüzlük sistemde 50 ye karşılık gelir ve orta anlamına gelir.

4 – yüzlük sistemde 80 e karşılık gelir ve iyi anlamına gelir.

5 – yüzlük sistemde 100 e karşılık gelir ve pekiyi anlamına gelir. Öğretmenler, öğrencilerin her konu bitiminde yaptıkları sınavlar ve sınıftaki sözlü değerlendirmeleri sonucunda ve yılsonunda yapılan genel sınavlar ile başarılı veya başarısız olduklarını belirlerler. Günümüzde Türkmenistan’da 1852 ortaokul, 1053 kreş ve 24 yüksek eğitim kurumu bulunmaktadır.

Türkmenistan’da bazı okullarda öğrencilerin farklı dil ve kültürleri öğrenmelerini amaçlayan sınıflar bulunmaktadır. Örneğin, Japon ve Çin dili ve kültürü, Fransız dili, Alman dili gibi sınıflar mevcuttur. Bunun yanı sıra, tamamen Rusça ve İngilizce eğitim veren okullar da vardır.

Lisans yerleştirme sınavları her üniversitenin kendi bünyesinde ayrı ayrı yapılmaktadır. Bu sınavlar en az üç aşamadan oluşur. Fakültelerde her bölümün sınavları ayrı olarak yapılır. Örneğin, Matematik Öğretmenliği bölümü sınavı, o bölümün kendi binasında, gözetmen olarak oluşturulan üç hoca tarafından yapılmaktadır. Sınav yapısı, beş sorudan oluşan klasik sınav tarzıdır ve bir saat süre verilir. Öğrenciler sırayla jürinin önünde iken cevap kâğıtları incelenir ve bu esnada jüriler öğrenciye sorular sorar. Örneğin: "Neden matematik öğretmeni olmak istiyorsunuz?" Bu inceleme sonucunda öğrenci değerlendirilir ve başarılı sayılırsa bir sonraki sınava girme hakkı kazanır. Sınavlarda tükenmez kalem kullanılması zorunludur. Türkmenistan’da tüm eğitim kademelerinde tükenmez kalem kullanılması zorunludur, kurşun kalem kullanılamaz. Her fakültenin bölüm sınavları farklı günlerde ve farklı saatlerde yapılmaktadır. Sonuçlar, kazanan ve kazanamayanlar şeklinde okul girişinde tablolar halinde ilan edilmektedir. Ancak, açık öğretim, uzaktan eğitim ve çift ana dal eğitimleri yoktur. Türkmenistan’da okulların sayısı her geçen yıl artırılmaktadır.

Türkmenistan, “Eğitim İçin Sınır Yok” ilkesi kapsamında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO), Asya, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde tanınmış bilim ve eğitim merkezleriyle işbirliği geliştirmektedir. Türkmenistan, son derece profesyonel uzmanlar yetiştirmeyi amaçlayan ortak projeleri başarıyla gerçekleştirmektedir. Son on yılda binlerce Türkmen öğrenci Rusya, Bela Rus, Çin, Malezya, Romanya ve Türkiye’deki seçkin üniversitelerden mezun olmuştur.

Devlet Başkanı Serdar Berdimuhammedov, “Eğitim, Türkmenistan’ın istikrarlı büyümesinin sağlam bir temelidir” demiştir. Bu nedenle, ülke çapında yürütülen mevcut eğitim reformlarının asıl amacı, yüksek ahlaki değerler ve modern teknolojiler sayesinde güçlü ve eğitilmiş yeni nesillerin yetiştirilmesidir. Genç neslin kaliteli eğitim alması, Türkmenistan’ın gelecekteki hızlı büyümesi için belirleyici faktörlerden biri olarak görülmektedir.

2.1.1. Türkmenistan Eğitim Sisteminde Coğrafya Eğitimi.

Türkmenistan’daki coğrafya dersi programı, ortaokullarda verilen coğrafya dersinin içeriğini, kapsamını, öğretim sırasını, öğrencilere yönelik bilgi ve beceri gereksinimlerini

gösteren temel bir belgedir. Bu program, coğrafya dersi için devletin belirlediği eğitim standartlarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yeni öğretim programına göre, VI-X sınıflarda coğrafya dersi için toplam 340 saat ayrılmıştır. Bu programda, Milli Eğitim Politikasının gerekliliklerine uygun olarak ders içeriklerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Coğrafya öğretiminin sınıflar bazında sırası ve ders saatleri değiştirilmiştir(Tablo1).

VI. Sınıf: "Fiziki Coğrafya" başlangıç dersi okutulmaktadır. Bu ders, ilkokuldaki "Doğa Bilgisi" dersinden coğrafyaya geçişi sağlar ve üst sınıflardaki coğrafya dersleri için temel oluşturur. Dersin amacı, öğrencilere coğrafi harita, yer planı, Dünya'nın katmanları, doğal unsurlar arasındaki bağlantılar ve dünya nüfusu ile ülkeler hakkında temel bilgileri vermektir.

VII. Sınıf: "Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası" dersi verilmektedir. Bu ders, öğrencilere kıtaların ve okyanusların coğrafi konumu, büyüklüğü, jeolojisi, yüzey yapısı, doğal kaynakları, iklimi, suları, toprakları, bitki örtüsü ve hayvan varlığı, doğal bölgeleri, nüfusu ve siyasi haritası hakkında bilgiler sunar. Bu ders aynı zamanda genel coğrafi yasaları öğretir.

VIII. Sınıf: "Türkmenistan'ın Fiziki Coğrafyası" okutulmaktadır. Bu ders, öğrencilere Türkmenistan'ın fiziksel coğrafi konumu, jeolojik ve tektonik yapısı, yer altı kaynakları, iklimi ve suları hakkında bilgi verir. Öğrenciler ayrıca Türkmenistan'ın bitki örtüsü ve hayvan varlığı, doğal anıtları ve fiziksel coğrafi bölgeleri ile tanışırlar. Dersin içeriğinde doğal kaynakların korunması ve çevre bilimi konularına da önem verilir.

IX. Sınıf: "Türkmenistan'ın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası" dersi okutulmaktadır. Bu ders, öğrencilere ülkenin ekonomik ve sosyal gelişim özellikleri hakkında bilgi sağlar ve ilgili becerileri geliştirir. Ders, Türkmenistan'ın doğal kaynaklarına, ekonomik sektörlerinin yapısına, sanayi, tarım, ulaşım sistemleri ve sosyal yapının gelişimine odaklanır. Ayrıca, ülkenin ekonomik politikaları ve sosyal-ekonomik reformlar da ele alınır.

X. Sınıf: "Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası" okutulmaktadır. Bu ders, dünya ekonomisi, doğal kaynaklar, dünya nüfusu, uluslararası ekonomik ilişkiler ve çevre-insan ilişkileri hakkında genel bilgiler sunar. Ders, dünyanın farklı bölgeleri ve ülkeleri hakkında kapsamlı bilgiler verir ve küresel sorunlara, Türkmenistan'ın dünya ekonomisindeki yerine de önem verir.

Tablo 1. Türkmenistan Ortaokullarda Coğrafya Dersler Ve Süre Tablosu.

Sınıf	Ders	Toplam Süre	(Haftalık süre (saat)
6	Fiziki Coğrafya	68	2
7	Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası	68	2
8	Türkmenistan'ın Fiziki Coğrafyası	68	2
9	Türkmenistan'ın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası	68	2
10	Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası	68	2

2.2. İlgili Araştırmalar

Aladağ, (2018) “Türkiye ve Türkmenistan Coğrafya Öğretim Programlarının Karşılaştırılması” adlı çalışmasında Türkiye ve Türkmenistan’ın ortaöğretim coğrafya eğitim programlarını incelemiştir. Yazar, makaleyi dört temel unsur üzerinden yapılandırmıştır: hedef-davranış (kazanım), içerik, eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme. Araştırma, her iki ülkenin ortaöğretim coğrafya eğitiminde sınıf düzeylerinde farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Türkmenistan’da coğrafya eğitimi beşinci sınıfta başlayıp dokuzuncu sınıfta sona ererken, Türkiye’de dokuzuncu sınıfta başlayıp on ikinci sınıfta bitmektedir. Türkmenistan’da coğrafya eğitimi beş yıl sürerken, Türkiye’de dört yıl sürmektedir. Her iki programda da içeriğin günlük hayat ve diğer disiplinlerle ilişkilendirilmesi, öğrencilerin çok boyutlu düşünme becerilerinin geliştirilmesi ve sadece ders kitaplarına bağımlı kalmayıp güncel teknolojik gelişmelerden yararlanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Ölçme ve değerlendirme kısmında ise not belirleme sistemlerinde farklılıklar olduğu belirtilmiştir: Türkmenistan’da 5’lik not sistemi uygulanırken, Türkiye’de 100’lük sistem kullanılmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye ve Türkmenistan coğrafya eğitim programlarının amaçlar ve içerik açısından benzerlikler taşıdığı, ancak eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme konularında farklılıklar bulunduğu ifade edilmektedir.

Şahin, (2023) “Türkiye’nin Ekonomik Coğrafya İçeriklerinin Karşılaştırılması ve Türkmenistan Coğrafya Ders Programı: 10, 11 ve 12. Sınıflar” adlı çalışmasında her iki ülkenin 2018 yılı coğrafya müfredatları incelenmiş ve içerikleri ile temaları karşılaştırılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, 9. sınıf müfredatında ekonomik coğrafya içeriği bulunmadığından, bu sınıf analiz dışında bırakılmıştır ve 10, 11. ve 12. sınıf programları incelenmiştir. Her iki ülkenin müfredatları, 9. sınıfta ekonomik coğrafya konularını içermemekte; ekonomik coğrafya konuları 10, 11. ve 12. sınıflarda yoğunlaşmaktadır. Ancak, Türkiye’nin coğrafya müfredatı 9. sınıftan başlayarak 12. sınıfa kadar devam ederken,

Türkmenistan müfredatı 6. sınıftan 12. sınıfa kadar devam etmekte olduğu belirtilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda, Türkiye ve Türkmenistan'ın coğrafya müfredatları, amaç ve içerik bakımından benzerlikler gösterirken, eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme açısından farklılıklar bulunduğu ifade edilmektedir.

Hudaybergenov, (2022) “Türkmenistan'da 9. Sınıf Dünya Tarihi Eğitimi” adlı yüksek lisans tezinde Türkmenistan’da okutulan 9. sınıf dünya tarihi ders kitabını müfredat, şekil ve içerik yönünden incelemektedir. Çalışmanın amacı, ders kitabının Türkmenistan Bilim Bakanlığı tarafından hazırlanan ortaöğretim programlarına ne derece uygun olduğunu belirlemek ve çağdaş bilimsel ölçütlerle analiz etmektir. Bu çalışma, Türkmenistan'da tarih eğitiminin niteliğini artırmak ve ders kitaplarının çağdaş standartlara uygun hale getirilmesi için önemli bulgular sunmaktadır.

Turan, (2017) Türkmenistan'da Okutulan Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı Devleti'ne Yaklaşımı. Türkmenistan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonra, tarih ders kitaplarında Osmanlı Devleti'ne yaklaşımı büyük ölçüde olumlu olduğunu. Ders kitaplarında Osmanlı Devleti'nin teşkilat yapısı, kültür ve medeniyeti ile ünlü padişahlar hakkında detaylı bilgiler verilmekte olduğunu. Osmanlı tarihi, Türkmen tarihiyle ilişkilendirilerek öğretilmekte ve Osmanlı Devleti, Türkmen devleti olarak kabul edildiğini ifade edilir. Ders kitaplarında Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki Türkmen beylikleri ile ilişkileri genelde tarafsız bir şekilde sunulmakla birlikte, Yıldırım Bayezid'in Anadolu Beyliklerine yönelik politikalarına eleştirel bir yaklaşım gözlemlenmektedir. Sonuç olarak, Türkmenistan'da okutulan tarih ders kitaplarında Osmanlı tarihi geniş bir şekilde yer aldığını ve Osmanlı Devleti'ne yaklaşım genel olarak olumlu bir perspektifte sunulmuş olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte, tarihsel bilgi ve konuların sunumu konusunda Türkiye ve Türkmenistan arasında iş birliğinin artırılması önerilmektedir .

Antipova, E & Galay, (2017) Türkmenistan Coğrafyası Program adlı eğitim programının açıklaması ve hedefleri, öğrencilerin Türkmenistan'ın fiziksel ve sosyal-ekonomik coğrafyasını bilimsel ve pratik açıdan anlamalarını amaçlamaktadır. Program, Türkmenistan'ın doğal ve ekonomik coğrafi süreçlerini, iklimini, yer altı ve yer üstü sularını, toprak ve bitki örtüsünü, hayvan dünyasını, doğal kaynakların kullanımını ve çevresel durumunu kapsar. Ayrıca, Türkmenistan'ın ekonomik yapısı, endüstrisi, tarımı, demografik özellikleri, hizmet sektörü, dış ticaret ve ulaşım sistemlerine de odaklanır. Program, öğrencilerin bu bilgileri bilimsel araştırmalarda ve mesleki uygulamalarda kullanabilmelerini sağlamayı hedefler.

Türkmenistan'ın coğrafi ve ekonomik özelliklerini ayrıntılı bir şekilde incelemeyi ve öğrencilere bu alanda yetkinlik kazandırmayı hedeflemektedir.

Arbatov, (2016) Türkmenistan'ın Fiziki Coğrafyası çalışma, Türkmenistan'ın fiziki coğrafyası ve doğal koruma bölgelerinin genel özelliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, Türkmenistan'ın jeolojik özellikleri, jeomorfolojik özellikleri, iklim özellikleri, hidrografik özellikleri, toprak özellikleri, doğal bitki örtüsü ve doğal koruma bölgeleri incelenmiştir.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın problemine bağlı olarak araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, verilerin toplaması ve verilerin analizi alt başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan bu araştırma nitel bir araştırma olup Türkmenistan 'da ortaokulda okutulan coğrafya 7. sınıf Okyanusların ve Kıtaların Coğrafyası ve 10. sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası ders kitaplarında yer alan konuların ele alınmış şekli ve ders kitabının içeriğini analiz etmek için doküman analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, Türkmenistan'daki ortaöğretim 7. sınıf Okyanusların ve Kıtaların Coğrafyası ve 10. sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası ders kitaplarının içerik analizini tespit etmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla nitel özellikte tarama modeline dayalı yöntem kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında, doküman analizi, değerlendirilmesinde ise içerik analizi yöntemlerine başvurulmuştur. Doküman incelemesi, sosyal bilimler alanında sıkça kullanılan, üzerinde insan izlerini barındıran fiziki nesnelerin değerlendirilmesi olarak tanımlanır. Bu inceleme türü, yazılı ve yazılı olmayan materyallerin analizini içerir. Yazılı materyaller arasında kitaplar, gazeteler, dergiler, notlar, mektuplar ve anılar bulunur. Yazılı olmayan materyaller ise film, televizyon programları, resimler, fotoğraflar ve çizimler gibi öğeleri kapsar. Bu çeşitlilik, araştırmacılara farklı perspektiflerden veri toplama ve analiz etme olanağı sağlar. (Demircioğlu, 2016: 231)

Bu doğrultuda, yukarıda bahsedilen dokümanların bir kısmından tez çalışmasında faydalanılmıştır. Ayrıca, Türkmenistan ortaöğretim programı ders kitapları yorumlanırken, Türkmenceden Anadolu Türkçesine çeviri için glosbe.com çeviri sitesinden yararlanılmıştır. Bunun yanında, Ulusal Tez Merkezi'nden elde edilen tezler, makaleler, dergiler ve diğer internet sitelerindeki kaynaklar da kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmanın evreni Türkmenistan Bilim Bakanlığı tarafından hazırlanan ortaöğretim coğrafya müfredat programının işlevsel kalitesini, ders kitaplarına yansımaya şeklini kapsamaktadır. Aynı zamanda Türkmenistan Devlet Yayınları Türkmenistan Devlet Neşriyat Gullugy tarafından sunulan ortaöğretim 7. sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ve 10.sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitaplarının bilimsel açıdan içeriği incelenerek araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesi için gerekli veriler, resmi belgelerden elde edilmiştir. Bu kapsamda, verilerin toplanmasında Türkmenistan Bilim Bakanlığı tarafından yayımlanan ortaöğretim coğrafya müfredatı ve Türkmenistan ortaöğretim devlet okullarında okutulan 7. sınıf " Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası " ile 10. sınıf "Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası" ders kitapları temel alınmıştır. Ders kitaplarının aynı zamanda görsel tasarım açısından da incelenmesini hedefleyen bu çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkin bir biçimde kullanılacak değerli bilgi kaynaklarıdır Yıldırım ve Şimşek (2013). Yapılan çalışmalar, ders kitaplarının öğrenme süreçlerinde en sık kullanılan materyaller olduğunu ve bir ülkenin eğitimsel süreçlerinin temsilinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Nitel araştırmalarda, elde edilen bulguların güvenilirliği ve tutarlılığının sağlanması oldukça önemlidir. Ayrıca, bulguların ayrıntılı olarak betimlenmesi, doğrudan alıntılarla desteklenmesi, veri toplama araçlarının, sürecinin ve analizinin ayrıntılı bir şekilde açıklanması ve bulguların mevcut literatür uyumlu olması dikkate alınmalıdır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi (Verilerin Analizi)

Çalışmada 2019 tarihinde Türkmenistan Bilim Bakanlığı'ndan G. Gurbandurdyev tarafından hazırlanan ortaöğretim 7. sınıf " Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası " ve 2022 tarihinde Bilim Bakanlığı'ndan B. Çaryyev tarafından hazırlanan 10. sınıf "Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası" ders kitapları kullanılmıştır. Araştırmada bahsedilen kitaplar, ülkelere ayrılan sayfa sayısı, yine o ülkeler için kullanılan görseller, ülkelerin öne çıkarılan fiziki, beşeri ve ekonomik özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 4

4.BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın alt problemlerini açıklamak amacıyla, elde edilen verilerin çözümlenmesiyle ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Türkmenistan ortaokulda okutulan 7. sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ders kitabı Türkmenistan Bilim Bakanlığı tarafından yazılmış olup toplamda 2 kitaptan oluşmaktadır. Kitabın birinci bölümü ilk döneminde, 2. bölümü ise ikinci dönemde okutulmaktadır. Kitapta ilk olarak Afrika kıtasından başlanmaktadır.

4.1 7.Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası, kitabının genel içerikleri

7."Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası" neyi inceler? Kıtaların ve okyanusların coğrafyası, dünya üzerinde bulunan kıtaların ve okyanusların fiziksel özelliklerini, dağılımını ve etkileşimlerini inceler. Bu bilim dalı, yeryüzünün farklı bölgelerinin oluşum süreçlerini ve bu bölgelerde meydana gelen doğal olayları araştırır.

Dersin amacı, görevleri ve içeriği, öğrencilerin kıtalar ve okyanuslar hakkında detaylı bilgi edinmesini sağlamaktır. Hedefleri arasında, yeryüzünün farklı bölgelerinin oluşum süreçlerini ve özelliklerini öğretmek, bu bölgelerdeki doğal olayların ve süreçlerin anlaşılmasını sağlamak gibi konular yer alır. Dersin içeriği, kıtaların ve okyanusların fiziksel özelliklerini, coğrafi dağılımını ve bunların doğa ile ilişkisini kapsar (TBM, 2022).

Kıtalar ve okyanusların coğrafyasının incelenmesi, yeryüzündeki yaşamın ve doğal süreçlerin anlaşılması için kritik öneme sahip olduğu. Bu bilgiler, doğal kaynakların yönetimi, çevre koruma ve doğal afetlerin önlenmesi gibi alanlarda önemli katkılar sağlar.

Kıtalar ve dünya parçaları, bu kavramların birbirinden farkı; Kıta, geniş kara kütlelerini ifade ederken, dünya parçası genellikle kültürel ve coğrafi olarak tanımlanmış bölgeleri ifade eder. Örneğin, Avrasya kıtası tek bir kara kütlesi iken, Avrupa ve Asya dünya parçaları olarak kabul edilir.

Kıtalar ve okyanusların haritaları: Haritaların oluşum tarihinde coğrafi keşiflerin ve seyahatlerin önemi büyüktür. Haritalar, boyutlarına, ölçeklerine ve içeriklerine göre gruplandırılır. Temel semboller haritaların okunmasında önemli rol oynar. Kıtalar ve okyanusların incelenmesinde haritalar, yeryüzünün farklı bölgelerinin detaylı olarak anlaşılmasını sağlar.

Kıtalar ve okyanusların oluşumu, kıta ve okyanus yer kabukları ve bunların yapısındaki farklılıklar. Kıta ve okyanus çökellerinin oluşumu ile ilgili varsayımlar. Litosfer plakaları, yer kabuğunun sabit ve hareketli bölümleri. Yeryüzü şekilleri: ovalar, düzlükler, yükseltiler, dağlar. Okyanus tabanının yapısı, kıtaların su altı kenarları, kıta sahanlığı, kıta yamacı, okyanus tabanı.

Atmosfer ve iklim ve onu oluşturan etmenler, iklimin güneş ısısına bağlılığı, yeryüzüne düşen güneş ışınlarının miktarının çeşitliliği, iklimin oluşumunda okyanusların ve kara parçalarının önemi.

İklimle ilgili öğretiler, "Paýhas çeşmesi" adlı kitaptaki gün ısısı ile ilgili atasözleri ve deyimler üzerinden de desteklenir. Bu sözler, halk bilgeliğini yansıtarak iklim olaylarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur (Berdimuhammedov, 2016).

Atmosfer yağışlarının dağılımı ve etkileyen sebepler, yağışlar, yeryüzündeki dağılımı ve bu dağılıma etki eden faktörler incelenir. Siklonlar ve antisiklonlar, hava kütleleri ve hareketleri, "Paýhas çeşmesi" kitabında yağış ve rüzgârlarla ilgili atasözleri ve deyimler de bu konuda bilgi sağlar (Berdimuhammedov, 2016).

Dünyada İklim Çeşitliliği, deniz iklimi, karasal ve aşırı karasal iklimler gibi iklim çeşitleri ve bunların özellikleri incelenir. İklim kuşakları ve geçiş iklim kuşakları, haritalarla gösterilir. İklim değişikliği, iklim ve insan faaliyetleri, atmosferin temizliği gibi konular da önemlidir. Bu kapsamda BM'nin iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi ve Viyana sözleşmesi gibi uluslararası anlaşmalar da ele alınır.

Su Kütleleri ve Okyanus Akıntıları: Okyanus akıntıları ve kara sularının özellikleri, buzullar gibi su kütleleri incelenir. "Paýhas çeşmesi" kitabında su ile ilgili atasözleri ve deyimler de bu konuda bilgi sağlar. İklim değişikliğinin kara sularına etkileri, Hazar Denizi'nin korunması için çerçeve sözleşme gibi konular ele alınmaktadır.

Dünya devletleri, Dünya üzerindeki ülkeler ve bu ülkelerin çeşitli özelliklere göre sınıflandırılması yapılır.

4.1.1. Afrika

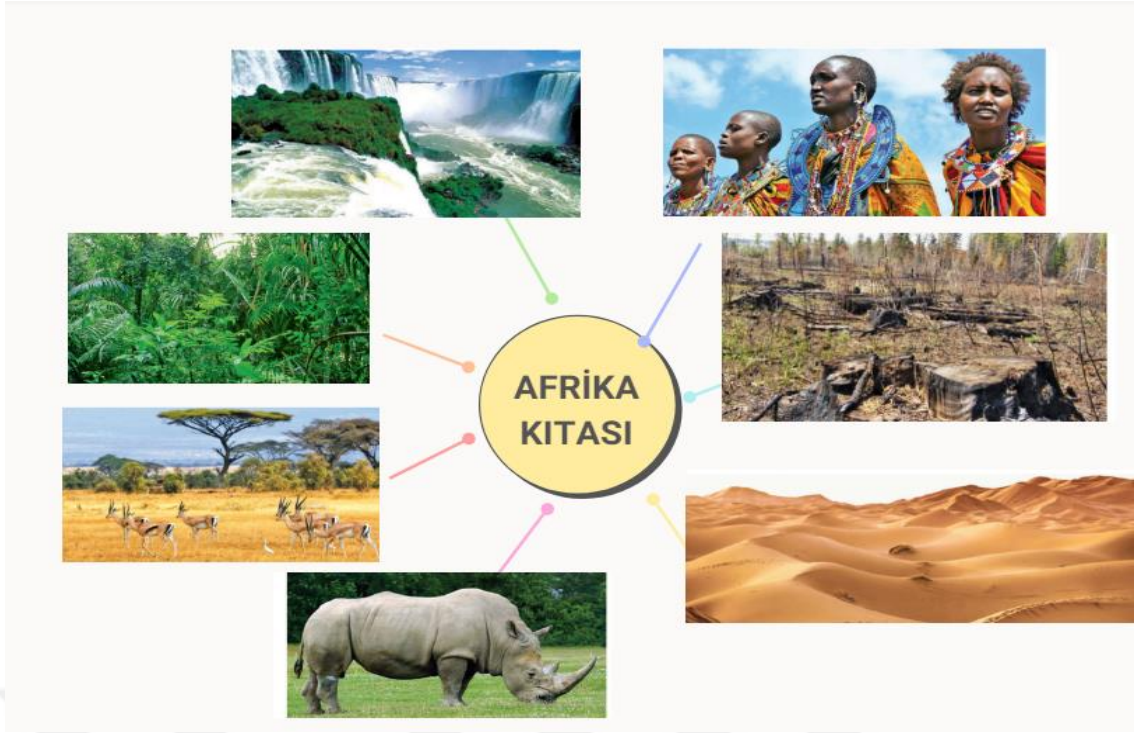
Kitapta Afrika kıtasının öğretimi için 8 saat ayrılmıştır. Afrika kıtasının anlatımı 68. sayfadan başlayarak 98. sayfaya kadar devam etmektedir. Konuyla ilgili toplamda 4 harita ve 7 görsel kullanılmıştır.

Kullanılan görsel ve haritalar şunlardır

- Afrika fiziki haritası
- Afrika'da düzenlenen seyahat rotaların haritası
- Doğu Afrika kırıkları fotoğrafı
- Afrika'nın iklim bölgeleri haritası
- Zambezi Nehri üzerindeki Victoria Şelalesi fotoğrafı
- Ekvator Yağmur ormanları fotoğrafı
- Savan fotoğrafı
- Gergedan fotoğrafı
- Sahra çölü fotoğrafı
- İnsan ekonomik faaliyetleri nedeniyle ormansızlaşma fotoğrafı
- Masai halkı fotoğrafı

Kıtaya ait enler olarak ifade edilen aşağıdaki bilgilerle konuya başlanmaktadır.

Yüzölçümü – 30,3 milyon km²Nüfusu – 1 milyar 277 milyon (2018) kişiden fazla. Kıyı şeridinin uzunluğu – 30,5 bin km. Deniz seviyesinden en yüksek noktası – Kilimanjaro Dağı (5895 m). Deniz seviyesinden en düşük noktası – Assal Çukuru (-155 m). En büyük çöl – Sahara 9,2 milyon km². En uzun nehir – Nil (Kagera ile 6671 km). Yüzölçümü bakımından en büyük göl – Victoria (69,46 bin km²). En büyük ada – Madagaskar (596 bin km²) (Agalyýewa & Aşyrmuhammedowa, 2019).

Fotoğraf 1: Türkmenistan ortaokulda okutulan 7. sınıf Okyanuslar ve Kıtalar Coğrafyası ders kitabından, Afrika kıtası

Afrika, diğer kıtalar arasında özel bir konumda yer aldığı belirtilmekte, dolayısıyla kıtaların öğretimine Afrika kıtasıyla başlanılmıştır. Dünya gemi trafiğinde Süveyş Kanalı'nın büyük öneminin olduğu vurgulanmıştır. Onun üzerinden dünyanın birçok ülkesi yüklerini taşınması nedeniyle ticari öneminin büyüklüğü anlatılmıştır. Afrika coğrafi açıdan çok ilginç ve pek çok özellikleri bulunan bir kıta olarak ifade edilmekte ve dünyada büyüklüğü açısından ikinci sırada (Avrasya) yer aldığı vurgulanmaktadır.

Kıtanın genel coğrafi özellikleri ile ilgili olarak, Afrika'nın keşfi, Afrika yeryüzü yapısı ve maden kaynaklar, iklimi, hidrografyası, nüfusundan bahsedilmektedir. Ayrıca Afrika'nın siyasi haritası, 1950'lerde Afrika'da sadece, Mısır, Etiyopya, Liberya ve Güney Afrika Cumhuriyeti olarak 4 tane bağımsız devletten oluştuğu, günümüzde ise toplamda 53 bağımsız devletin bulunduğu da ifade edilmektedir.

Kitapta yukarıda belirtilen genel bilgilerden sonra, yüzölçümü, nüfusu ve ekonomik gelişmeleri dikkate alınarak Mısır, Nijerya ve Güney Afrika Cumhuriyeti ülkeleri kıtayı temsil edecek şekilde ayrı ayrı ele alınmıştır(Tablo 2).

4.1.1.1. Mısır Arap Cumhuriyeti

Mısır Arap Cumhuriyeti'nin öncelikle coğrafi konumu ele alınmaktadır. Afrika'nın kuzeydoğusunda, Nil Nehri'nin kıyısında bulunduğu. Tarihten buyana medeniyetin beşiği

olarak kabul edildiği vurgulanmıştır. Dünyanın en büyük Arap devleti ve başkenti Kahire olduğu anlatılmıştır. Mısır, Afrika kıtasının en önemli tarımsal sanayi ülkelerinden biri olarak kabul edilir. Topraklarının üçte biri tarımda kullanılması, ana tarım ürünleri arasında buğday, mısır, pamuk, şeker kamışı, meyve ve üzüm bulunduğu belirtilmiştir.

4.1.1.2. Nijerya

Coğrafi konum olarak batı Afrika'da Gine Körfezi'nin kenarında olduğu belirtilmektedir. Ülkenin başkentinin Abuja olduğu ve toplam 250 etnik dilin konuşulduğu ifade edilmiştir. Nüfusun %75'nin tarım ile uğraştığı, başlıca tarım ürünleri arasında ise yağ, kakao, mısır ve pirincin olduğu belirtilerek ayrıca hayvancılığın da önemli olduğu vurgulanmıştır. Ülke ekonomisinin büyük ölçüde petrole dayandığı ifade edilmektedir.

4.1.1.3. Güney Afrika Cumhuriyeti

Afrika kıtasının güneyinde yer aldığı ve başkentinin Pretoria olduğu belirtilmektedir. En önemli özelliği olarak da ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerin arasında bulunduğu vurgulanır. Ülkenin tarım alanının %77'si'nin yerli Bantu halkları tarafından işlendiği, kalan kısmının da Avrupa'dan göç eden Afrikalılar (%12) ve İngilizler ile Hollandalıların oluşturduğu vurgulanmıştır.

Ülkenin doğal kaynakların aşırı çok olması ve ekonomisin de buna dayandığı ifade edilmiştir. Bu kaynaklar arasında krom madenleri, altın, elmas ve diğer değerli doğal kaynakların bulunması öne çıkarılmıştır.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nin gelişmiş bir çiftlik endüstrisinin olduğu, tarım ürünlerinin %40'ı tam çiftlik endüstrisine katkıda bulunduğu belirtilmektedir. Büyükbaş hayvanlar ve koyuncululuğın önemli bir yer tuttuğu vurgulanmaktadır. Tarım sektöründe ana ürünler arasında buğday, mısır, şeker pancarı, pamuk, muz ve narenciye bulunduğu da ifade edilmektedir.

Tablo 2. 7. Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası kitabında Afrika kıtasının öne çıkartılan coğrafik özellikleri

Fiziki-coğrafi konum	-Ekvatorun güneyinde, kıtanın en geniş yeri 3000 km'ye ulaşır. -Afrika, yaklaşık olarak ortasından ekvator tarafından, batı kısmından ise başlangıç meridyeni tarafından kesilmektedir. -Bu nedenle Afrika, aynı anda Kuzey, Güney, Doğu ve Batı yarım kürelerde yer almaktadır. -Kıtanın büyük bir kısmı Kuzey ve Güney dönenceleri arasında yer aldığı -Kıta, kuzeyden güneye yaklaşık 8000 km boyunca uzanır. -En batı ve en doğu noktaları arasındaki mesafe 7500 km'dir.
İklim	-Afrika'nın büyük bir kısmı sıcak iklim kuşağında yer alır. -Kıtanın büyük bölümünde yıllık ortalama sıcaklıklar +25 ile +30°C arasındadır. -Kış mevsimi ile yaz mevsimi arasındaki fark, sadece yağış miktarıyla belirginleşir.
Hidrografya	-Nil Nehri -Konko (Zaire) Nehri -Nijer Nehri -Zambezi Nehri -Çad Gölü -Victoria Şelalesi -Victoria Gölü -Tanganika Gölü
Nüfusu	-Afrika'da 1 milyar 277 milyondan fazla insan yaşamaktadır. -Büyük çöllerde (Sahra, Kalahari, Namib) nüfus yoğunluğu 1 km²'de bir kişiye bile ulaşmayabilir. -Kongo havzasının tropikal ormanlarında, Doğu Afrika'nın dağlık bölgelerinde, Sahra altı ve Güney Afrika savanalarında nüfus yoğunluğu 1 km²'de 10-50 kişi arasında olabilir. -Sahil şeritlerinde ve kıyı ovalarında nüfus yoğunluğu daha fazladır (1 km²'de 100-200 kişi) -Nil Nehri'nin deltası, yerleşim açısından önemlidir ve Mısır'da 1 km²'de 1500 kişi düşebilir.
Tarihi Keşfi	-Köle ticareti: Milyonlarca Afrikalının köle olarak Amerika'ya taşınmasına yol açtı. -19. yüzyıl sonları: Afrika'nın iç bölgelerini keşfetmeye başladı. -David Livingstone: 19. yüzyılın ortalarında Afrika'nın derinliklerine birçok keşif gezisi yaptı. -Güney Afrika'yı batıdan doğuya geçti. -Zambezi Nehri'nde Victoria Şelalesi'ni keşfetti. -Kongo Nehri ve Nyasa Gölü gibi bölgeleri inceledi -Nil Nehri'nin kaynağını bulma arzusunu taşıdı -Rus gezginler ve bilim adamları: -W.V. Junker: Afrika'da önemli araştırmalar yaptı.
Biyoloji Çeşitliliği	-Sürüngenler -Zebralar, -Antiloplar, -Zürafalar -Ceylanlar
Topraklar ve Bitki Örtüsü	-Buğday -Arpa -Sebze -Buğday -Welwitschia bitkisi -Maniok (nişastalı kökleri olan bir çalı), tatlı patates, mısır, yer fıstığı, Savananın doğu kısmında pamuk ve daha nemli alanlarda pirinç yetiştirilebilir.
Çöller	-Sahra -Kalahari -Namib

4.1.2. Avustralya ve Okyanusya

Avustralya ve Okyanusya kıtasının öğretimi için 5 ders saat ayrılmıştır, 99. sayfasından başlayarak 116. sayfaya kadar devam eder. Konuyla ilgili toplamda 5 harita ve 4 görsel kullanılmıştır.

Kullanılan görsel ve haritalar şunlardır

- Avustralya'nın keşfi ve açılışı haritası
- Avustralya fiziki haritası
- Kış ve yaz aylarında hava durumu kompleksler, hâkim rüzgârlar ve sert rüzgârlar dağılımı haritası (A – yaz, B – kış)
- Avustralya'nın iklim bölgeleri haritası
- Murray Nehri fotoğrafı
- Eyre Gölü fotoğrafı
- Avustralya Bitkileri fotoğrafı
- Kanguru fotoğrafı

Yüzölçümü: 7,678 milyon km². Nüfusu: 25,3 milyondan fazla (2018 yılı itibarıyla). Kıyı şeridi uzunluğu: 19,5 bin km Deniz seviyesinden en yüksek noktası: Kosciuszko Dağı (2228 m). Deniz seviyesinden en alçak noktası: Eyre Gölü (-16 m). Deniz seviyesinden ortalama yüksekliği: 300 m. En uzun mercan resifi: Büyük Set Resifi, 2000 km'den daha uzun.

Yer yüzeyinin yapısal özelliklerini ve faydalı kaynakları. Kıtanın doğal kaynaklar açısından zenginliği belirtilmektedir. Özellikle kıtanın batısında bulunan kristalin kayaların yaygın olduğu bölgelerde demir, bakır, nikel, kurşun ve kalay gibi madenler çıkarıldığı ifade edilir. Avustralya, kurşun üretiminde dünyada birinci sırada yer aldığı dikkate alınır. Çöküntü kayalarla oluşan taş kömürü, linyit, petrol, doğal gaz ve sofr tuzu, kıtanın doğu kısmında bol miktarda çıkarılmakta olduğu, yıllık petrol üretiminin 32 milyon tona ulaştığı belirtilir. Ayrıca altın ve uranyum gibi zengin kaynaklara da sahip olduğu vurgulanmıştır.

Kıtanın genel coğrafik özellikleri ile ilgili olarak, Avustralya'nın keşfi, iklimi, hidrografyası, nüfusundan bahsedilmektedir(Tablo 3).

Kıtanın doğal bölgeleri ve Organik dünyasından bahsedilmektedir. Burada Büyük Çöller olarak Büyük Victoria Çölü, Gibson Çölü gibi çöllerin bulunduğu anlatılmaktadır. Avustralya kıtasının diğer kıtalardan uzun süre ayrı kaldığı için benzersiz bir biyolojik çeşitliliğe sahip olduğu da belirtilmektedir. Bu nedenle, buradaki bitki örtüsünün %75'inden fazlası sadece Avustralya'ya özgü olan endemik bitkilerden olduğu anlatılmaktadır. Bunun

dışında Kıtanın hayvanları son derece benzersiz ve özgünlüğü ifade edilir. Avustralya'da plasentalı memelilerin bulunmayacağından ve be nedenle diğer kıtaların yırtıcı hayvanları bu bölgeye ulaşamayacağından söz edilmiştir. Avustralya'da monotrem memelilerinin çoğu torbalılar olduğu belirtilir. Bunlar arasında kanguru, koala ayısı, wombat, torbalı maymunlar bulunduğu anlatılmaktadır.

Okyanusya

Okyanusya'nın yerleşim tarihi oldukça eski zamanlara kadar uzanmakta olduğunu. Thor Heyerdahl adaların Amerika'dan gelenler tarafından yerleştirildiğini öne sürmüştür. Günümüzde Okyanusya'nın nüfusu yerli halklar ve göçmenlerden oluştuğunu ifade edilir. Papualılar, Yeni Gine ve çevresindeki adaların yerli halkadan olduğu vurgulanmaktadır.

Okyanusya'da birçok bağımsız ülke bulunduğu, bu ülkelerin birçoğu geçmişte Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere gibi ülkelerin kolonilerinden olduğu, ancak günümüzde çoğu bağımsızdır ve Birleşmiş Milletler üyesi olarak belirlenmektedir.

Okyanusya, Büyük Okyanus'un güney ve batı bölgelerinde yer aldı belirtilir. Okyanusya'nın keşif ve araştırma tarihi, Avrupalı denizcilerin bölgeyi keşfetmesiyle başladığını, ilk keşifler ve araştırmalar, bölgenin coğrafi ve doğal özelliklerinin anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Okyanusya'nın doğal özellikleri, çeşitliliği ve biyolojik zenginliği ile dikkat çeker. Bölgedeki adaların çoğu volkanik kökenli olup, çeşitli iklim kuşakları ve bitki örtüsü ele alınır. Okyanusya'nın nüfusu, yerli halklar ve göçmen topluluklardan oluştuğu vurgulanır. Bölgede çeşitli bağımsız devletler ve özerk bölgelerin bulunduğu anlatılmaktadır.

Okyanusya, Melanezya, Mikronezya ve Polinezya olmak üzere dört adalar topluluğuna ayrıldığı belirtilmektedir.

Melanezya, Okyanusya'nın doğusunda ekvator ve tropik bölgeler arasında yer aldığı ve Yeni Gine, Bismarck, Solomon, Yeni Hebridler ve Yeni Kaledonya gibi adaların olduğu vurgulanır.

Mikronezya, Pasifik Okyanusu'nun doğusunda yer alan küçük adalardan oluştuğu ve Marian, Karolin, Marshall, Gilbert ve Nauru adalarını kapsadığı belirtilmektedir.

Polinezya, "çok sayıda ada" anlamına geldiğini ve Büyük Okyanus'un merkezi bölgesindeki Tonga, Hawaii, Ellis, Feniks, Tokelau, Cook Adaları, Samoa, Markiz Adaları, Tuamotu, Paskalya Adası gibi adalardan oluştuğu ifade edilmektedir.

Avustralya'nın coğrafi konumu, yüzölçümü ve kıyı şekilleri incelenir. Kıtanın keşif ve araştırma tarihi ele alınır. Yeryüzü şekilleri ve maden kaynakları değerlendirilir. Avustralya, Dünya'nın en küçük kıtası olarak ifade edilir ve adının Latince "güneydeki ülke" anlamına geldiği vurgulanmaktadır. Avustralya, başlangıç meridyeninden uzakta, Japonya ile aynı meridyen üzerinde yer alır ve bu nedenle "Güneşin doğduğu ülke" olarak da bilinmekte olduğu ifade edilir. Ayrıca, güney kıyısında Büyük Avustralya Körfezinin bulunduğu anlatılır.

Avustralya Federasyonu'nu dünyanın en gelişmiş ülkeleri sırasında yer aldığı vurgulanmıştır. Avustralya, doğal kaynaklarının zenginliği ile ekonomik önemi ele alınır. Dünya boksit rezervlerinin %30'unu bulundurur, demir cevheri, renkli metaller, kömür gibi zengin maden yataklarına sahip olan ülkedir. Ülkenin ekonomisi, metal işleme, kimya ve mühendislik endüstrilerinin yanı sıra otomobil, çeşitli makineler, gıda ve ileri teknoloji ürünlerinin ihracatı değerlendirilmektedir.

Tablo 3. 7. Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası kitabında Avustralya ve Okyanusya'nın öne çıkartılan coğrafi özellikleri.

Coğrafi Konumu	-Tamamen Güney Yarımkürede yer alır. -Kuzey kıyıları ekvatora oldukça yakındır. -Güney tropik çizgisi kıtanın tam ortasından geçer. -Başlangıç meridyeninden uzakta, Japonya ile aynı meridyen üzerindedir. -Bu nedenle "Güneşin doğduğu ülke" olarak da bilinir. -Avustralya, Dünya'nın en küçük kıtasıdır.
Maden Kaynakları	-Demir, -Bakır, -Nikel, -Kurşun -Kalay -Taş kömürü, -Linyit, -Petrol, -Doğal gaz -Sofra tuzu -Altın -Uranyum
Tarihi Keşfi	-1. Gelişmiş denizcilik devletleri yeni topraklar keşfetmeye ilgi duydu. -Bilim insanları, güney tropik çizgisinin güneyinde kara parçası olduğundan şüpheleniyordu. -Hollandalılar bu bilinmeyen kıtayı keşfetti. -XVII. yüzyılın ilk yarısında Avustralya'nın kıyı bölgeleri biliniyordu. -Abel Tasman, 1642'de Güney kıtasını aramak için yola çıktı. -Tasman, 44° ve 49° güney enlemleri arasında doğuya doğru ilerledi. -Tasman, Van Diemen's Land (Tasmanya Adası) adını verdiği kara parçasını keşfetti. -1642 ve 1644'teki seyahatlerinde Avustralya'nın etrafını dolaştı.
İklimi	-Ekvatorial. -Tropikal. -Subtropikal, ılıman bölge.
Hidrografya	-Murray. -Nehrinden. -Darling nehri. -Eyr gölü. -Büyük Artezyen Havzası.
Nüfusu	-2018 itibarıyla nüfusu 25,3 milyondan fazladır. -Yerli halk nüfusu toplam nüfusun %97'si İngiliz-Avustralyalıdır l'ine tekabül eder. -Doğal nüfus artışı oranı %0,7'dir. -Nüfus yoğunluğu düşüktür, km²'ye ortalama 2 kişi düşer. -Nüfusun %85'i deniz kıyısından iç kesimlere kadar 80 km'den uzak bölgeler. -Nüfusun %60'ı orta ve orta-güney bölgesinde, özellikle Yeni Güney Galler ve Victoria eyaletlerinde yerleşiktir. -Avustralya yüksek oranda kentleşmiş bir ülkedir, nüfusun %90'ı şehirlerde yaşar. -Sydney ve Melbourne büyük şehirlerindedir.
Doğal Bölgeler ve Organik Dünyası	-Büyük Kum Çölü, Büyük Victoria Çölü ve Gibson Çölü gibi büyük çöller yer alır. -Subtropik ormanlar. -Okalıptüs, akasya ve şişe ağacı. -Kanguru, koala, wombat, torbalı kurt. -Ormanlarda güzel papağanlar, cennet kuşları ve lyrebird (lir kuşu) yaşar. -Yarı çöllerde emu (bir tür deve kuşu) bulunur.
Okyanusya	-Okyanusya, Melanezya, Mikronezya ve Polinezya olmak üzere dört adalar topluluğuna ayrılır. -Okyanusya'da birçok bağımsız ülke bulunmaktadır. -Bu ülkelerin çoğu geçmişte Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere gibi ülkelerin kolonileriydi. -Günümüzde çoğu bağımsızdır ve Birleşmiş Milletler üyesidir.

4.1.3. Güney Amerika

Kitapta Güney Amerika kıtasının öğretimi için 7 ders saati ayrılmıştır. Konuyla ilgili toplamda 2 harita 6 görsel kullanılmıştır. Kıtanın anlatımı kitabın 2'ci bölümünde yer almaktadır 7. sayfadan 28. sayfaya kadar anlatılmaktadır.

Kullanılan görsel ve haritalar şunlardır

- Güney Amerika'nın fiziki haritası
- Güney Amerika'nın iklim haritası
- Victoria regia bitkisinin fotoğrafı
- Güney Amerika'nın hayvanat dünyasının fotoğrafları
- Güney Amerika'nın kuşlarının fotoğrafları
- Nandu kuşunun fotoğrafı
- Lama'nın fotoğrafı
- Soyu tükenmiş nemli ekvator bölgelerinin fotoğrafı

Kitabın başlangıcında kıtaya ilgi kısa özet verilmiştir. Yüzölçümü: 17,8 milyon km² (adalarla birlikte 18,3 milyon km²). Nüfus: 430 milyon kişi(2018). Kıyı şeridi uzunluğu: 26 bin kilometre. Deniz seviyesinden en yüksek noktası: Aconcagua Dağı (6960 m). Deniz seviyesinden en alçak noktası: Valdés Yarımadası (-40 m). En uzun nehir: Amazon ve Ucayali ile birlikte (6400 km). En büyük göl: Maracaibo Gölü. En büyük ada: Tierra del Fuego.

Kıtanın coğrafi konumu, yeryüzü yapısı ve maden kaynakları, iklimi, hidrografyasını belirtilir. Güney Amerika ile ilgili dünya üzerindeki en nemli kıta olduğu ve kendine özgü özelliklere sahipliğini, ancak Afrika ve Avustralya ile de birçok ortak noktasının varlığı ifade edilmiştir. Bunundan başka da dünyanın en yüksek volkanı, en dolu nehri ve en yüksek şelalesi bu kıtada bulunmakta olduğu işaret edilmiştir ve dünyaya mısır, patates, domates, ananas, kakao, kabak, fasulye, kinin ve kauçuk ağacı gibi bitkileri hediye eden kıta olarak belirtilmektedir (Tablo 4).

Güney Amerika, su bakımından zengin bir kıta olarak belirtilir. Büyük nehir sistemleri, akış düzenleri, şelaleleri ve gölleri hakkında bilgi verilir. Amazon Nehri, dünyanın en fazla su taşıyan ve uzunluğu aynı zamanda en geniş ve en derin nehir olduğu belirtilmiştir. "Nehirlerin kraliçesi", "doğa harikası", "gizemli", "benzersiz" gibi adlarla anılan Amazon, batıda yüksek dağlardan başlayıp doğuda Atlas Okyanusu'na dökülmekte olduğu da ifade edilir. Güney Amerika'nın büyük nehirlerinden Orinoco ve Parana, kıtanın önemli suyolları olarak vurgulanmaktadır ve dünyanın en yüksek şelalesi olan Angel Şelalesi'nin (1054 m) keşfi hem

belirtilmiştir. Güney Amerika'nın doğal bölgeleri arasında nemli ekvatorial ormanlar, savanalar ve seyrek ormanlar, çöller ve yarı çöller de belirtilmektedir. Bu bölgelerin konumu, iklimi, toprak yapısı, bitki ve hayvan dünyası incelenir. Ayrıca, insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki etkileri ve doğal felaketler değerlendirilmektedir.

Amazon Ovası'nda zengin bir hayvan dünyasından bahsedilmektedir. Amazon ormanlarının doğal koşulları Avrupalılar için Amazon ormanların keşfedilmesi güç bir ortam olarak kabul edildiği vurgulanmıştır. Bataklıklar, tropikal sıtma, zehirli böcekler ve yılanlar, timsahlar, piranalar ve yırtıcılar insan için birçok tehlike oluşturduğu anlatılmaktadır.

Güney Amerika'nın nüfusu, tarihi, etnik yapısı vurgulanmaktadır. Kıtanın halkları ve modern siyasi haritası değerlendirilir. Kıtanın ülkeleri kabaca iki gruba ayrılmaktadır, doğudaki ova devletleri (en büyükleri Brezilya ve Arjantin) ve And Devletleri grubu (Şili, Peru, Ekvador, Kolombiya vb.) belirtilmektedir. Bağımlı bölgeler de dâhil olmak üzere toplamda 15 ülke olduğu vurgulanmıştır.

4.1.3.1. Brezilya

Brezilya, Güney Amerika'nın en büyük ülkesi olduğu ifade edilir. Yüzölçümü ve nüfus bakımından dünyada beşinci sırada olduğu belirtilir. Endüstriyel bir ülke olmasına rağmen, bilim ve teknoloji yoğun sektörlerin eksikliği nedeniyle az gelişmiş kabul edildiği. Brezilya, doğal kaynaklar açısından zengin olduğu belirtilerek: madenler, değerli ağaç türleri ve hidroenerji rezervlerinin bulunduğu belirtilmiştir. Ülkede taş kömürü, petrol, demir cevheri, altın, gümüş, manganez, çinko ve elmas çıkarıldığı dikkat çekilmiştir.

Nüfusunun oldukça çeşitli ve Avrupalılar, Afrikalılar, Asyalılar ve karma ırklar gibi farklı gruplardan oluştuğu belirtilir. Nüfusun %80'den fazlası doğuda, ekvatorun güneyindeki Atlantik kıyılarında yoğunlaşmıştır, burada birçok büyük şehirlerin bulunduğu ifade edilmektedir.

Doğu bölgesinde, kakaolu (çikolata) ağaçları, kahve ağaçları, şeker kamışı, soya, pamuk, tütün, domates, portakal ve muz plantasyonları bulunmakta olduğu. Brezilya, kahve ve portakal suyu ihracatında dünyada birinci, kakao ve soya üretiminde ise ikinci sırada olduğu vurgulanır.

4.1.3.2. Arjantin Cumhuriyeti

Arjantin Cumhuriyeti (anlamı "gümüş" olan) Güney Amerika'nın yüzölçümü ve ekonomik gelişmişlik bakımından ikinci büyük ülkesi olarak ele alınır. Ülke, önemli ve çeşitli

doğal kaynaklara sahip olduğu dikkat çekmektedir. En değerli olanlar, verimli Pampas toprakları ile petrol, doğalgaz, çinko, kurşun, kalay ve uranyum cevherlerinden anlatılmaktadır. Ayrıca, geniş orman kaynakları da ele alınmaktadır.

Arjantin'de nüfusun çoğunluğunu (%85) Avrupalılar oluşturdıkları, geçmişte buraya siyah köleler getirilmemiş ve plantasyonlar kurulmamış olması özellikle belirtilmiştir. Arjantinlilerin yaklaşık %70'i Pampas bölgesinde yaşamakta olması. Ülkede şehirleşme oranı yüksek olduğu (%88). Başkenti Buenos Aires'te yaklaşık 9 milyon kişi, yani ülke nüfusunun dörtte biri yaşamakta olduğu belirtilmektedir.

Sanayide madencilik, petrol rafinerisi, makine imalatı, kimya, hafif sanayi ve gıda sektörleri öne çıkar. Pampas, tarımın ana bölgesi, başlıca tarım ürünleri buğday, mısır, avdar ve yulaftır. Belirli bölgelerde Paraguay ayı (mate), narenciye, üzüm, pamuk ve soya plantasyonları da bulunmakta olduğu belirtilmektedir.

4.1.3.4. Şili

Şili, nispeten hızlı gelişen yeni sanayi ülkesi olarak ele alınır, Şili halkı, İspanyolların yerli Kızılderililerle karışması sonucunda oluşmuş olduğu irdelenmektedir. Ülke nüfusunun %85'i şehirlerde yaşamaktadır, en büyük şehir, aynı zamanda başkenti olarak Santiago şehri belirtilmiştir. Şili'nin en önde gelen sanayi sektörü madencilik olup, dünya çapında bakır (üretim ve ihracatta birinci), iyot ve molibden (ikinci), güherçile, altın, çinko ve demir cevheri üretiminde önemli bir konuma sahip olması vurgulanmaktadır. Ayrıca, gıda, tekstil, kimya, bakır döküm, ahşap işleme ve balıkçılık sanayileri de gelişmekte oldu ifade edilmektedir.

Tablo 4. 7. Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası kitabında Güney Amerika kıtasının öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Fiziki-coğrafi konum	-Kıyı Hatları ve Çevreleyen Okyanuslar: Kıyı çizgisi genel olarak az kesiktir. -En çok kesikli olan güneyde, Atlas Okyanusu'nda birçok ada ve körfez bulunmaktadır. -Güneyde, Magellan Boğazı ile kıtadan ayrılan dar ve uzun (550 km) bir takımadalardan oluşan bir arhipelaj vardır. -En uç güneyde, Güney Amerika ile Antarktika arasında en geniş ve en derin Drake Boğazı bulunur. Önemli Coğrafi Özellikler. -Batı kıyısında, nehrin sularının yerini alan La Plata Körfezi oluşmuştur. -Atlas Okyanusu'nda, sıcak Brezilya Akıntısı ile soğuk Falkland Akıntısının buluşması meydana gelir. -Pasifik kıyılarında, düzleştirilmiş kayalık kıyılar, soğuk Peru Akıntısı ile yıkanır. -Kuzeydeki kıyılar, Karayip Denizi ile yıkanmaktadır. -Kuzeydeki kıyılar, Karayip Denizi ile yıkanmaktadır.
İklim	-Ekvatorial, subekvatorial ve tropikal iklim kuşaklarında yer almaktadır. -Kıtanın sadece güney kısmı ılıman kuşaktır. -İklim koşullarını etkileyen faktörler arasında ekvator çizgisi, deniz akıntıları ve coğrafi konum yer alır.
Hidrografya	-Amazon Nehri, dünyanın en fazla su taşıyan ve en geniş, en derin nehri -Orinoco Nehri. -Parana Nehri. -Churun Nehri. -Angel Şelalesi (1054 m). -Titicaca Gölü. -Maracaibo Gölü.
Nüfusu Dil- Kültür	-Güney Amerika'da şu anda 430 fazla insan yaşıyor. -Güney Amerika'nın yerlileri olan inkaların, kıtaya 15-17 bin yıl önce Kuzey Amerika'dan göç eden yerliler olduğu düşünülmektedir. -Melez ırklar, farklı ırklardan gelen insanların evlenmeleri sonucu oluşmuştur. -Avrupalılar ve yerlilerin çocukları "mestizo" olarak adlandırılır. -Avrupalılar ve Afrikalıların çocukları "mulatto" olarak adlandırılır. -Afrikalıları ve yerlilerin çocukları "zambo" olarak adlandırılır. Dil- Kültür -Kıtanın ana dilleri İspanyolca ve Brezilya'da Portekizcedir. -Bu diller, Latince 'ye yakın olduğu için Güney Amerika ve Panama'daki ülkeler "Latin Amerika" olarak adlandırılır. -Indo-Avrupa dillerinin yanı sıra, yerli halkların bir dizi dili de bulunmaktadır.
Tarihi Keşfi	-Vikinglerin Keşifleri. -Vikingler, X-XI. yüzyıllarda Amerika kıyılarına seyahat etmişlerdir. -XVI. yüzyılın başında, Büyük Keşifler Çağ'ında, ülkeler arasındaki ticaretin gelişmesi Avrupalıları Güney Asya ve Hindistan'a deniz yolları aramaya zorlamıştır. -Kristof Kolomb, Cenevizli bir denizci olarak Doğu ülkelerine ulaşmanın bir yolunu aramıştır. -İspanyol kralından izin alarak, 1492'de üç gemiyle Atlantik Okyanusu'nda batıya doğru yola çıkmıştır. -Gününde denizciler Amerika kıyılarını görmüş ve böylece Amerika'nın keşfi gerçekleşmiştir. -Kolomb daha sonra üç daha seyahat gerçekleştirmiştir, ancak Hindistan'ı keşfettiğine inanmıştır. -Amerigo Vespucci'nin Keşfi. -İtalyan kâşif Amerigo Vespucci (1499-1502), İspanyol ve Portekiz keşif seferlerine katılarak yeni kıtayı keşfetmiştir. -Amerika, onun adından türetilmiştir.
Topraklar ve Bitki Örtüsü	-Yaklaşık 40 bin bitki türü bulunur. -Sarmaşıklar ve muhteşem çiçek açan orkidelere sıkça rastlanır. -Ağaçlar ondan fazla katman oluşturur, bazıları 80-100 metreye kadar ulaşır (örneğin ceiba). -Doğal kauçuk üretilen hevea ağacı. -İlaç elde edilen kınakına ağacı. -Çikolata yapımında kullanılan kakao ağacı. -Kavun ağacı. -Ananas. -Muz. -Egzotik Bitkiler. -Ağır demir ağacı. -Hafif balsa ağacı.
Madenler	-Bakır. -Kurşun. -Çinko ve kalay. -Cevher yatakları. -Altın. -Platin. -Gümüş metaller. -Brezilya ve Guyana platolarında büyük miktarda demir cevheri rezervleri bulunmaktadır. -Aynı bölgelerde önemli manganez, nikel ve boksit cevheri yatakları da bulunmaktadır.
Dağları	-Antlar, kuzeyden güneye 9 bin kilometre boyunca uzanan bir dağ sistemidir. -Antlar, Pasifik Okyanusu kıyısına paralel sırtlar ve vadilerden oluşur. -Antların en yüksek zirvesi Aconcagua Dağı'dır (6960 metre). -Guyana, Brezilya ve Patagonya tepelik bölgeler.

4.1.4. Kuzey Amerika

Kitapta Güney Amerika kıtasının öğretimi için 7 ders saati ayrılmıştır. Konuyla ilgili toplamda 6 harita 7 görsel kullanılmıştır. Kıta 30. sayfadan 57. sayfaya kadar anlatılmaktadır.

Kitabın başlangıcında kıtaya ilgi kısa özet verilmiştir. Kara alanı – 24,2 milyon km². Nüfus – 529 milyonun üzerinde. Deniz seviyesinden en yüksek nokta – McKinley Dağı (6194 m). Deniz seviyesinden en düşük nokta – Ölüm Vadisi (-86 m). En uzun nehir – Mississippi ve Missouri Nehirleri (6420 km). En büyük göl – Superior Gölü. En büyük ada – Grönland.

Kullanılan görsel ve haritalar şunlardır;

- Kuzey Amerika'nın fiziki haritası
- H. Kolumbi'nin seyahat haritası
- Kuzey Amerika'nın eski buzul haritası
- Mak- Kinli dağının fotoğrafı
- Kuzey Amerika'nın iklim haritası
- Büyük göllerin ve St. Lawrence Nehri'nin haritası
- Niagara şelalesinin fotoğrafı
- Huron gölünün fotoğrafı
- Colorado'nun Büyük Kanyonu'nun fotoğrafı
- Kuzu
- Büyük sekoyaların fotoğrafı
- Şimdiki zaman Kızılderililerin fotoğrafı

Kuzey Amerika'nın coğrafi konumu ve yüzölçümü ele alınır. Kıtaya komşu olan okyanuslar ve denizler incelenir. Kıyıların şekilleri ve kıtanın keşif ve araştırma tarihi gözden geçirilir. Kuzey Amerika'nın tüm toprakları Avrupalı yerleşimciler tarafından kolonileştirildiğini ve Kanada, ABD ve Meksika gibi büyük bağımsız devletler kurulduğu ifade edilmektedir. Kuzey Amerika'nın yeryüzü yapısı ve maden kaynakları ele alınır. Kıtanın büyük kısmında düzlük alanların baskın olduğu belirtilir. Kuzey Amerika'da meydana gelen eski buzul dönemleri incelenir. Cordillera Dağları'nın aktif bir yer kabuğu bölgesi olduğu, volkanlar ve depremler gibi olayların burada yaşandığı belirtilir. Kıtanın maden kaynakları değerlendirilir. Buzul Etkisi: Kuzey bölgesi, buzul çağında buzullarla kaplı olduğu, buzulların erimesiyle göller ve çeşitli yer şekilleri oluştuğu belirtilmektedir (Tablo 5).

Dağlar ve Yaylalar: Batıda Cordilleralar uzanır, en yüksek noktası Denali Dağı belirtilir (6194 m). Rocky Dağları, Sahil Dağları ve Cascade Dağları önemli dağ sistemleri olarak vurgulanmıştır. Doğuda Appalachian Dağları yer aldığı belirtilmektedir. Kıtanın en yüksek noktası Mitchell Dağı (2044 m) gösterilmektedir.

Kuzey Amerika, çeşitli doğal kaynaklara sahip olduğu belirtilmektedir. Kuzeyde, kristal (magmatik) kayaların yüzeye çıktığı yerlerde demir, bakır ve nikel gibi metal cevherleri bol miktarda bulunduğu da anlatılmaktadır. Tortul örtünün kristal kayaları kapladığı yerlerde ise petrol, doğal gaz gibi fosil yakıtlar ve diğer madenler de ele alınır. Cordilleralar'da, jeolojik yapının karmaşıklığı nedeniyle, hem tortul (petrol, doğal gaz, taş kömürü) hem de magmatik (renkli metal cevherleri, altın, uranyum cevherleri) kökenli çeşitli madenler bulunduğu ifade edilmektedir.

Kıtanın iklimi, iklimi oluşturan faktörler ve iklim kuşakları incelenir. Bu kuşaklara özgü hava koşulları ve iklimin insan faaliyetleri üzerindeki etkisi ele alınır. Kuzey Amerika'nın büyük kısmındaki iklim koşulları, çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilmesi için uygundur. Ilıman kuşakta buğday ve mısır; subtropikal kuşakta pirinç, pamuk ve narenciye; tropikal kuşakta ise kahve, şeker kamışı ve muz yetiştirildiği belirtilmektedir.

Kuzey Amerika'nın hidrografyası, başlıca nehir ve göl sistemleri ve bunların ekonomik önemi belirtilir. Kuzey Amerika, nehir ağı ve göl sayısı bakımından yalnızca Güney Amerika'nın gerisinde olduğu belirtilmektedir. Kıtanın büyük kısmı arktik, subarktik ve ılıman iklim kuşaklarında yer aldığı için, nehirlerin beslenmesi çoğunlukla yağmur ve kar sularından olduğu vurgulanır. Önemli nehirlerinden Missisi pi Nehri ele alınır. Kuzey Amerika'nın en büyük nehridir. "missisisin" ismi yerli dilinde "suların babası" anlamına geldiği belirtilir. Nehir boyunca birçok liman bulunduğu, en büyüğü New Orleans olduğu vurgulanmıştır. Colorado Nehri: En büyük kanyonu olan Büyük Kanyon ile ünlü olduğu da ifade edilmektedir.

Önemli Göller: Beş büyük göl (Superior, Huron, Michigan, Erie, Ontario) ele alınır. Dünyanın tatlı su rezervlerinin %20'sine sahipliği belirtilmektedir. Niagara Şelalesi: Eri ve Ontario gölleri arasında yer aldığı, 50 metre yükseklikten dökülen su, hem Kanada hem de ABD sınırında olduğu. Ticaret için göller ve Atlantik Okyanusu arasında ulaşım kanalları yapılmış olduğu ifade edilmektedir.

Kuzey Amerika'nın nüfusu, nüfusun dağılımı ve özellikleri incelenir. Kıtada yaşayan halklar ve milletler ile kıtanın siyasi haritası ele alınır. Modern Amerika'nın nüfus oluşumu,

Avrupalıların istilası, yerli nüfusun büyük kısmının yok edilmesi ve Afrika'dan getirilen kölelerin zorla yer değiştirmesi, ardından da Avrupa ve Asya'dan gelen göçlerin bir sonucu olduğu. Avrupalıların Kuzey Amerika'ya istilası savaşlar ve bütün kabilelerin yok edilmesiyle sonuçlandığı belirtilmektedir.

Günümüzde Kuzey Amerika'da yaklaşık 20 milyon Kızılderili yaşamakta oldukları vurgulanmaktadır. Amerika'nın ana nüfusunu, 15. yüzyılın sonlarında kıtaya gelen Avrupalı ırkın temsil ettiği. İlk kolonistler Kuzey Amerika ve Kanada halklarının (Amerikalılar ve Kanadalılar) oluşumuna öncülük etmiş oldukları belirtilir. Daha sonraki dönemlerde Avrupa'nın diğer ülkelerinden Kuzey Amerika'ya göçmen akını başlattıklarını Meksika ve Orta Amerika'da ise ilk gelenler İspanyollardan olduğu anlatılmaktadır. İspanyol istilacıların soyundan gelenler, yerlilerle karışarak Meksika ve Orta Amerika'nın ana nüfusunu oluşturdukları belirtilmektedir.

Günümüzde kuzey Amerika'da yaşayan insan sayısı 529 milyondan fazla olması ifade edilmektedir. Nüfusun dağılımı kıtanın yerleşim tarihine ve doğal koşullara bağlılıkta ele alınır. Kıtanın güneydoğusu, Büyük Göller bölgesi ve Karayıp Denizi adaları en yoğun nüfuslu bölgeler, çünkü kıtanın en aktif yerleşim ve keşifleri burada başlamış ve gerçekleşmiştir. Kuzey bölgeleri, kurak iklimli dağlık alanlar nadiren yerleşikte olduğu anlatılmaktadır.

Kıtada üç en büyük alana ve nüfusa sahip ülkeler bulunmakta olduğu yani: Kanada, ABD ve Meksika. Güney uç ve Karayıp Denizi adalarında, bazı küçük alanlar ve bağımlı bölgeler de bulunduğu vurgulanmıştır. Bağımsız adalar arasında Küba ve Haiti en büyükleri olduğu belirtilmiştir.

4.1.4.1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri, öncelikle dünyanın en ekonomik olarak gelişmiş ülkesi olarak ele alınır. Dünya nüfusunun sadece %5'i bu ülkede yaşarken, dünya üretiminin %25'i burada gerçekleşmekte olduğu da belirtilir. ABD, büyük arazi, su, orman ve maden (madenler) kaynaklarına sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle, özellikle yakıt açısından, birçok maden kaynağı diğer ülkelerden ithal edilmekte olduğu. ABD'de yüksek iş verimliliğinin önemi. Pratik olarak tüm endüstri sektörleri yüksek bir seviyede gelişmiş ve üretilen ürünler dünya genelinde ihracat yapılmakta olduğu vurgulanmaktadır.

ABD'nin topraklarının üç bölümden oluştuğu ifade edilir. En büyük bölüm, Kanada ile Meksika arasında kıtada merkezde yer aldığı, bu alan 48 eyaleti kapsamaktadır. Kırk dokuzuncu

eyalet Alaska ve ellinci eyalet ise Pasifik Okyanusu'ndaki Hawaii adaları olduğu belirtilir. Ülkenin başkentinin Washington olduğu da vurgulanmaktadır.

ABD'nin nüfusu 314 milyon kişiden oluştuğu, nüfus dağılımının dengesizliği ele alınır. Ülkenin doğu ve batı uçları yoğun nüfuslu iken, Alaska, dağlık eyaletler ve Büyük Ovalar az nüfuslu olduğu belirtilmektedir. Amerikalılar çoğunlukla şehirlerde yaşadıklarını. ABD'de köylerin bulunmamakta olduğu dikkat çektiğini, köylüler genellikle çiftçiler olarak kabul edildiği belirtilmektedir. Nüfus dağılımının belirgin bir özelliği, büyük şehirlerin büyük yoğunlukta olması ifade edilmektedir.

ABD tarımının yüksek verimliliği ve çiftçilik temelli, buğday, mısır, arpa, soya, sorgum yetiştirilmekte olduğu vurgulanır. Mısır ve buğdayın başlıca yetiştirme bölgeleri Orta Ovalar olarak ele alınır. Ayrıca şeker pancarı, kamış, pamuk, tütün vb. yetiştirildiği belirtilir. ABD'de hayvancılığın da gelişmiş olduğu ifade edilmektedir (sığır, tavukçuluk vb.).

4.1.4.2. Kanada

Kanada, dünyanın en gelişmiş yedi ülkesi olarak ele alınır. Kanada'nın yüzölçümü bakımından dünya sıralamasında ikinci yerde durmaktadır. Kanada'nın nüfusu, ABD gibi Avrupalı göçmenlerin ve onların soyundan gelenlerin yanı sıra oluşur. Toplam nüfusun sayısı 34 milyondan fazladır. Kanada, dünyanın en az nüfuslu ülkelerinden biri olarak değerlendirilir. Nüfus çoğunlukla doğuda ve ABD sınırında yoğunlaşmıştır. Kanada'nın nüfusunun yaklaşık %77'si şehirlerde olduğu. En büyük şehirler Toronto ve Montreal'dir. Başkent Ottawa'dır. Ülkenin resmi dilleri İngilizce ve Fransızca olduğu belirtilmektedir.

Kanada, verimli toprakları, maden yatakları, hidroelektrik enerji potansiyeli ve orman kaynakları gibi büyük doğal zenginliklerini etkin bir şekilde kullandıkları vurgulanmıştır. Endüstride önde gelen rol, makine imalatına (otomobil, uçak, lokomotif, gemi, kar motoru, traktör, tarım makineleri vb.) aittir. Elektronik, ahşap işleme, selüloz ve kağıt endüstrileri gelişmiştir. Ana endüstriyel merkezler genellikle ülkenin güneydoğusunda bulunur. Tarım işletmeleri, ülkenin güneyinde buğday, arpa, keten gibi ürünler yetiştirirken, büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştirildiği anlatılmaktadır.

Tablo 5.7. Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası kitabında Kuzey Amerika kıtasının öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Fiziki-coğrafi konum	-Kuzey Amerika, batı yarımkürede yer alır. -Neredeyse tüm iklim ve coğrafi kuşakları kapsar. -Panama Kıstağı ile Güney Amerika'ya bağlanır. -1914'te inşa edilen Panama Kanalı bu kıstaktan geçer. -Bering Boğazı ile Avrasya'dan ayrılır. -Kuzey bölgesi, buzul çağında buzullarla kaplıydı. -Buzulların erimesiyle göller ve çeşitli yer şekilleri oluştu
İklim	Arktik, subarktik ve ılıman iklim
Hidrografya	-Mississippi Nehri -Mackenzie Nehri -Colorado Nehri -Superior, Huron, -Michigan, -Erie gölü -Ontario gölü -Niagara Şelalesi
Hayvan Dünyası	-Arktik Çöller. -Ren geyikleri, tilkiler. -Çeşitli kuşlar ve küçük memeliler. -Ayılar, kurtlar, geyikler. -Bizonlar, antiloplar. -Timsahlar, yılanlar.
Nüfusu	-Günümüzde Kuzey Amerika'da yaklaşık 20 milyon Kızılderili yaşamaktadır. -Amerika'nın ana nüfusunu, 15. yüzyılın sonlarında kıtaya gelen Avrupalılar temsil eder. -Meksika ve Orta Amerika'da ise ilk gelenler İspanyollardır. -İspanyol istilacıların soyundan gelenler, yerlilerle karışarak Meksika ve Orta Amerika'nın ana nüfusunu oluşturmuştur. -Günümüzde Kuzey Amerika'da yaşayan insan sayısı 529 milyondan fazladır.
Siyasi Coğrafyası	-Kıtada üç en büyük alana ve nüfusa sahip ülke bulunmaktadır: -Kanada -Amerika Birleşik Devletleri (ABD) -Meksika -Güney uç ve Karayip Denizi adalarında, bazı küçük alanlar ve bağımlı bölgeler de bulunmaktadır. -Bağımsız adalar arasında Küba ve Haiti en büyükleridir.
Tarihi Keşfi	-15. yüzyıl: Kristof Kolomb'un keşifleri sırasında John Cabot, Newfoundland'ı yeniden keşfetti. Kolomb'un ardından İspanyollar güney Amerika'yı keşfetti ve fethetti. - 1519: Hernando Cortes, Aztek İmparatorluğu'nu fethederek İspanya'ya büyük hazineler kazandırdı. - 17. yüzyıl: Fransız kâşif Robert Cavelier de La Salle, Mississippi Nehri boyunca keşif yaparak Büyük Göller bölgesini Fransa'nın toprağı ilan etti. - 18. yüzyıl: Rus kâşifler, Bering Boğazı'nın Asya ve Amerika'yı ayırdığını kanıtladı. Vitus Bering ve Aleksey İlyiç Çirikov, Alaska kıyılarını keşfetti. Rus tüccar Grigori Şelihov, Amerika'da ilk Rus yerleşimlerini kurdu. - 19. ve 20. yüzyıllar: Meriwether Lewis ve William Clark'ın Amerika'yı doğudan batıya geçmesi, David Thompson'ın Kanada ve Columbia Nehri'ni araştırması, Roald Amundsen, Fridtjof Nansen, John Franklin, Robert Peary ve Frederick Cook gibi kuzey kâşiflerinin önemli keşifleri yapıldı.
Tarım ve Bitki Örtüsü:	-İlman kuşakta buğday ve mısır. -Subtropikal kuşakta pirinç, pamuk ve narenciye. -Tropikal kuşakta kahve, şeker kamışı ve muz yetiştirilir. -Kızılağaç, sekoya. -Palmiye ağaçları, meşe. -Kaktüsler, çöl çalıları.
Madenler	-Kuzeyde, kristal (magmatik) kayaların yüzeye çıktığı yerlerde demir, bakır ve nikel gibi metal cevherleri bol miktarda bulunur. -Tortul örtünün kristal kayaları kapladığı yerlerde petrol, doğal gaz gibi fosil yakıtlar ve diğer madenler bulunur. -Cordilleralar'da, jeolojik yapının karmaşıklığı nedeniyle hem tortul (petrol, doğal gaz, taş kömürü) hem de magmatik (renkli metal cevherleri, altın, uranyum cevherleri) kökenli çeşitli madenler bulunur.
Dağları	-Denali Dağı'dır (6194 m). -Rocky Dağları, Sahil Dağları ve Cascade Dağları önemli dağ sistemleridir. -Doğuda Appalachian Dağları. -En yüksek noktası Mitchell Dağı'dır (2044 m).

4.1.5. Avrasya

Kitapta Avrasya kıtasının öğretimi için 10 saat ayrılmıştır. Konuyla ilgili toplamda 8 fotoğraf 3 harita kullanılmıştır. Kıta 54. sayfadan başlıyor ve 85. Sayfaya kadar yazılmıştır.

Kullanılan görsel ve haritalar şunlardır;

- Avrasya'nın fiziki haritası
- Nikolay Prjevalski'nin keşif haritası
- Himalayanın fotoğrafı
- Avrasya'nın iklim haritası
- Juhange fotoğrafı
- Baykal gölünün fotoğrafı
- Ölü denizinin fotoğrafı
- Geyik fotoğrafı
- Ormanların fotoğrafı
- Orongutanın fotoğrafı
- Gimalya dağının yükseklik fotoğrafı

Yüzölçümü – 54,6 milyon km². Nüfus – 4,2 milyar kişi. Deniz seviyesinden en yüksek nokta – Jomolungma Dağı (Everest, 8848 m). Deniz seviyesinden en düşük nokta – Lut Gölü'nün yüzeyi (-405 m). En uzun nehir – Yangtze (Çanjiang) (6300 km). En büyük göl – Hazar Denizi. En büyük ada – Borneo.

Avrasya, yeryüzünün en büyük kıtası olarak ele alınır. Kıtaya komşu olan okyanuslar ve denizler belirtilmektedir. Kıtanın coğrafi konumu, yüzölçümü ve kıyı şekillerinden bahsedilmektedir (Tablo 6).

Kıta kapsamında bahsedilen denizler ve okyanuslar: Atlantik Okyanusu ve denizleri, Kuzey Buz Denizi ve denizleri, Pasifik Okyanusu ve denizleri, Hint Okyanusu ve denizleridir.

Yeryüzü şekilleri, düzlükler, platolar ve dağlar gibi temel yeryüzü şekilleri ele alınmaktadır. Avrasya'nın jeolojik tarihinin ve yeryüzü yapısının özellikleri vurgulanmıştır. Aktif ve sönmüş volkanlar, gayzerler (sıcak su kaynakları) ve depremler gibi jeolojik olaylar ve bunların yayılma alanları da belirlenmektedir. Avrasya'nın zengin maden yatakları ve bu yatakların coğrafi dağılımları ifade edilmektedir.

Avrasya, dünyanın en büyük düzlükleri (Doğu Avrupa Ovası, Batı Sibirya Ovası), en yüksek dağları (Himalayalar) ve en derin çöküntüleri (Ölü Deniz) vurgulanmıştır.

Dağ Kuşakları: Bu hareketler sonucu, Alp-Himalaya ve Pasifik dağ kuşakları oluşmuş olduğu anlatılmaktadır. Alp-Himalaya kuşağına Pireneler, Apeninler, Alpler, Karpatlar, Pamirler ve Himalayalar ele alınır. Avrasya'da bulunan önemli maden kaynaklarının dağılımı ve çeşitliliği belirtilmektedir.

Avrasya'nın iklimi, iklim kuşakları ve bölgeleri detaylı olarak ifade edilmektedir. İklimin oluşmasında etkili olan faktörlerini, sıcaklık ve yağış dağılımı da vurgulanmıştır. İklim kuşakları ve bölgelerinin kısa tanımları yapılmaktadır.

Avrasya'nın iç suları, nehirleri ve gölleri belirtilmiştir. İç suların coğrafi dağılımındaki dengesizlikler, nehirlerin su beslenme türleri ve büyük nehir sistemleri değerlendirilir. Nehirlerin ekonomik önemi, örneğin Karakum Kanalı ele alınır. Göllerin coğrafi dağılımı ve ekonomik önemi vurgulanmaktadır. Kıtanın mevcut buzullaşma alanları ve bu bölgelerin coğrafi konumu da ifade edilmektedir.

Avrasya'nın doğal bölgeleri ve bu bölgelerin coğrafi dağılımı belirtilmektedir. Arktik çölleri, tundra, orman tundra, tayga, karışık ve geniş yapraklı ormanlar gibi çeşitli ekosistemleri vurgulanmaktadır. Her bölgenin konumu, iklimi, toprak yapısı, bitki ve hayvan yaşamı ifade edilir.

Nüfusu ve Siyasi Haritası: Avrasya kıtası, tarih boyunca önemli demografik ve siyasi değişimlere sahne olduğu. Binlerce yıl önce düşük nüfus yoğunluğuyla başlayan bu kıta, günümüzde dünya nüfusunun büyük bir kısmına ev sahipliği yaptığını vurgulamaktadır.

Siyasi olarak, Avrasya'da birçok eski medeniyetin ve imparatorluğun izleri bulunduğu. Antik Yunan, Roma İmparatorluğu gibi Avrupa'da, Babil, Asur, Hindistan ve Çin gibi Asya'da önemli uygarlıklar olduğunu vurgulanmaktadır. Tarihsel olarak, birçok devletin yükselişi ve düşüşü, fetih savaşları ve toprak değişimleriyle Avrasya'nın siyasi haritasını şekillenmesinin önemi belirtilmektedir.

Modern dünyada, Avrasya'nın siyasi haritası genellikle 20. yüzyılın sonlarında netleşmiştir. Bağımsızlığını kazanan ve modern devlet haline gelen ülkeler arasında Türkmenistan gibi örnekler bulunmaktadır.

En büyük yüzölçümüne sahip ülkeler Rusya ve Çin'i, nüfus bakımından en kalabalık olanlar ise Çin, Hindistan, Rusya ve Japonya'yı belirtilir. Ekonomik olarak en gelişmiş ülkeler arasında ise Japonya, Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa olduğu ifade edilir.

Bunların yanı sıra, Avrasya'da minyatür devletler de bulunduğu. Avrupa'da Monako, Vatikan, Andorra gibi; Asya'da ise Bahreyn, Katar, Singapur gibi küçük devletlerin tarihsel ve coğrafi olarak önemleri vurgulanmaktadır.

Avrasya'nın nüfusu, nüfus artışı, dağılımı ve bu dağılımdaki dengesizlikleri ifade edilir. Kıtada yaşayan halklar, dil aileleri ve dini özellikler değerlendirilmektedir.

Tablo 6. 7. Sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası kitabında Avrasya kıtasının öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Coğrafi Konumu	-Dünya karalarının üçte birinden fazlasını kaplar ve dört okyanusun sularıyla çevrilidir. -Kıta kuzeyden güneye 8.000 km, batıdan doğuya 16.000 km boyunca uzanır. -Kıta kuzeyden güneye 8.000 km, batıdan doğuya 16.000 km boyunca uzanır. -Avrupa ve Asya Arasındaki Sınır: -Günümüzde sınır, Ural Dağları'nın doğu yamaçlarından, Emba Nehri'nden, Hazar Denizi'nin kuzey kıyısından, Kuma -Manych Depresyonundan, Azak ve Karadeniz'den, Boğaz, Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı'ndan ve Akdeniz'den geçer. -Rusya, Kazakistan ve Türkiye hem Avrupa'da hem de Asya'da bulunur. -Afrika ile Avrasya Arasındaki Sınır: -Cebelitarık Boğazı, Akdeniz ve Süveyş Kanalı ile ayrılır. -Süveyş Kanalı, 19. yüzyılda Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlamıştır. -Bering Boğazı, Avrasya'yı Kuzey Amerika'nın kuzeybatı ucundan ayırır. -Yarımadalar: İskandinav, İber, Apenin, Balkan, Küçük Asya ve diğerleri.
İklim	-İklim, Arktik, ılıman, tropikal ve ekvatorial hava kütlelerinin etkisi altında şekillenir. -Sibirya'da sıcaklıklar. -40°C'ye kadar düşer; Oymyakon'da. -71°C, Verkhoyansk'ta. -68°C gibi düşük sıcaklıklar kaydedilir. -Subarktik İklim Kuşağı. -İlman İklim Kuşağı. -Subtropikal İklim Kuşağı. -Tropikal İklim Kuşağı. -Subekvatoriyal İklim Kuşağı. -Hindistan, Hindinçin Yarımadaları ve Filipin Adalarını kapsar. -Ekvatoriyal İklim Kuşağı.
Hidrografya	-Amur Nehri. -Avrasya'nın nehirleri dört okyanusa su taşır: -Kuzey Buz Denizi, -Atlantik Okyanusu. -Pasifik Okyanusu. -Hint Okyanusu. Büyük nehirler: -Ob, -Yenisey, -Lena. -Avrupa'dan: Kuzey -Dvina, Peçora. -İndus, -Ganj, -Brahmaputra, -Dicle, -Fırat nehirler -Volga -Hazar Denizi -Aral Denizi -Ölü Deniz -Baykal Gölü -Baltık, - -Akdeniz, -Karadeniz ve -Azak Denizi kıtanın içlerine kadar girer -Baltık Denizi
Tarihi Keşfi	-Antik ve Orta Çağ Keşifleri: -Avrasya, insanlık tarihinin en eski kültür merkezlerine ev sahipliği yapmıştır. Büyük İskender ve Roma Seferleri: -Hindistan, Almanya ve Britanya gibi uzak bölgeler askeri seferlerle keşfedildi. -Ticaret Yolculukları: Marco Polo'nun Çin'e, Afanasiy Nikitin'in Hindistan'a seyahatleri ve İbn Batuta'nın Orta Doğu ve Asya seyahatleri önemli bilgiler sağladı. -Orta Çağ ve Rönesans Dönemi:

	-Arap Denizciler: -Arap denizciler, Portekizli Vasco da Gama'ya Afrika'dan Hindistan'a giden yolu gösterdi. -Çinli Keşifler: -Xuanzang, 7. yüzyılda Çin'den Batı'ya ve Orta Asya'ya yolculuklar yaptı. -Büyük Coğrafi Keşifler Dönemi: -Portekiz, Hollanda ve İngiltere: -Güney Asya'ya Portekizliler, ardından Hollandalılar ve İngilizler girdi. -Rus kâşifler, 16. yüzyıl sonlarından 18. yüzyıl başlarına kadar Kuzey Avrasya'yı keşfetti. -19. ve 20. Yüzyıllar: Orta Asya Keşifleri: Peter Semenov ve Nikolay Prjevalski, - Orta Asya'da önemli keşifler yaptı. -Prjevalski, Tibet'e ulaştı ve Prjevalski atını keşfetti. -Modern Keşifler: 20. yüzyılda keşifler, uçak ve uydu teknolojisi ile daha da ilerledi.
Madenler	-Manganez ve Kromitler: Hindistan (manganez), -Kazakistan ve Türkiye (kromitler). -Renkli Metaller: Güney Çin, Hindistan, Malakka Yarımadası, Malezya Takımadaları (kalay ve tungsten); -Fransa ve Macaristan (boksit); --Kazakistan ve Kafkas Dağları (kurşun, çinko ve bakır). -Yakıt Madenleri: Almanya (Ruhr havzası), Polonya (Silezya), Ukrayna (Donbas); Sibiry, Büyük Çin Ovası ve – -Doğu Hindistan (kömür yatakları). -Petrol ve Doğalgaz: Arap Yarımadası, Basra Körfezi, Batı Sibiry Ovası, Kuzey Denizi, Hazar Denizi, Güney Çin Denizi. -Tuz Yatakları: Ural ve Karpat dağlarının eteklerinde kaya ve potas tuzu yatakları. -Asya'daki Madenler. -Altın ve Değerli Taşlar: Sibiry (Lena Nehri vadisi - elmas ve altın), Hindistan (zümrüt ve yakut). -Türkmenistan'daki Madenler. Çeşitli Madenler: Petrol, doğalgaz, ozokerit, mirabilit, potasyum ve sofr tuzu, kükürt, kireçtaşı, kuvars kumu.
Dağları	-Dağ Kuşakları: Bu hareketler sonucu, Alp-Himalaya ve Pasifik dağ kuşakları oluşmuş olduğu anlatılmaktadır. Alp-Himalaya kuşağına Pireneler, Apeninler, Alpler, Karpatlar, Pamirler ve Himalayalar ele alınır.
Siyasi Coğrafyası	-Avrasya'da birçok eski medeniyetin ve imparatorluğun izleri bulunmaktadır. -Antik Yunan, Roma İmparatorluğu gibi Avrupa'da; Babil, Asur, Hindistan ve Çin gibi Asya'da önemli uygarlıklar vardır. -Tarihsel olarak, birçok devletin yükselişi ve düşüşü, fetih savaşları ve toprak değişimleriyle Avrasya'nın siyasi haritasını şekillendirmiştir. -Modern dünyada, Avrasya'nın siyasi haritası genellikle 20. yüzyılın sonlarında netleşmiştir. -Bağımsızlığını kazanan ve modern devlet haline gelen ülkeler arasında Türkmenistan gibi örnekler bulunmaktadır. -En büyük yüzölçümüne sahip ülkeler Rusya ve Çin'dir, nüfus bakımından en kalabalık olanlar ise Çin, Hindistan, Rusya ve Japonya'dır. -Ekonomik olarak en gelişmiş ülkeler arasında Japonya, Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa yer alır. -Ayrıca, Avrasya'da minyatür devletler de bulunmaktadır; örneğin, Avrupa'da Monako, Vatikan, Andorra gibi; Asya'da ise Bahreyn, Katar, Singapur gibi küçük devletlerin tarihsel ve coğrafi olarak önemleri vurgulanmaktadır. -Avrasya'nın nüfusu, nüfus artışı, dağılımı ve bu dağılımdaki dengesizlikler değerlendirilir; ayrıca kıtada yaşayan halklar, dil aileleri ve dini özellikler incelenir.

4.1.6. Antarktika

Kitapta Antarktika kıtasının öğretimi için 3 saat ayrılmıştır. Konuyla ilgili toplamda 3 harita 2 görsel kullanılmıştır. Kıta 86. sayfadan 95. sayfaya kadar anlatılmaktadır.

Antarktika, dünyanın en soğuk ve en kurak kıtası olarak vurgulanmaktadır. Yüzölçümünün 14 milyon km² olup en büyük adası Berker'i belirtilmektedir. Bilimsel araştırma istasyonlarına sahip olan devletlerin sayısı 18 olduğu ifade edilmektedir. Kıtanın coğrafi konumu ve buz örtüsü, dünya iklimini etkilediğini belirtilir. Kıta yıl boyunca gece ve gündüzün değiştiği tek kıta ve sürekli bir nüfusa sahip olmadığı vurgulanmaktadır. Antarktika'nın keşfi 19. yüzyılın başlarında gerçekleştiği ve daha sonra bilimsel araştırmaların odak noktası haline geldiği anlatılmaktadır.

Antarktika'nın iç kısımları ve buz örtüsü hakkında daha fazla bilgi edinmek için, 20. yüzyılda uluslararası araştırma ve keşif programları başlatılmış. 1959'da Antarktika Anlaşması, kıtanın barışçıl amaçlarla kullanılmasını sağlamak için imzalandı ve bilimsel araştırmaların önünü açtığı ifade edilmektedir.

Kıtanın çevreyle ilgili korunması için özel bölgeler belirlendiği ve bilimsel araştırmalar zor koşullarda yürütülmekte olduğu, Antarktika'nın tarihine ve coğrafyasına ilişkin bilgilerin edinildiği belirtilmiştir.

Doğal Şartlar ve İklimi, Antarktika, buz örtüsü ve soğuk iklimi ile dikkat çeker. Bitki ve hayvan çeşitliliği sınırlıdır, ancak bazı deniz canlıları ve kuşlar burada yaşamakta olduğu ifade edilmektedir.

4.1.7. Okyanuslar

Pasifik Okyanusu: Coğrafi konumu ve keşfi, okyanus tabanının yapısı, su altı dağ sıraları ve çukurları, pasifik okyanusunun iklimi, akıntıları, doğal kuşakları ve organik dünyası. Mineral ve biyolojik zenginlikleri, okyanusta insan faaliyetlerinin türleri ve çevreyle ilgili sorunlar vurgulanmaktadır.

Atlantik Okyanusu: Coğrafi konumu ve yüzölçümü, okyanusun keşif tarihi, okyanus tabanının yapısı, orta Atlantik sırt, iklimi, akıntıları, doğal kuşakları ve organik dünyası. Doğal zenginlikleri, Atlantik okyanusunda insan faaliyetlerinin türleri, ekolojik sorunları belirtilmektedir.

Hint Okyanusu: Coğrafi konumu ve yüzölçümü, okyanusun keşif tarihinin kısa özeti, okyanus tabanının yapısı, okyanusun kıyı bölgelerinin doğasına etkisi. İklimi, akıntıları ve

organik dünyası, doğal kuşaklar, mineral ve biyolojik zenginlikler. Okyanusta insan faaliyetlerinin türleri, ekolojik sorunlar vurgulanmaktadır.

Kuzey Buz Denizi: Coğrafi konumu ve yüzölçümü, okyanusun keşif tarihinin kısa özeti, okyanus tabanının yapısı, iklimi, akıntıları ve buzulları. Organik dünyası ve doğal kuşakları, okyanusta insan faaliyetlerinin türleri ve Kuzey deniz yolu irdelenmektedir.

4.2. 10. Sınıf Dünya Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası

Bu dersin amacı, dünya üzerindeki ekonomik ve sosyal coğrafi özelliklerin anlaşılmasıdır. Görevleri arasında, öğrencilerin bu alanla ilgili temel kavramları ve metodolojileri öğrenmelerini sağlamaktır. Dersin içeriği, ekonomik ve sosyal coğrafyanın temel prensiplerini ve dünya üzerindeki ekonomik faaliyetlerin coğrafi dağılımını kapsar(Çaryýew, B. Gulgaráyew, A. Keşikow et al, 2022).

Ders, teorik bilgilerin yanı sıra, coğrafi araştırma yöntemleri ve veri analizleriyle desteklenir. Öğrenme yöntemleri arasında harita analizleri, saha çalışmaları ve istatistiksel verilerin yorumlanması bulunmaktadır. Bilgi kaynakları ise akademik kitaplar, makaleler ve coğrafi bilgi sistemleri (GIS) gibi teknolojik araçlardır.

I. Dünyanın Genel Ekonomik-Coğrafi Özellikleri.

Dünyanın Modern Siyasi Haritası.

Dünya siyasi haritası, çeşitli dönemlerde önemli değişiklikler geçirmiştir. Bu dönemler antik çağ, orta çağ, modern dönem ve çağdaş dönem olarak sınıflandırılabilir. Her dönem, dünya siyasi haritasında niteliksel ve niceliksel değişikliklere neden olmuştur.

Siyasi Haritanın Oluşum Dönemleri.

Antik Dönem: İlk devletlerin ve imparatorlukların kurulmasıyla birlikte sınırlar belirlenmiştir.

Orta Çağ: Feodal sistemin etkisiyle yerel yönetim bölgeleri oluşmuştur.

Modern Dönem: Ulus devletlerin ortaya çıkışı ve kolonileşme hareketleri bu dönemde belirginleşmiştir.

Çağdaş Dönem: İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bağımsızlık hareketleri ve uluslararası anlaşmalar haritayı yeniden şekillendirmiştir.

Siyasi Haritadaki Değişimler.

Siyasi haritadaki değişimler, savaşlar, antlaşmalar, doğal afetler ve toplumsal hareketler gibi çeşitli faktörlerden etkilenmiştir.

"Paýhas Çeşmesi" Kitabında Vatan Sevgisi ile İlgili Atasözleri ve Deyimler.

Bu kitap, vatan sevgisi ve milliyetçilik konularında çeşitli atasözleri ve deyimlere yer verir. Bu kültürel ifadeler, toplumların vatanseverlik duygularını yansıtır.

Dünya Devletlerinin Gruplandırılması. Dünya devletleri, ekonomik ve sosyal gelişim seviyelerine göre gruplandırılabilir. Bu gruplandırma ilkeleri, ülkelerin ekonomik performansları, altyapıları ve yaşam standartlarına dayanmaktadır.

Ülkelerin Sosyal-Ekonomik Gelişim Seviyeleri.

Gelişmiş Ülkeler: Yüksek yaşam standartları ve gelişmiş altyapıya sahip ülkeler.

Gelişmekte Olan Ülkeler: Ekonomik büyüme ve kalkınma sürecindeki ülkeler.

Geçiş Ekonomisine Sahip Ülkeler: Planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecindeki ülkeler.

Devletin Alanı ve Yapısı.

Devletin alanı, coğrafi sınırlarını ve egemenlik alanını ifade eder. Devletin yapısı ise, yönetim biçimini ve organizasyonunu belirler.

Devletin Alanı ve Sınırları.

Devletin alanı, toprak bütünlüğünü ve sınırlarını kapsar. Sınırlar, genellikle doğal ya da yapay engellerle belirlenir.

Devlet Yapısı ve Yönetim Biçimleri.

Devlet yapısı, merkezi ve yerel yönetim biçimlerini içerir. Yönetim sistemleri, federal, üniter veya kon federal olabilir.

Uluslararası İlişkiler ve Kuruluşlar.

Uluslararası ilişkiler, devletlerarasındaki diplomatik ve ekonomik etkileşimleri. Uluslararası kuruluşlar ise, küresel işbirliği ve düzeni sağlamak amacıyla faaliyet gösterir.

Siyasi Coğrafya ve Jeopolitik.

Siyasi coğrafya, devletlerin coğrafi konumlarının politikalarını nasıl etkilediğini inceler. Jeopolitik ise, uluslararası ilişkilerde coğrafyanın rolünü analiz eder.

Uluslararası Ekonomik ve Siyasi Kuruluşlar.

Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, NATO gibi kuruluşlar, uluslararası düzeni ve işbirliğini sağlamada önemli rol oynar.

4.2.1. Avrupa'nın siyasi coğrafyası.

Avrupa'nın siyasi coğrafyası, nüfusu, Avrupa'nın modern dünyadaki konumu. Bir ülkenin coğrafi konumu, siyasi haritası, doğal koşulları ve kaynakları, nüfusu (nüfusunun artışı, yerleşimi, göçü, milli düzeni, şehirleşmesi. Tarımsal ekonomisinin genel özellikleri. Ülkelerin sanayisi: imalat, kimya, enerji, ormancılık ve tarım dışı sanayi dalları. Köy ekonomisinin ve ulaşım ağının coğrafyası. Sanayi dışı sektörün (toplumun) önemi. Entegrasyon. Avrupa'da uluslararası turizmin ve endüstrisinin önemi. Türkmenistan'ın Avrupa ülkeleriyle ekonomik ilişkileri. Avrupa'nın tarihî-coğrafi özellikleri belirtilmektedir.

4.2.1.1.Kuzey Avrupa

Kuzey Avrupa'nın coğrafik yerleşimi ve zenginliklerinden bahsedilmektedir. Bölge, balıkçılık, süt ürünleri, kâğıt ve ahşap ürünleri üretiminde öne çıkarılmakta ve ucuz hidroelektrik enerji sayesinde bu ürünleri dünya pazarına sunulduğu belirtilir. Modern endüstriler hızla gelişmekte olduğu vurgulanarak, Finlandiya ve İsveç'in cep telefonu üretiminde önde gelen ülkelerin başında geldiği ifade edilmektedir. Deniz ticaretinin de bu ülkelerde büyük önem taşıdığı ve deniz kenarında yer almalarının uluslararası ekonomik ilişkileri geliştirmek için avantaj sağladığı belirtilmektedir.

Kuzey Avrupa ülkelerinin zengin yeraltı kaynaklarına sahip olduğu ifade edilmektedir. Norveç'e ait Kuzey Denizi'nde büyük petrol ve doğal gaz rezervlerinin bulunduğu, İskandinavya yarımadasının her yerinde demir, krom, kurşun, bakır, titanyum, nikel, polimetal ve çinko yataklarının yaygın olduğu belirtilmektedir.

Bölgenin en önemli doğal kaynağı ormanları olduğu, İsveç ve Norveç'in alanının yarısından fazlasının, Finlandiya'nın ise %70'inin iğne yapraklı ağaç ormanlarıyla kaplı olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Ormancılığın, bu ülkelerin uluslararası alandaki uzmanlık alanı haline gelmekte oldu belirtilir. Özellikle Norveç ve İzlanda'nın su enerjisi potansiyeli yüksek olması ve bu nedenle hidroelektrik santrallerinin elektrik üretiminde büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Kıyı sularında ise balıkçılığın oldukça yaygın olduğundan bahsedilmektedir.

Kuzeyde nüfus artışının yavaşlığı, doğal artış oranının düşük olması, yıllık artışın %0,3-0,4'ü geçmediği vurgulanmaktadır. Nüfus yapısının en belirgin özelliğinin tek milletli devletler olmaları şeklinde belirtilmektedir. Kuzey Avrupa'nın Avrupa'daki en seyrek nüfuslu bölgelerden birisi olduğu, ortalama nüfus yoğunluğunun ise km²'ye 20 kişi ve nüfusun çoğunun da şehirlerde yaşadığı vurgulanır. Başlıca şehirlerin ise Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsinki, Oslo, Kopenhag, Bergen, Aarhus ve Turku şeklinde olduğu ifade edilmektedir.

Bölge ekonomisinde sanayi üretiminin öneminden bahsedilmektedir. Kuzey Denizi'nden petrol ve gaz çıkarıldığı (Norveç), taşkömürü madenciliğinin de (İsveç) büyük öneme sahip olduğu, demir ve renkli metal madenciliğinde ise Norveç, İsveç ve Finlandiya'nın Avrupa'da önde gelen ülkeler arasında olduğu belirtilmiştir.

Kuzey Avrupa ülkelerinde işleme sanayisinin de oldukça gelişmiş olduğu, önde gelen sektörler arasında makine mühendisliğinin (gemi inşası, elektronik ve elektrik mühendisliği), renkli demir dışı metalurji, petrokimya, ahşap işleme sanayisinin önemi vurgulanmıştır. Hayvancılıkta et ve süt veren büyükbaş hayvanlar ve domuz yetiştiriciliği önde geldiği belirtilir. Tarımda ise buğday, yulaf, arpa gibi tahıllar ve yem bitkileri yetiştirildiği vurgulanır.

Balıkçılık: Tüm ülkelerde modern balıkçılığın gelişmiş olması ve bunun bölgenin ekonomik uzmanlık alanlarından biri olduğu, Norveç, İzlanda ve Danimarka'nın balık avcılığı ve işleme konusunda Avrupa'da ve dünyadaki öneminden bahsedilmektedir.

Ulaşım: Kuzey Avrupa'da gelişmiş bir ulaşım sisteminin olduğu, yük taşımacılığında demiryolu ve karayolunun önemli olduğu belirtilmiştir. Başlıca limanlar olarak da Göteborg, Holmstad, Stockholm, Oslo, Turku, Reykjavik ve Kopenhag öne çıkarılmıştır.

Dış İlişkiler: Bölge ülkeleri, dünya ekonomik sistemine aktif olarak katılmakta ve birçok ülke ile dış ekonomik ilişkiler yürütülmekte olduğu ifade edilir. Danimarka, İsveç ve Finlandiya'nın Avrupa Birliği üyesi olduğu vurgulanmaktadır.

4.2.1.1.1.Norveç

Norveç'in yalnızca bölgenin değil, dünyanın da gelişmiş ülkelerin biri olduğu ifade edilir. Norveç, anayasal monarşi ile yönetilen bir ülke olarak belirtilir ve 19 eyaletten oluştuğu ifade edilir. Nüfusunun 5,1 milyon ve yıllık doğal nüfus artışının %0,4 olduğu belirtilir. Nüfusun %95'inin Norveçlilerden oluştuğu vurgulanır.

Norveç'in dünya ekonomisindeki yerinin yerel doğal kaynakların kullanıldığı sanayi sektörleriyle belirlendiği, ülke ekonomisinin istikrarlı gelişiminde madencilik, kimya ve orman

sanayinin önemi ifade edilir. Üretilen elektriğin %90'ından fazlası hidroelektrik santrallerinde üretildiği ve kişi başına düşen elektrik üretimi açısından Norveç dünyada ilk sırada olduğu ifade edilir.

Sanayi: Petrol ve doğal gaz çıkarımının madencilik sektörünün temelini oluşturduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca demir cevheri ve renkli metal madenlerin de çıkarıldığı ifade edilir. İşleme sanayisinin önemli dalları arasında petrokimya, elektrometalürji ve selüloz-kâğıt üretimlerinin bulunduğu bahsedilmektedir.

4.2.1.2. Batı Avrupa

Batı Avrupa, farklı alan büyüklükleri, devlet yapıları, tarih, etnik yapılar, doğal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişim özellikleriyle birbirinden ayrılan 12 ülkeyi (Avusturya, Belçika, Andorra, Birleşik Krallık, İrlanda, Almanya, Lihtenştayn, Monako, Lüksemburg, Hollanda, İsviçre ve Fransa) kapsayan bir bölge olarak ifade edilir. Bu bölge, dünya ekonomik sisteminin üç ana merkezinden biri olarak ve dünya ekonomisi ve politikasında büyük bir rol aldığı vurgulanır. Toplam alanının 1,4 milyon km²'den fazla olup, nüfusunun yaklaşık 300 milyon kişi ve bunların yaklaşık 20 milyonu yabancı işçilerden oluştuğu belirtilmektedir.

Bölgenin coğrafi konumu çok elverişliliği. Ülkelerin denize yakın olmaları ekonomik ilişkilerin gelişmesindeki önemi vurgulanmaktadır. Küçük alanlarına rağmen, Batı Avrupa'nın diğer ülkeleri de dünya ekonomisinde önemli bir yere sahip olduğu ve genellikle belirli sektörlere uzmanlaşmış oldukları vurgulanır.

Batı Avrupa'nın ekonomisinin gelişmesi için elverişli doğa koşulların olduğu, ılıman iklim, verimli topraklar ve çeşitli dağ ve ova manzaraların bulunduğu bölge olarak değerlendirilir. Bölge tatlı su kaynakları bakımından zenginliği ve Duna, Ren, Loire ve Tajo gibi büyük nehirlerle yer verilmiştir. Bölgedeki maden kaynakları arasında Almanya, Fransa ve Birleşik Krallıkta taşkömürü ve linyit, Fransa'da boksit, Almanya ve Fransa'da potasyum tuzu ve Fransa'da uranyumun, kuzey denizinin altındaki büyük petrol ve gaz rezervleri de önemi belirtilmektedir.

Batı Avrupa'nın Ekonomisi: Batı Avrupa, ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük ekonomik ve finans merkezi olarak ele alınır. Elektrikli cihazlar, ulaşım araçları (otomobiller, uçaklar, gemiler) üretmekte ve ihraç edildiği belirtilir. Kimya endüstrisi ise belirli alanlarda uzmanlaşmış olduğu, Belçika mineral gübreler ve soda, İsviçre ilaçlar, Fransa sentetik kauçuk ve Almanya boyalar ve plastik üretiminde öne çıktıkları vurgulanmıştır.

Tarım sektörü de oldukça gelişmiş olduğu. Dünya genelinde tahılın ve sütün burada üretilmekte olduğu belirtilmektedir. Çoğu ülke, tarım ürünleri ile kendi nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamakta ve fazlasını ihraç ettiklerini açıklar.

Ulaşım ağı da oldukça gelişmiştir. Demir yolları ve karayolları yüksek bir standartta olup, son yıllarda yüksek hızlı yolların uzunluğu artmaktadır. Deniz taşımacılığı tarih boyunca önemli olmuş ve halen önemini korumaktadır. Dünya çapında büyük limanlar bu bölgede bulunur: Rotterdam (Hollanda), Marsilya ve Le Havre (Fransa), Antwerp (Belçika) ve Hamburg (Almanya). Ayrıca boru hatları ve hava taşımacılığı da yolcu ve yük taşımacılığında büyük önemi olduğu vurgulanmıştır.

4.2.1.2.1 Almanya (Almanya Federal Cumhuriyeti)

Almanya'nın Avrupa'da ekonomik açıdan güçlü bir ülke olduğu ifade edilir. Ülke ele alınırken coğrafi konumu, devlet yapısı, nüfusu ve ekonomisinin temel özelliklerinden bahsedilmektedir (Tablo 7). Almanya'nın, Avrupa'nın en gelişmiş ve güçlü ekonomilerinden ve "Büyük Yedilinin (G7) bir üyesi olarak ifade edilmektedir.

Türkmenistan ile Almanya arasındaki dış ekonomik ilişkilerin, her geçen gün artmakta olduğunu, petrol ve gaz, metal işleme, ilaç endüstrisi gibi sektörlerde birçok Alman şirketiyle işbirliği yapıldığı vurgulanmaktadır.

Tablo 7 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Almanya'nın öne

Çıkarılan coğrafik özellikleri.

Coğrafi Konum	Mineral Kaynakları	İklim	Nüfus	Ekonomi	Ulaşım	Turizm	Finans	Türkmenistan ile Dış Ekonomik İlişkiler
Avrupa'nın merkezinde yer alır. Komşuları: Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Fransa, Avusturya, İsviçre Baltık ve Kuzey Denizi kıyıları vardır. Ren ve Tuna nehirleri uluslararası öneme sahiptir.	Taş ve linyit kömürü önemli yer tutar. Ana kömür yatakları: Rur ve Saar havzaları. Diğer mineraller: Cıva, bakır, çinko, nikel, kükürt, kil, potas. Linyit yatakları: Ren Nehri'nin alt kesimleri ve doğu bölgeler.	Yarı ıslak iklim.	Yüksek nüfus yoğunluğu: km ² başına yaklaşık 230 kişi. Nüfusun %88'i şehirlerde yaşar. Büyük şehirler: Berlin, Hamburg, Münih, Köln, Stuttgart	Endüstriyel üretim ve imalat sektörü Elektrik enerjisi: %13,4'ü nükleer santrallerden Rüzgâr enerjisi kullanım Metalurji endüstrisi Otomotiv endüstrisi: Volkswagen, Daimler-Benz, Ford, Opel, BMW, Audi. Gıda endüstrisi: Bira, tahıllar,	Gelişmiş karayolu ve demiryolu ağı. Büyük deniz limanları: Hamburg, Bremen, Wilhelmshaven, Rostock. Büyük deniz limanları: Hamburg, Bremen, Wilhelmshaven, Rostock. Hava ulaşımı: Frankfurt ana hava merkezi. Hava ulaşımı: Frankfurt ana hava	Alpler, göller, Boden Gölü, Bavyera Alpleri gibi doğal cazibe merkezleri.	Önemli finans ve borsa merkezleri: Frankfurt, Berlin, Münih.	Sektörler: Petrol ve gaz, metal işleme, ilaç endüstrisi İşbirliği: Sağlık hizmetleri, eğitim, bilim.

				süt ürünleri, et, şeker. Tarım: Buğday, arpa, yulaf, mısır, patates, şeker pancarı, üzüm bağcılığı.				

4.2.1.3. Güney Avrupa

Güney Avrupa'nın büyük bir kısmını kaplayan, İspanya, Portekiz, İtalya, Yunanistan gibi ülkelerle birlikte Andorra, Malta, Monako, San Marino ve Vatikan gibi küçük devletleri yer aldığı vurgulanmıştır. Bu ülkelerin Akdeniz kıyılarında bulunması, coğrafi önemini artırdığı. Denize kıyısı olmasının, tarih boyunca bu ülkeleri dünya üzerinde belirgin bir konuma getirdiği bilinmektedir. İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan, 16. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına kadar denizcilikte güçlü deniz devletleri olarak dünyanın çeşitli denizlerinde kolonilere sahip devletler olmuşlardır.

İklim koşulları ve doğal koşullar, deniz kıyısındaki tarımı desteklemek için uygunluğu. Yıl boyunca sıcak ve ılıman bir iklim hüküm olduğu. Güney Avrupa'nın ülkeleri, sanayiye desteklemek için gerekli olan maden kaynaklarını yeterince sunmamaktadır. İspanya, İtalya ve Yunanistan'da demir cevheri yatakları bulunmakta olduğu. Renkli metal yatakları, kurşun, uranyum, krom, nikel, volfram, sima gibi hammaddelerin önemli kaynakları olduğu belirtilmiştir.

Uluslararası turizm, Orta Avrupa ülkelerinin ekonomilerinde büyük bir rol oynamaktadır. İtalya, İspanya, Yunanistan ve Monako, dünya turizminin ana merkezleri olarak ele alınır.

4.2.1.3.1. İtalya Cumhuriyeti

İtalya Cumhuriyeti, Avrupa ve dünya genelinde birkaç uluslararası ekonomik göstergelerle sınırları belirleyen önemli bir ülke olarak vurgulanmıştır. İtalya, Apenin Yarımadası'nı, Padan Ovası'nı, Alp Dağları'nın orta kısımlarını, Sicilya'yı, Sardinya'yı ve diğer bölgeleri içerdiğini belirtilmiştir.

İtalya Cumhuriyeti, medeniyetin ve uygarlığın en eski merkezlerinden biri olarak ifade edilir. İtalya'nın başkenti Roma birleşik bir parlamento cumhuriyeti olduğu belirtilir. Bu ülke, birçok uluslararası örgütün üyesi olduğu, bunlar arasında BM, NATO ve Avrupa Birliği bulunmakta olduğu da ifade edilmektedir. İtalya, idari olarak 20 bölgeden oluştuğu vurgulanmaktadır.

Coğrafi özellikleri, İtalya'nın topraklarının %77'sini dağlardan ve tepelerden oluştuğu belirtilmektedir. Ayrıca, petrol, doğal gaz, demir cevheri gibi çeşitli madenler de bulunduğu ifade edilir. Bunun dışında İtalya ile ilgili ulaşımın önemi, hayvancılık, tarımdan da bahsedilmektedir(Tablo 8).

Nüfus yapısı, İtalyanların çoğunluğunun yüksek oranda olmasıyla dikkat çeker ve tüm nüfusun %95'ini oluşturduğu ifade edilir. Diğer etnik gruplar arasında Arnavutlar, Fransızlar, Slovenler, Yunanlar gibi önemli gruplar yaşamakta oldukları da belirtilir. Ülkenin %90'ı Katolik oldukları belirtilmektedir.

Ekonomi. İtalya, Avrupa Birliği'nin önemli bir üyesi olan, yeşil endüstriden beslenen bir ülke olarak belirtilir. İtalya'nın ekonomisi oldukça çeşitlidir ve endüstriyel görünüme sahipliği ifade edilmektedir. Dünya sanayi üretiminin %3,4'üne denk gelerek dokuzuncu sıraya olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, ülke dışından gelen turistlerin sayısı bakımından dünya beşincisi olarak ifade edilmektedir.

İtalya'nın ekonomisinde önde gelen sektör, uluslararası turizm olması Roma, Pisa, Venedik, Milano, Napoli, Pompei gibi şehirler ile İtalyan Rivierası, Capri Adası, Adriyatik Denizi kıyıları ve Alplerin turistik kasaba ve termal kaynakları, büyük turizm merkezleri olarak belirtilmektedir.

Dış ekonomik ilişkiler, İtalya ekonomisi için büyük öneminden bahsedilir. Çünkü İtalya'nın sanayisinin önemli bir kısmını, özellikle dışarıdan getirilen ham maddelerin, enerjinin ve yarı mamullerin (yarı mamul ürünler) oluşturduğu temel kısımları, dünya pazarında yerleştirildiği ifade edilir. İtalya'nın dış ticaretinin büyük bir kısmını AB ülkeleri, ABD, Rusya, Çin, OPEC ülkeleri gibi önde gelen ekonomilerle gerçekleştirildiği belirtilir.

Türkmenistan ile İtalya Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ilişkiler oldukça gelişmiş olduğu belirtilmektedir. Bu ülke ile ekonomik işbirliği dış ticarete, finansal ve kredi alanında ve uluslararası turizm alanında geniş bir alana yayılmakta olduğu vurgulanmıştır.

Tablo 8. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında İtalya'nın öne çıkartılan

Coğrafik özellikleri.

Nüfus:	Ekonomi:	Ulaşım:	Türkmenistan ile Dış Ekonomik İlişkiler:
İtalya, Avrupa'nın en kalabalık ülkelerinden biridir (60.6 milyon). Nüfusun ortalama yıllık artışı çok düşüktür (%0,1-0,2). Düşük doğum oranı nedeniyle nüfus artışı genellikle göçmenlikle ilişkilidir. İtalyanlar nüfusun %95'ini oluşturur. Diğer etnik gruplar: Arnavutlar, Fransızlar, Slovenler, Yunanlar. Nüfusun %90'ı Katolik inancına sahiptir. Ortalama nüfus yoğunluğu km² başına 204 kişidir. Nüfusun %2/3'ü şehirlerde yaşar. Büyük şehirler: Roma, Milano, Napoli, Torino.	İtalya, Avrupa Birliği'nin önemli bir üyesidir. Ekonomi çeşitlidir ve endüstriyel görünüm sergiler. Hizmetler sektörü GSYİH'nın %71'ini oluşturur. Sanayi sektörü dünya sanayi üretiminin %3,4'üne denk gelir. Turizm: Dünya beşincisi. Sanayi üretimi toplam iç üretimin %19,5'ini oluşturur. Enerji ve hammadde büyük ölçüde ithal edilir. Metalurji: Alüminyum, kurşun ve çinko öne çıkar. Makine imalatı: Otomobiller, gemiler, tarım makineleri, elektronik cihazlar. Kimya sanayi: Petrol kimyasalları, polimerler, otomobil lastikleri, ilaç sanayi. Yeşil sanayi: Demir, çelik, cam ve seramik üretimi. Gıda sanayi: Makarna, yağ, meyve suyu. Tarım: Buğday, mısır, arpa, üzüm, zeytin, narenciye. Hayvancılık: Kuzeyde süt ve et üretimi, güneyde zeytin üretimi. Uluslararası turizm: Roma, Pisa, Venedik, Milano, Napoli, Pompei, İtalyan Rivierası, Capri Adası, Adriyatik Denizi, Alpler.	Yoğun demiryolu ve karayolu ağları. Otomobiller ve demiryolları yük ve yolcu taşımacılığında ana rolü oynar. Deniz taşımacılığı kıyı bölgelerinde önemlidir. Büyük deniz limanları: Cenova, Trieste, Venedik, Napoli, Livorno, Ancona.	İtalya, AB ülkeleri, ABD, Rusya, Çin, OPEC ülkeleriyle yoğun ticaret yapar. Türkmenistan ile İtalya arasında gelişmiş ekonomik ilişkiler bulunmaktadır. İşbirliği alanları: Dış ticaret, finansal ve kredi alanı, uluslararası turizm

4.2.1.4. Doğu Avrupa ve Orta Avrupa

Bölgenin Yapısı, Doğu Avrupa'nın geniş ve çeşitli bir bölge olduğunu ve Avrupa'nın doğu kesiminde yer aldığı ifade edilir. Bölgede çeşitli kültürel, siyasi ve ekonomik dinamiklerin bulunduğu da belirtilmektedir. Orta Avrupa Ülkelerinin Günümüzdeki Siyasi ve Ekonomik Gelişim Özellikleri hem vurgulanmaktadır (Tablo 9).

Doğu Avrupa, eski SSCB ve sosyalist sistemin dağılması sonucunda ortaya çıkan devletleri kapsamakta olduğu vurgulanır. Tarihi ve coğrafi olarak büyük bir bölge olan Doğu Avrupa, iki ana kısmı içerdiğini: Orta Avrupa ve Doğu Avrupa.

Orta Avrupa Ülkeleri, Orta Avrupa, kendi içinde üç gruba ayrıldığı. Kuzey Grubu: Baltık ülkeleri (Letonya, Litvanya ve Estonya) ve Polonya. Merkez Grubu: Çekya, Slovakya ve Macaristan. Güney Grubu: Eski sosyalist devletler (Romanya, Bulgaristan, Bosna-Hersek,

Kuzey Makedonya, Slovenya, Sırbistan, Hırvatistan, Karadağ ve Arnavutluk). Doğu Avrupa bölgesi ise şu ülkeleri içerdiğini: Rusya Federasyonu, Ukrayna, Belarus, Moldova

Orta Avrupa ülkeleri, tarihi ve coğrafi konumları nedeniyle zengin bir kültürel mirasa sahipliği, günümüzde bu ülkeler, Avrupa Birliği (AB) ve NATO gibi uluslararası örgütlere üyelikleri ile dikkat çekerler. Ekonomik olarak, Orta Avrupa ülkeleri sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde güçlülüğü vurgulanmıştır.

Orta Avrupa Ülkelerinin Doğal Şartları ve Kaynakları, Nüfusu, Ekonomisi. Orta Avrupa, verimli tarım arazileri, zengin su kaynakları ve çeşitli madenler gibi doğal kaynakları belirtilmektedir. Bölgenin nüfusu, yüksek yaşam standartları ve gelişmiş altyapısı ile dikkat çeker. Tarım, sanayi ve hizmet sektörleri, ekonominin temel bileşenleri olarak ifade edilir.

Tablo 9. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Orta Avrupa'nın öne

Çıkarılan coğrafik özellikleri.

Coğrafi Koşullar ve Kaynaklar	Demografik Yapı	Dini Yapı	Tarım ve Sanayi Geçışı	Sanayi Sektörleri:	Turizm	Türkmenistan'ın Bölge Ülkeleri ile Ekonomik İlişkileri
Kömür: Polonya ve Çek Cumhuriyeti. Petrol ve Gaz: Romanya. Su Enerjisi: Balkan ülkeleri (nehirlerin su enerji potansiyeli). Demir Cevheri: Eski Yugoslavya, Polonya, Romanya. Bakır, Kurşun, Gümüş: Polonya. Boksitler: Macaristan. Kromitler: Arnavutluk.	Nüfus: Yaklaşık 121 milyon kişi. En Büyük Nüfus: Polonya (38 milyon kişi). En Küçük Nüfus: Estonya (1,3 milyon kişi). Demografik Değişim: Genellikle azalma eğilimi, yalnızca Arnavutluk'ta doğal artış. Şehirleşme: Çek Cumhuriyeti'nde belirgin (%75 şehir nüfusu).	Hristiyanlık: Üç ana akım yaygın. İslam: Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ	Tarım ve Sanayi: Büyük değişimler, enerji, makine imalatı ve kimya endüstrisinde ilerlemeler. Enerji Tüketimi: Petrol ve gaz önemli, kömür çıkarımı devam etmekte. Nükleer Enerji: Bulgaristan'daki "Kozloduy" nükleer santrali.	Metallurji Endüstrisi: Öncü sektör. Makine Üretimi: Çek Cumhuriyeti'nde öne çıkmakta. Elektronik Ürünler: Macaristan, Bulgaristan, Letonya. Kimya Endüstrisi: Orta Avrupa ülkeleri, Doğu Avrupa'dan daha ileri	Karlovy Vary: Çek Cumhuriyeti. Zakopane: Polonya. Jurmala: Letonya. Karadeniz Tatil Köyleri: Bulgaristan. Adriyatik Kıyıları: Karadağ.	Ekonomik İlişkiler: Enerji Kaynakları: Türkmenistan, enerji kaynakları alanında Orta Avrupa ülkeleri ile işbirliği yapmaktadır. Ticaret ve Yatırım: Çeşitli ekonomik işbirlikleri yürütülmektedir.

4.2.1.4.1. Rusya Federasyonu

Rusya Federasyonu, geniş coğrafi alanı ve stratejik konumu ile dikkat çektiği, ülkenin devlet yapısının federatif bir sistemden ve çeşitli etnik gruplardan oluştuğu belirtilmektedir. Nüfusunun büyük şehirlerde yoğunlaşmış olması, geniş doğal kaynaklara sahip olduğu ifade edilmektedir (Tablo 10). Rusya'nın ekonomisinin, enerji sektörü (özellikle petrol ve doğal gaz), sanayi ve tarıma dayandığı vurgulanmaktadır.

Enerji kaynaklarından petrol ve gazın büyük rezervleri özellikle Rusya'da, doğu bölgelerinde bulunduğu belirtilmektedir. Bölgedeki demir madenlerinin dünya çapında öneminin büyük olduğunu. Kursk Manyetik Anomalisi, Krivoy Rog ve Kerch gibi Rusya'nın doğu bölgelerindeki yüksek kaliteli demir madenlerinin, Nikopol'deki zengin manganez yatağının var olduğu dünyada bilindiği vurgulanır. Rusya Federasyonu'nun doğu bölgesinde renkli metallere önemli rezervlerinin bulunmakta olduğu. Belarus'taki Sologorsk potas yatağı da dünyadaki büyük rezervlerden biri olarak belirtilir. Doğu Ukrayna'daki granit yatakları ve Harkiv bölgesindeki çimento hammaddeleri de öneminden bahsedilmektedir.

Türkmenistan ile Rusya arasında enerji, ticaret ve yatırım alanlarında güçlü ekonomik ilişkiler bulunmakta olması, bu işbirliğinin her iki ülkenin ekonomik kalkınmasına katkı yaptığı belirtilmektedir.

Tablo 10. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Rusya Federasyonu'nun öne çıkartılan coğrafik özellikleri

Coğrafi konum	Nüfus	Yönetim ve İdari Yapı	Doğal Zenginlikler	Türkmenistan ile Ekonomik İlişkiler
Doğu Avrupa ve Kuzey Asya'da geniş bir alanı kaplamaktadır. Yüzölçümü: 17,075,4 milyon km ² (Dünya yüzeyinin %13'ü). Doğu-batı genişliği: 9,000 km, kuzey-güney uzunluğu: 4,000 km. Kaliningrad oblastı ve Kuzey Buz Denizi ile Pasifik Okyanusu'ndaki ülkeler sınırlarına dahildir.	Nüfus: 143,8 milyon (2016 itibariyle), dünya sıralamasında altıncı. Demografik gelişme karmaşık, ancak olumlu programlarla son yıllarda doğal artış sağlanmıştır. Nüfusun %74'ü Avrupa Rusya'sında. Çok uluslu yapı: %80 Rus, %3 Ukraynalı ve Belaruslu, %5 Tatar ve diğerleri. Din: Ağırlıklı olarak Ortodoks Hristiyan, ayrıca İslam, Yahudilik ve Budizm (Kalmykia ve Buryatia) yaygındır. Nüfusun %74'ü şehirlerde yaşamaktadır.	Devlet yapısı: Başkan tarafından yönetilen federatif bir devlettir. İdari bölümler: 89 federal bölge (cumhuriyetler, kraylar, oblastlar, özerk okruglar, özerk oblastlar ve iki federal şehir - Moskova ve Sankt-Peterburg). 8 federal bölgeye ayrılmıştır.	Nehir ağı: 2,3 milyon km uzunluğunda 120 bin nehir. Orman alanı: 8,514 milyon km ² (Dünya ormanlarının %25'i ile birinci sırada). Zengin yeraltı kaynakları: Doğal gaz, kömür, demir cevheri (dünyada ilk sırada); petrol, renkli ve nadir metaller, elmas ve diğer madenler. Yakıt kaynakları: Batı Sibirya, Arktik denizler, Sahalin, Krasnoyarsk ve Saha (Yakutistan).	Rusya'nın Türkmenistan ile ekonomik ilişkileri genişlemektedir. İlişkiler, özellikle petrol-gaz sektörü, ulaşım ve iletişim, yol inşaatı ve turizm sektörlerinde önemlidir.

4.2.2. Asya

Asya'nın tarihsel-coğrafisinden, Orta-Doğu Asya ülkelerinin ekonomisi, siyasi haritası, doğal kaynaklar: petrol ve gazın önemi belirtilmektedir. .Asya'nın siyasi haritası ve günümüz dünyasında önemli bir konumundan ifade edilir. Bölgenin coğrafi konumu, düzeni, siyasi haritası. Doğal zenginliklerinin çeşitliliğinin özellikleri, "Demografik Dağılımın" önemi hem

vurgulanmaktadır. Milli düzenin karmaşıklığı. Asya - dünya dinlerinin Anayurdu olarak belirtilmiştir. Bölgenin yerleşim özellikleri ifade edilir. Asya ülkelerinin dünya ekonomisi içindeki öneminin artması, sanayi gelişiminin hızlanması, ova tarımının ve endüstriyel üretiminden bahsedilmektedir. Uluslararası ekonomik ilişkilerin artışı Türkmenistan'ın Asya ülkeleri ile ekonomik ilişkileri vurgulanmaktadır.

4.2.2.1.Orta-Doğu Asya (Türkiye Cumhuriyeti)

Türkiye Cumhuriyeti'nin stratejik konumu, yüzölçümü, toprak dağılımı, coğrafi şartlar, nüfus ve demografik özellikleri, devlet yapısı, ekonomisi, Türkmenistan ile ekonomik işbirliği, tarım ve üretiminden bahsedilmektedir(Tablo11).

Türkiye, tarihi dönemlerden beri Avrupa ile Asya'yı birleştiren önemli yolların kavşağında yer aldı ve Karadeniz'in kıyısındaki ülkelerin Karadeniz'in ortasında bulunan ülkelerle ticaretinin sağlandığı. Şu anda Türkiye'nin toprakları boyunca Avrupa ile Asya'nın birçok önemli otoban ve demiryolu ana arteri geçmektedir. Ülkenin yüzölçümü 779,5 bin kilometrekareyi kapsadığını belirtilmektedir. Türkiye'nin topraklarının büyük bir bölümünün (%97'si) Asya'da yer aldığını, %3'ü Avrupa'da bulunduğu vurgulanır. Türkiye'nin toprakları üç tarafının denizlerle çevrili olduğu: kuzeyde Karadeniz, batıda Ege Denizi, doğuda ise Akdeniz'dir. Türkiye'nin Avrupa ve Asya bölgeleri, Karadeniz'den Ege Denizi'ne, özellikle Boğazlar ve Çanakkale Boğazları ile ayrıldığı belirtilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomik-coğrafi konumu, devlet yapısı, doğal koşulları ve kaynakları, nüfusu, ekonomisi, tarımı. Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik büyümesi alanındaki avantajları. Türkmen-Türk ekonomik ilişkileri ifade edilir.

Tablo 11. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Türkiye

Cumhuriyeti'nin öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Stratejik Konum	Yüzölçümü ve Toprak Dağılımı	Coğrafi Şartlar ve Kaynaklar	Nüfus ve Demografik Özellikler	Devlet Yapısı	Ekonomi	Türkmenistan ile Ekonomik İşbirliği	Tarım ve Üretim
- Avrupa ve Asya'yı birleştiren önemli yolların kavşağında yer alır. - Karadeniz'in kıyısındaki ülkelerin ticaretini sağlar. -Avrupa ve Asya arasında önemli otoban ve demiryolu ana arterlerine sahiptir	-Toplam yüzölçümü: 779,5 bin kilometrekare. -%97'si -Asya'da, -%3'ü Avrupa'da bulunur. -Üç tarafı denizlerle çevrili: -Karadeniz, Ege Denizi, Akdeniz.	-Akdeniz iklimi etkisi altında. -Dağlık araziler yaygındır. -Önemli doğal kaynaklar: -krom, -tungsten, -bakır, -boratlar, -mermer, -kömür.	-Toplam nüfus: 83,7 milyon. Nüfus artış hızı: %1,3. Nüfusun %80'i Türk, %10-12 milyonu Kürt, diğer azınlıklar. Ortalama nüfus yoğunluğu: kilometrekare başına 99 kişi. Şehirleşme oranı: %77. En kalabalık şehir: İstanbul (%30).	-2018'den itibaren cumhurbaşkanlığı yönetimi. 81 il (eyalet). Başkent: Ankara (4,0 milyon nüfus). En büyük mali, endüstri ve kültür merkezi: İstanbul (12 milyon nüfus)	tarım %13, sanayi %22, hizmetler %65. İmalat endüstrisi, ihracatı artırmada önemli rol oynar. Türkiye, Avrupa ithalatının %13'ünü karşılar. G20 ülkeleri ve Rusya ile önemli işbirlikleri.	İmalat, petrol ve gaz, metalurji, elektrik enerjisi, kimya ürünleri gibi alanlarda işbirliği. Ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkiler mevcuttur.	Tahıl üretimi: yıllık 21-22 milyon ton. Gıda ürünlerinde ülkenin talebini karşılar, bir kısmı ihraç edilir. Tekstil ve tarım endüstrisi önemli rol oynar.

4.2.2.2.Orta Asya. Hindistan

Hindistan'ın siyasi haritası, ekonomik özellikleri, doğal bölgeler vurgulanmıştır. Ülkelere ilişkin yaşam-durum derecesinin düşüklüğü belirtilir. Türkmenistan'ın Orta Asya ülkeleri ile ekonomik ilişkileri ifade edilir (Tablo12).

Tablo 12. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Hindistan'ın

öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Siyasi Harita	Jeopolitik Konum	Doğal Bölgeler ve Kaynaklar	Nüfus	Ekonomi	Bölgedeki Diğer Ülkeler	Yaşam Standartları	Türkmenistan ile Ekonomik İşbirliği
-Güney Asya, Bangladeş, Bhutan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka'yı kapsar. -Toplam alan: 5,1 milyon km ² .	-Hint Okyanusu kıyılarında ve Orta Asya'ya yakın konumda. Orta--Güneydoğu ve Güneydoğu Asya ülkelerine yakın	-Himalayalar çöller -tropikal ormanlar -savanalar -Zengin mineral kaynaklar -kömür -demir -cevheri -nadir -topraklar -petrol ve -doğal -gaz rezervleri	-Hindistan en kalabalık ve çok milletli ülke: -1660'tan fazla dil 600'den fazla etnik grup -Dini çeşitlilik -Hinduizm Budizm -İslam -Hristiyanlık -1,3 milyar nüfus. -%80'den fazlası	-Tarım, sanayi, yazılım geliştirme ve film endüstrisi önemli sektörler. -Başlıca ticaret ortakları: ABD, Japonya, Birleşik Krallık, Rusya, Doğu ve Güneydoğu	-Bangladeş -Bhutan -Maldivler -Nepal -Pakistan -Sri Lanka	-Düşük gelirli nüfus oranı yüksek. -Bölge, dünya göçmenlerinin en yoğun olduğu yerlerden biri.	-Türkmenistan ile Güney Asya ülkeleri arasında artan ekonomik işbirliği. -Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan gaz boru hattı inşası.

			Hinduizm'e inanır. -Resmi diller: Hindi ve İngilizce	Asya ülkeleri.		

4.2.2.3.Orta-Doğu Asya. Endonezya

Endonezya, ülkenin ekonomik ve coğrafi konumu, devlet yapısı, nüfusu ve ekonomisinin temel özellikleri ifade edilir (Tablo13). Endonezya'nın coğrafi konumu oldukça genişliği ve dünyanın en büyük takımadalarından biri olan Malay Takımadalarında 13,700 ada ve Yeni Gine Adası'nın batı kısmında yer aldığı, toplam yüzölçümü 1,9 milyon km²'dir. Endonezya'nın nüfusunun büyük bir kısmı beş büyük adaya ve yaklaşık 30 küçük adaya dağılmış olduğu vurgulanmıştır.

Tablo13. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Endonezya'nın öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Ekonomik ve Coğrafi Konum	Nüfus Dağılımı	Devlet Yapısı	Ekonomi	Türkmenistan ile İlişkiler
-Dünyanın en büyük takımadaları olan -Malay Takımadalarında yer alır. 13,700 ada ve -Yeni Gine Adası'nın batı kısmında -Toplam yüzölçümü: 1,9 milyon km ² .	-Nüfusun büyük kısmı beş büyük ada ve yaklaşık 30 küçük takımadada yaşar. -Kalabalık şehirler: -Cakarta -Bandung -Surabaya, -Medan.	-Başkanlık sistemi ile yönetilen cumhuriyet. -28 il ve 3 özel bölgeye ayrılmıştır. -Başkenti: Cakarta.	-Çeşitli ekonomik sektörlere sahiptir -tarım -madencilik -imalat -turizm. -Petrol, doğal gaz, kömür -palmye yağı üretimi önemli. -Gelişen hafif sanayi ve -imalat sektörü.	-Son yıllarda özellikle hafif sanayide işbirliği gelişmekte. -Son yıllarda özellikle hafif sanayide işbirliği gelişmekte -Türkmenistan, Endonezya'ya pamuk ve diğer tarım ürünlerini ihraç etmektedir.

4.2.2.4.Çin Halk Cumhuriyeti

Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik ve coğrafi konumu, devlet yapısı, doğal kaynakları ve ekonomik yapısı, Türkmen-Çin ekonomik ilişkileri vurgulanmaktadır (Tablo 14).

Çin Halk Cumhuriyeti, yüzölçümü bakımından dünyada üçüncü en büyük devlet olarak belirtilir. Nüfus açısından ise iki bin yıl boyunca dünyanın en kalabalık ülkesi olma özelliğini, büyük yüzölçümü ve nüfusu olan Çin gibi bir ülkede ulaşım sistemlerinin önemi de ifade edilir. Ülkede kara ve su taşımacılığının tüm türleri ile hava taşımacılığı gelişmiş olması vurgulanmaktadır. Ancak demir yollarında hala buharlı lokomotiflerin kullanımının yaygınlığı, ancak, motorlu taşıtların az olması ve birçok Çinli bisiklet kullanmakta oldukları belirtilmiştir.

Tablo 14 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Çin Halk Cumhuriyet'in öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Ekonomik ve Coğrafi Konum	Devlet Yapısı	Doğal Kaynaklar	Ekonomik Yapı	Ulaşım Sistemleri	Dış Ekonomik İlişkiler	Türkmen-Çin Ekonomik İlişkileri
Yüzölçümü bakımından dünyada üçüncü en büyük ülke -Nüfus açısından dünyada en kalabalık ülke -Geniş coğrafi çeşitlilik -dağlar -çöller -nehirler ve geniş tarım alanları.	-Tek parti yönetimi altında bir sosyalist cumhuriyet -Çin Komünist Partisi (ÇKP) yönetimi elinde tutar. -Başkenti Pekin	-Zengin doğal kaynaklar: -kömür -demir -petrol -doğal gaz, -nadir toprak elementleri. Tarımsal kaynaklar: -pirinç, -buğday -mısır -pamuk.	-Hızla büyüyen ve çeşitlenen ekonomi. -İmalat, teknoloji, -inşaat ve hizmet sektörü ön planda. -Üretim ve ihracatta dünya lideri.	-Gelişmiş kara, su ve hava taşımacılığı. Demiryollarında buharlı lokomotifler hala kullanılıyor. -Motorlu taşıtların yaygınlığı düşük, -bisiklet kullanımı yaygın.	-Ekonomisi dışa açılmış ve dış ticaret ilişkileri güçlenmiştir -Başlıca ticaret ortakları -Japonya -ABD -Rusya, Batı -Avrupa ülkeleri, -Güney Kore.	-İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler giderek gelişmektedir. -Büyük devletlerarası anlaşmalar imzalanmış ve dış ticaret hacmi artmıştır. -Doğal gaz alımına ilişkin uzun vadeli anlaşmalar imzalanmıştır. Türkmenistan'dan Çin'e doğal gaz ihraç edilmekte -Çin'den tekstil, metalürji ve makine sanayi ürünleri ithal edilmektedir.

4.2.2.5.Doğu Asya, Japonya

Doğu Asya bölgesinin genel özellikleri, bölgenin yapısı doğu Asya, Japonya, Çin, Güney Kore, Kuzey Kore, Tayvan, Hong Kong ve Makao'yu kapsamaktadır.

Japonya'nın coğrafi konularını, devlet yapısını, nüfusunu, Türkmenistan ile iş birliklerini, dünya ekonomisindeki yerinden bahsedilmektedir (Tablo 15).

Tablo 15. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Japonya'nın öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Coğrafi Konum	Devlet Yapısı	Nüfus ve Demografi	Türkmenistan'ın Doğu Asya Ülkeleri ile Ekonomik İlişkileri	Dünya Ekonomisindeki Yeri
-Japonya, Doğu Asya'da bir ada ülkesidir. -Büyük ve küçük adalardan oluşur; en büyük adaları -Honshu, -Hokkaido, -Kyushu ve -Shikoku'dur.	-Anayasal monarşi ile yönetilir. -İmparator sembolik bir liderdir, -hükümet başkanı -Parlamentar demokrasiye dayalı yönetim.	-Nüfus: yaklaşık 126 milyon. -Yoğun nüfuslu şehir	-Türkmenistan'ın Doğu Asya ülkeleri ile ekonomik işbirliği artmaktadır. -Doğal gaz, tekstil ve tarım ürünleri ihracatı önemli bir yer tutar.	-Bölge, dünya ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. -Gelişmiş sanayi, teknoloji ve ihracat kapasiteleri ile öne çıkarlar. -Japonya, Çin ve Güney Kore, küresel ekonomik güç merkezlerindedir. Japonya, Çin ve Güney Kore, küresel

-Toplam yüzölçümü: yaklaşık 377,975 km ² .				ekonomik güç merkezlerindedir

4.2.2.6.Orta Asya

Orta Asya bölgenin yapılanması, coğrafi konumu, doğal etkileri, nüfus yapısı, ülkeler arasındaki ekonomik büyüme farklılıkları, Türkmenistan'ın bölgedeki siyasi ve ekonomik ilişkileri anlatılmaktadır.

Orta Asya genellikle **Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan ve kısmen Kazakistan'ı** kapsamakta olduğu. Bu devletler, coğrafi yakınlıklarının yanı sıra kültürel ve tarihi ortaklıklarıyla da birbirine bağlılığı, bölgenin toplam yüzölçümü 4 milyon km²' olarak ifade edilmektedir. Coğrafi yapısı büyük ölçüde dağlar (Kırgızistan ve Tacikistan) ve geniş çöllerle (Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan) karakterize edilmektedir. Bölge ülkeleri kurak ve karasal iklime sahip olduğu belirtilmektedir.

Orta Asya, dünya çapında önemli petrol (Kazakistan, Türkmenistan), doğal gaz (Türkmenistan, Özbekistan), polimetal (Kazakistan, Özbekistan), nadir metaller (Tacikistan, Kırgızistan) ve altın (Özbekistan) rezervlerine sahipliği vurgulanmaktadır. Tarımda ihraç edilen ürünler arasında pamuk (tüm ülkeler), tahıl ve et (Kazakistan), karakul koyunu (Türkmenistan, Özbekistan) ve tütün (Kırgızistan) bulunduğu belirtilmektedir.

2016 yılı itibariyle bölgenin nüfusu 69 milyondan fazla olduğunu, orta Asya halkları, dil bakımından birbirine yakın olan Türk dilleri grubuna (sadece Tacikler Hint-İran dil grubuna) ait olduğu vurgulanmıştır. Bölgede İslam dini yaygın olduğu belirtilmektedir.

Bölgenin ekonomik yapısında tekstil sanayisi önemini, pamuklu kumaş üreten fabrikalar Orta Asya ülkelerinin başkentlerinde ve büyük sanayi merkezlerinde bulunduğunu. Ayrıca, bölgede ipek kumaş üretimi de önemli olduğu belirtilmektedir. Petrol, Türkmenistan ve Kazakistan'da hızla gelişmekte olduğu ve Özbekistan'da da petrol çıkarma faaliyetlerin devam ettiğini ifade edilmektedir. Doğal gaz üretimi bakımından BDT ülkeleri arasında Rusya'dan sonra ikinci ve üçüncü sırada yer aldığı vurgulanmıştır.

Orta Asya ülkelerinde tarımın ana yönü sulamalı tarım olduğu, ana teknik ürün ise pamuk olduğu ifade edilir. Pamuk üretiminin önemli bölgeleri Ferghana Vadisi, Oş ovaları, Gissar ve Vahş vadileri, Amuderya'nın orta ve alt kısımları, Murgap ve Tejen oazislerinde yer almakta olduğu belirtilmektedir. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinde üretilen pamuğun %90'ından fazlasını Orta Asya ülkelerinin sağladığı vurgulanmıştır.

Dış ekonomik ilişkilerde, bölge ülkeleri Rusya Federasyonu ve komşu ülkelerle yakın ilişkiler sürdürmekte olduğunu, Rusya, Kazakistan, Bela Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan Gümrük Birliği üyeleri olarak belirtilmektedir.

4.2.2.7.Kafkasya devletleri

Kafkasya devletleri Bölgenin yapılanması, coğrafi konumu, doğal etkileri. Nüfus yapısı. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler.

Kafkas bölgesini Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan oluşturmakta olduğu, bu ülkelerin hepsi başkanlık sistemi ile yönetilen cumhuriyetler olarak belirtilmektedir. Ermenistan ve Azerbaycan, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üyesi olarak vurgulanmaktadır.

Kafkas ülkelerinin ekonomik ve coğrafi konumu oldukça avantajlı olması, batıda Karadeniz'e (Gürcistan) ve doğuda Hazar Denizi'ne (Azerbaycan) kıyıları belirtilmektedir. Kafkas ülkeleri çeşitli yeraltı kaynaklarının olduğu Gürcistan (Tkibuli) taşkömürü, Azerbaycan ise büyük petrol ve doğalgaz rezervlerine sahipliği belirtilmektedir. Gürcistan'da (Mirzaani) az miktarda petrol rezervi, Azerbaycan'da (Daşkesen) demir, Gürcistan'da (Çiatüra) mangan, Ermenistan'da (Alaverdi ve Kafan) bakır, Azerbaycan'da (Alunitdağ) alüminyum cevherleri bulunmakta oldu hem vurgulanmıştır.

Kafkas ülkeleri nüfus açısından küçük ülkeler olarak değerlendirilmiştir. Bölgenin en büyük ülkesi olan Azerbaycan'ın nüfusu yaklaşık 8 milyon, Ermenistan ise, düşük nüfusuna rağmen km² başına 100'den fazla kişiyle yüksek nüfus yoğunluğuna sahipliği ifade edilmektedir.

Kafkasya, karmaşık etnik yapısı ile dikkat çekmektedir. Her devlette baskın etnik grup çoğunluğu oluşturur (Gürcistan'da Gürcüler, Ermenistan'da Ermeniler, Azerbaycan'da Azerbaycanlar) olarak vurgulanmaktadır.

Kafkas ülkelerinin ekonomisinde madencilik önemli bir yer tuttuğu, Azerbaycan'da petrol, Gürcistan'da kömür, mangan ve polimetal madenler, Ermenistan'da bakır, molibden, tuf ve pomza çıkarımı yapıldığı belirtilmektedir. Gürcistan, gelişmiş demir çelik sanayisi ile dikkat çeker.

Bölgede pamuklu kumaş (Gori, Gyumri, Gence), ipek (Kutaisi), yün, triko ve deri-ayakkabı sanayisi (Tiflis, Erivan, Bakü) gelişmiş olduğu. Gıda sanayisinin önemi ise belirgin şekilde artmış olması, bu alanda uluslararası uzmanlaşma şarapçılık (Tiflis, Erivan), sebze

işleme (Kutaisi, Erivan, Haçmaz) ve yağ üretimi (Tiflis, Erivan) ile öne çıkmakta olduğu vurgulanmaktadır.

Üç ülkede de narenciye, çay ve diğer subtropikal bitkiler yetiştirildiği, hayvancılıkta ise koyun yetiştiriciliği başlıca sektör olduğu belirtilmektedir. Ayrıca büyükbaş hayvan yetiştiriciliği, kümes hayvancılığı ve özellikle Gürcistan ile Ermenistan'da domuz yetiştiriciliği yoğun olarak yapılmakta olduğu hem vurgulanmıştır.

4.2.3.Kuzey Amerika

Bu ülkenin dünya ekonomisindeki ve siyasetindeki rolünü, ekonomik ve coğrafi konumunu, doğal kaynaklarını, devlet yapısını, nüfusun dağılımını, kentleşme seviyesi gibi konular vurgulanmaktadır (Tablo 16). Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomisi ve Türkmenistan ile Amerika arasındaki ekonomik ilişkileri de belirtilmektedir.

Tablo 16. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Amerika Birleşik Devletleri'nin ön çıkartılan coğrafik özellikleri.

Devlet Yapısı	Doğal Kaynaklar	Ekonomik Yapı	Nüfus	Turizm
-Federatif bir başkanlık cumhuriyeti -50 eyalet ve federal Columbia Bölgesi'nden oluşur. -Büyük Yedili (G7) lideri, -BM Güvenlik Konseyi daimi üyes -NATO ve -NAFTA üyesidir.	-Zengin maden yatakları: -Appalacian, Orta ve Batı bölgeleri. -Petrol ve doğal gaz: Meksika Körfezi, Kaliforniya, Alaska. -Demir cevheri -Minnesota -Michigan. -Altın, metaller, molibden, -uranyum: Batı eyaletleri. Diğer kaynaklar: kükürt (Louisiana), fosforitler (Florida), potas yatakları (New Mexico). Diğer kaynaklar: kükürt (Louisiana), fosforitler (Florida), potas yatakları (New Mexico).	-Dünya ekonomisinin temel taşlarından biridir. -Gelişmiş ulaşım sistemleri: kara, su, hava taşımacılığı. -Güçlü sanayi sektörü: otomotiv, uçak, elektrik, kimya endüstrileri . Ana Şirketler General Motors, Ford Motors, Boeing, McDonnell-Douglas, Lockheed Aircraft, General Electric, IBM, Westinghouse Electric, Dow Chemical, Dupont de Nemours, Union Carbide	-Dünyada üçüncü en kalabalık ülke (317.4 milyon, 2016). -Nüfus yoğunluğu: km ² başına 34 kişi, doğuda km ² başına 400 kişiye kadar. -Göçmenlerle çeşitlilik -Avrupa, -Afrika, Asya, -Latin -Amerika. Düşük nüfus artış oranı (%0.4'ten az).	-Kaliforniya -Florida, -Hawaii -New York batıdaki milli park

4.2.3.1.Kanada

Kanada'nın dünya ekonomisindeki yeri, ekonomik-coğrafi konumu, doğal kaynakları, devlet yapısı, nüfusu ve ekonomisinin genel özellikleri vurgulanmaktadır (Tablo 17).

Tablo.17 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Kanada'nın öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Coğrafi Konum	Doğal Kaynaklar	Devlet Yapısı	Nüfus	Ekonomi
-10 eyalet ve 3 federal bölge. -Britanya Milletler Topluluğu üyesi. -Başkenti Ottawa. Başkenti	-Zengin maden kaynakları: nikel, uranyum, çinko, potas, demir cevheri, altın, bakır, gümüş. -Büyük orman ve su kaynakları. Petrol ve doğalgaz rezervleri (Alberta, Newfoundland ve Labrador, British Columbia).	-Federal bir devlet, anayasal monarşi	-Yaklaşık 38 milyon. Düşük nüfus yoğunluğu. Göçmenlerle çeşitlilik.	-Gelişmiş sanayi sektörü: otomotiv, havacılık, madencilik. -Güçlü hizmet sektörü: finans, sigorta, emlak. -Önemli tarım sektörü: buğday, arpa, kolza, süt ürünleri, et. -ABD en büyük ticaret ortağı (ihracatın %70'inden fazlası). -Diğer ticaret ortakları: Avrupa Birliği ülkeleri (özellikle Birleşik Krallık), Japonya. -Enerji ve hammadde ihracatı. -Ekonomik olarak güçlü, G7 üyesi.

4.2.4.Latin Amerika

Latin Amerika'nın siyasi haritası ve coğrafi yapısı ile ilgili bilgiler belirtilmektedir. Latin Amerika'nın doğu göçmenliğinin coğrafi bölünmesindeki önemini. Bölgenin genel özellikleri, Latin Amerika ülkelerinin dünya ticaretindeki öneminden bahsedilmektedir. Ülkelerdeki sanayi, tarım ve ulaşımın coğrafi dağılımı, Latin Amerika'nın tarihi ve coğrafi yapıları belirtilmektedir.

Latin Amerika'nın siyasi haritası uzun bir süreç sonucunda şekillendiğini, şu anda 46 ülkenin ve bunların 33'ünün bağımsız devletlerden (bunlardan 12'si Britanya'nın başkanlığını yaptığı Britanya Milletler Topluluğu'na üyedir). Ayrıca, Karayıp Havzası'ndaki beş adada Fransız Denizaşırı Departmanları veya Hollanda Antilleri gibi deniz aşırı bölgeler de kendi kendilerini yönetme hakkına sahip olduklarını ve kendi yasalarını uyguladıklarını belirtilmektedir. Ancak, sekiz büyük olmayan adanın çoğu, Büyük Britanya (yedi) veya ABD'nin (bir) kolonizasyonunda yer almakta olduğu vurgulanır.

Latin Amerika'nın bağımsız ülkelerinin yönetimi genellikle cumhuriyet sisteminde yapılmaktadır. Britanya Milletler Topluluğu'na üye olan üç ülke (Guyana, Dominika, Trinidad ve Tobago) de cumhuriyetleridir. En büyük ülkeleri Brezilya, Meksika, Arjantin ve Venezuela gibi federal cumhuriyetler ele alınır (Tablo 18). Latin Amerika'daki federal devletlerin en küçüğü St. Kitts ve Nevis'tir, bu iki küçük adadan oluştuğu ve her ikisi de tam teşekküllü bir federal devlet statüsüne sahip olduğu belirtilir. Tek sosyalist devlet olan Küba ise özel bir konuma sahip olduğu ifade edilir.

Tablo 18. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Meksika'nın öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Tarih	Demografi	Sanayi	Siyasi Sistem	Ekonomi
-Maya, Toltek ve Aztek medeni yetlerin e ev sahipliği yapmıştır	%60 Metis (İspanyol yerlileriyle karışık), %30 yerli halklar, %10 Asya kökenli gruplar. Çoğunluk Katolik inancına sahiptir.	Madencilik ve metalürjiye dayanmaktadır. Otomotiv endüstrisi gibi yüksek teknolojili sektörler de gelişmiştir. Yatırım: ABD, Avrupa ve Japonya'dan yatırımlar olarak endüstriyel altyapısını ve ekonomisini geliştirmektedir.	Cumhuriyet sistemi yaygın. Federal cumhuriyetler: Brezilya, Meksika, Arjantin, Venezuela. Küba: Tek sosyalist devlet. 31 eyalet ve 1 federal bölgeden oluşan federal bir cumhuriyettir.	-Maden cevherleri: Bakır, galyum, petrol. -Tropikal tarım: Kahve, muz, şeker kamışı. -Balıkçılık: Peru önde gelen ülke. -Petrol ve doğal gaz ana ihracat kalemleridir

4.2.4.1. Brezilya

Brezilya'nın ekonomik ve coğrafi konumu, doğal kaynaklarının kullanımı, devlet yapısı, coğrafi dağılımı ve ekonominin büyümesindeki özellikleri belirtilmektedir (Tablo 19).

Brezilya, devlet yönetimi açısından bir cumhuriyet başkanı tarafından yönetilen federatif bir ülke oldu ifade edilir. Toplamda 26 eyaletten ve bir federal bölgeden oluşan federal bir devlet olarak vurgulanmaktadır. Brezilya'nın doğasını belirleyen temel faktörler iklim ve jeolojik yapısı olduğu belirtilmektedir. Ülkenin en büyük nehri olan ve dünyanın en büyük su havzasına sahip olan Amazon (su havzası 7,2 milyon km²), nehrinden bahsedilmektedir.

Brezilya, eşsiz doğal kaynaklara sahip olduğu. Amazon ormanları "Dünyanın Akciğeri" olarak adlandırılır ve onların azalması sadece Brezilya için değil, tüm dünya için bir sorun olarak kabul edildiği ifade edilir. Brezilya'nın mineral cevher kaynakları çeşitliliğini, burada 50'den fazla mineral türü bulunduğunu anlatılır. Bunlar arasında demir, mangan cevherleri, boksitler ve renkli metal cevherleri, kömür gibi çeşitli madenler bulunmakta olduğu belirtilir.

Son yıllarda Brezilya'da uluslararası turizmin gelişmekte olduğu, her yıl 1 milyon yabancı turist bu ülkeyi ziyaret ettiği belirtilmektedir. Uluslararası ekonomik ilişkilerde ana ticaret ortakları Japonya, AB ülkeleri, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri vurgulanmıştır.

Brezilya, büyük su enerjisi potansiyeline sahip olduğu, bu nedenle, ülkede hidroelektrik santrallerinin inşası büyük önem taşımakta olduğu ifade edilir. Paraná Nehri'ndeki Itaipu HES, günümüzde dünyanın en büyük hidroelektrik santralleri belirtilmektedir.

Tablo 19. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Brezilya'nın

Öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Coğrafi Konumu	İklim	Devlet Yapısı	Ekonomi	Doğal Kaynaklar
-Brezilya'nın Konumu: Güney Amerika'nın doğusunda yer alır ve Atlas Okyanusu'na kıyısı vardır. -Yüzölçümü ve Sınırlar: Toplam yüzölçümü 8.5 milyon km² olup, -Güney Amerika'nın en büyük ve en kalabalık ülkesidir. -Coğrafi Çeşitlilik: Amazon yağmur ormanları, Brezilya Platosu ve kıyı bölgelerinden oluşur.	-Tropikal -subtropikal -ekvatorial	-Sistem: 26 eyalet ve bir federal bölgeden oluşan federal bir devlettir. -Yönetim Biçimi: Cumhurbaşkanı tarafından yönetilen bir cumhuriyet.	-Uluslararası Ticaret: Japonya, AB ülkeleri, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri ile güçlü ticari ilişkiler. -Turizm: Her yıl yaklaşık 1 milyon yabancı turist ziyaret ettiği uluslararası turizm sektörü. - Mineral, petrol, gaz ve hidroelektrik kaynaklarının ekonomiyeye büyük katkısı vardır. -Sanayi ve tarım sektörü de ekonomide önemli bir yer tutar, özellikle tarım ürünleri ve madencilik ihracatı ekonomiyi destekler.	-Yağmur Ormanları: Amazon ormanları, ülkenin üçte birini kaplar ve biyolojik çeşitlilik açısından çok zengindir. -Mineral Kaynaklar: Demir, mangan, boksit, kömür ve renkli metal cevherleri başta olmak üzere 50'den fazla mineral türü bulunur. -Petrol ve Gaz: Kıyı bölgelerinde önemli petrol ve gaz rezervleri vardır.

4.2.5.Afrika

Afrika'nın siyasi haritası ve coğrafi yapısı ile ilgili bilgileri içeren bir rapor. Siyasi haritası ve coğrafi yapısı, doğal koşullar ve kaynakları, iklimin ve yerel doğal kaynakların kullanımının coğrafi dağılımı, bölgenin genel özellikleri, Afrika ülkelerinin dünya ekonomisindeki rolü.

Afrika'nın tarihi-coğrafi bölgeleri. Kuzey, Güney, Doğu, Orta (Ekvator) ve Batı Afrika bölgeleri. Bunların ekonomik-coğrafi özellikleri. Bölgeyle ilgili genel özellikler. Orta Afrika Cumhuriyeti. Ekonomik ve coğrafi konumu, doğal kaynak potansiyeli. Devlet yapısı, doğası, nüfusu, ekonomisinin temel özellikleri.

4.2.5.1.Güney Afrika Cumhuriyeti

Güney Afrika Cumhuriyeti (GAC), Afrika'nın tek ve en gelişmiş ülkelerinden biri olduğu belirtilmektedir. Ülkenin nüfusu, etnik yapısı Afrikalılar (%75,2), beyazlar (%13,6), melezler (%8,6), Hintliler (%2,6) olarak ifade edilir. Güney Afrika Cumhuriyeti, özellikle Ekvator Afrika'sından göç edenlerin yoğun olarak yaşadığı bir göçmen ülke olarak ifade edilmektedir(Tablo 20).

Ülkenin 3 başkenti bulunmakta olduğu Pretoria (1 milyon nüfus), yönetim merkezi; Cape Town (3,8 milyon nüfus), hukuku; Bloemfontein (300 bin nüfus), yargı merkezleri belirtilmektedir.

Ekonomisi, dış yatırımları çekmek için hükümetin çabalarıyla büyümekte olduğunu, gaz ve petrol endüstrisi, ekonominin temel direğidir ve ülkenin en büyük ihracat kalemlerinden biri olarak ele alınır. GAC, dünyada önemli miktarda krom, platin, altın, vanadyum, manganez, elmas ve diğer değerli madenlerin rezervlerine sahipliği hem vurgulanmaktadır.

GAC, Afrika'da elektrik enerjisinin üretiminde lider konumunda olduğu belirtilmektedir. Ülke, dünyanın en büyük elektrik santrallerine sahiptir ve bu santrallerin %85'i kömürle çalışmakta olduğu ifade edilmektedir.

Yeşil sanayinin ana merkezleri Johannesburg, Pretoria, Durban ve Cape Town'dur. Gıda endüstrisi de çeşitli alanlarda gelişmektedir. Tahıl, buğday, şeker kamışı, elma, patates, mısır, muz ve narenciye başlıca ekim ürünleri vurgulanmaktadır.

Balıkçılıkta, Sahra Çölü'nden güney Afrika'da GAC, tarım ürünleri ile birlikte önemli bir konuma sahip olduğu, GAC, dünya ticaret yollarıyla bağlantılı bir ülke olup, karayollarının uzunluğu 362.000 km olduğu belirtilmektedir.

Tablo 20. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Güney Afrika

Cumhuriyeti'nin öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Coğrafi Konum	İklim	Nüfus	Başkenti ve Önemli Şehirler	Yönetim ve Ekonomi	Doğal Kaynaklar	Tarım ve Balıkçılık
-Afrika'nın tek ve en gelişmiş ülkelerinden biri. -Gauteng bölgesinde, dağlarla çevrili geniş bir platoda yer alır. -Alanı 1,291 milyon km ² .	- Subtropik iklime sahiptir	-Nüfusu: 53,7 milyon. -Yıllık nüfus artış oranı: %1. -Etnik yapı: Afrikalılar (%75,2) -beyazlar (%13,6), -melezler (%8,6), -Hintliler (%2,6). -İşgücü göçü açısından komşu Afrika ülkelerinden etkilenmektedir.	-3 başkenti var: Pretoria (yönetim merkezi, 1 milyon nüfus), -Cape Town (yasama merkezi, 3,8 milyon nüfus), Bloemfontein (yargı merkezi, 300 bin nüfus). Diğer önemli şehirler: Johannesburg (4,4 milyon nüfus), Durban (3,7 milyon nüfus), Soweto (1,9 milyon nüfus).	-Federatif devlet yapısı, 9 bölgeye ayrılmıştır. -Ekonomi, dış yatırımlarla büyümektedir. İstihdam dağılımı: -Tarım (%30), Sanayi (%25), Hizmetler (%45). Gaz ve petrol endüstrisi ekonominin temel direğidir.	-Krom, -platin, -altın, -vanadyum, -manganez, -elmas -Elektrik üretiminde Afrika lideri; elektrik santrallerinin %85'i kömürle çalışır. -Koeberg'de tek nükleer elektrik santrali bulunur.	-Başlıca tarım ürünleri: -Tahıl, -buğday, -şeker kamışı, -elma, -patates, -mısır, -muz, -narenciye. -Balıkçılık.

4.2.6. Avustralya ve Okyanusya

Avustralya ve Okyanusya'nın öğretimi için 2 ders saati ayrılmıştır. Kitapta bölümlerle ilgili 8 sayfa ya yer verilmiştir, konuyla ilgili sadece 1 fotoğraf ve harita gösterilmiş.

Avustralya Birleşik Krallığı. Ekonomik-coğrafi konumu, doğal koşulları ve kaynakları, Avustralya'nın dünya ülkelerinden farklılıkları, Nüfusu, genel özellikleri ifade edilmiştir. Okyanusya ülkeleri, Yeni Zelanda, Okyanusya'nın adalar dünyasının coğrafi konumu ve doğası, ekonomisi, siyasi haritası belirtilmektedir.

Avustralya, Britanya İmparatorluğu'nun düzeni içinde bir federasyon devleti ve 6 eyalet ile iki federal bölgeden oluştuğu, Başkenti Canberra olduğu vurgulanmaktadır. Avustralya Bunun yanı sıra, Tasmanya gibi büyük adalar ve kıyıya yakın birçok küçük ada da bulunduğu, Avustralya, dünyada tek bir kıtada yer alan ve deniz araçlarına sahip olan tek ülke olarak ifade edilir. Aynı zamanda diğer kıtalardan uzak, mineral zenginlikleri ve önemli yerleşim bölgeleriyle de dikkat çekmesi belirtilmektedir.

Doğal koşullar ve kaynaklar, ülkenin ekonomisini geliştirmek için büyük fırsatlar sunduğunu, Avustralya, zengin mineral kaynaklarına sahip olduğunu belirtilmektedir. Boksitlerin dünya rezervlerinin üçte biri burada bulunduğu, demir cevheri, renkli metaller, kömür ve doğalgaz da büyük rezervlerine de sahip olduğu ifade edilmektedir. Son yıllarda Queensland eyaletinde ve kıyıya yakın sığ sularında büyük petrol ve doğalgaz yatakları keşfedilmiş olması hem belirtilir.

Okyanusya, genellikle Pasifik Okyanusu'nun, özellikle kuzeydoğu ve merkezi bölgelerindeki büyük ve küçük adaların toplandığı bir bölge olarak ifade edilmektedir. Toplam alanı 1,26 milyon km², coğrafi açıdan, bu adalar üç bölgeye alınarak belirtilmektedir;

Melanezya: Pasifik Okyanusu'nun kuzeydoğu ve güneybatı bölgesindeki adaları içerdiği (Yeni Gine, Yeni Kaledonya, Yeni Hebridler, Solomon Adaları ve Fiji Adaları, Bismarck Takımadaları) vurgulanmıştır.

Polinezya: Pasifik Okyanusu'nun merkezi bölgesindeki adaları içerdiği (Markiz Adaları, Tuamotu, Amerikan Samoa ve Samoa, Tonga, Tuvalu, Hawaii, Yeni Zelanda vb.) belirtilmektedir.

Mikronezya: Pasifik Okyanusu'nun doğu bölgesindeki adaları içerdiği (Marshall Adaları, Karolinen, Mariana Adaları, Gilbert Adaları, Nauru Adaları vb.) ifade edilmektedir.

Okyanusya, kendine özgü doğal çeşitliliği, zengin tarihi ve kültürüyle dünyanın değer bölgelerinden farklılığı vurgulanmıştır. Ancak, adaların konumu sürekli iklim değişikliklerine, deniz seviyesindeki yükselmelere ve diğer doğal tehditlere maruz kalmalarına neden olduğu da ifade edilmektedir.

4.2.6.1.Yeni Zelanda

Yeni Zelanda, Pasifik Okyanusu'ndaki en gelişmiş ülkelerden biri olarak değerlendirilmektedir (Tablo 21). Ülkenin ana nüfusunu Britanya Adaları'ndan göç edenlerin soyundan gelenlerin oluşturduğu ifade edilir. Yeni Zelanda'da titan, manganez, doğal gaz, kömür, demir cevheri gibi doğal kaynaklar bolca bulunduğu. Bu nedenle, Yeni Zelanda maden endüstrisi önemli bir yer tutmakta olduğu hem vurgulanmıştır.

Yeni Zelanda'nın doğal kaynakları olarak titan, manganez, doğal gaz, kömür ve demir cevheri gibi zenginliklerin bulunduğu vurgulanmaktadır. Sanayi ve Tarımı, ahşap işleme, gıda ve yeşil endüstrilerin önemi belirtilmektedir. Tarım endüstrisinde süt yağı, şeker ve kuzu eti gibi ürünlerle ekonomiye büyük katkı sağladığı vurgulanmıştır. Jeotermal enerji üretimi hızla gelişmekte olduğu ve elektrik enerjisi üretiminde önemli bir rol aldığı, başlıca ihracat ürünleri tarım ve ahşap ürünlerinden oluştuğu belirtilmektedir. Avustralya, ABD, Japonya, Çin, Birleşik Krallık ve Güney Kore önemli ticaret ortakları olduğu hem vurgulanmaktadır. Turizm'in ülke ekonomisine önemi vurgulanmaktadır.

Tablo 21. 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası kitabında Yeni Zelanda'nın öne çıkartılan coğrafik özellikleri.

Genel Bilgiler	Doğal Kaynaklar	Sanayi Dalları	Tarım ve Hayvancılık	Enerji Üretimi	İhracat	Turizm ve Hizmet Sektörü
Yeni Zelanda, Pasifik Okyanusu'nda ki en gelişmiş ülkelerden biridir. Başkenti Wellington'dur . Ana nüfusu, Britanya Adaları'ndan göç edenlerin soyundan gelenler oluşturur.	Titan, manganez, doğal gaz, kömür, demir cevheri gibi doğal kaynaklar bolca bulunur. Maden endüstrisi önemli bir yer tutar.	Ahşap işleme. Gıda sanayi. Yeşil endüstriler .	Süt yağı, şeker ve kuzu eti gibi ürünlerin ihracatı ekonomiye büyük katkı sağlar. Tarım endüstrisi dünya çapında önemli bir konuma sahiptir.	Jeotermal enerji üretimi hızla gelişmektedir. Jeotermal enerji, sanayi, tarım ve elektrik enerjisi üretiminde önemli bir rol oynar.	İhracat gelirleri, ülkenin dış ticaret dengesinde önemli bir role sahiptir. Başlıca ihracat pazarları: Avustralya , ABD ve Japonya. Diğer önemli ticaret ortakları: Çin, Birleşik Krallık ve Güney Kore.	Turizm endüstrisi, ekonominin önemli bir bileşenidir. Coğrafi konumu, doğal güzellikleri ve tanıtım faaliyetleri turizmin büyümesine katkı sağlar.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, elde edilen bulgular göz önünde bulundurularak; araştırmanın sonuçlarına yönelik tartışma kısmına yer verilerek bazı önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Tartışma

Bu çalışmada Türkmenistan 'da ortaokulda okutulan coğrafya 7. sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ve 10. sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası ders kitaplarında yer alan konular, bu konuların ele alınış şekli incelenerek Türkmenistan'ın dünyaya bakış açısı orta konulmaya çalışılmıştır. Her iki ders kitabının içeriklerinin incelenmesi sonucunda:

İncelenen 7. sınıf " Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası" kitabının, metodolojik olarak kıtalar ve okyanuslara ait genel coğrafi bilgileri sunduğu belirlenmiştir. Bu bilgiler genel olarak kıtaların coğrafi konumu, keşfi, yeryüzü yapısı, yeraltı kaynakları, iklimi, hidroğrafyası, ekonomik özellikleri, nüfusu ve siyasi coğrafyasına dair içeriklerden oluşmaktadır. Bu yaklaşımın, öğrencilerin kıtalar ve okyanuslara dair temel bilgileri öğrenmelerini hedeflediği görülmektedir. Bu doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Araştırmanın birinci alt problemi olan **kıtaların fiziki, beşeri, ekonomik ve siyasi özellikleri** hakkında; Afrika kıtası ile ilgili dağlar, ovalar, akarsular, göller, toprak ve bitki, çöller ve denizler, nüfus dağılışı, dil ve kültür, tarım, yer altı kaynakları, tarihi keşfi ve kıtaları temsilen seçilmiş birkaç örnek ülkeye yer verilmiştir. Kıtalarla ilgili öğretime kısa bir özetle başlanması, öğrencilere daha iyi bilgi sağlaması ve merak uyandırması açısından güzel bir başlangıç oluşturmaktadır. Afrika kıtasında üç ülkenin değerlendirilmiş olması, yani Mısır, Nijerya ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ele alınması, haritadan kuzeyden güneye doğru bir sırayla anlatılmıştır. Kitapta ülkelerden bahsedilirken, kısa coğrafi bilgiler sunulmuştur. Afrika kıtasının geniş yüzölçümü nedeniyle daha fazla ülkeye değinilmesi, öğrenim açısından faydalı olacaktır.

Kıtalarla ilgili fiziki haritaların gösterilmesi iyi düşünülmüş, ancak çalışmanın konusu olarak dünyayı tanıma perspektifi öne çıkarılmak istendiğinde, görsellerin ve haritaların eksikliği öğrenimi biraz zorlaştırmaktadır.

Avustralya kıtası ile ilgili fiziki, beşeri, ekonomik ve siyasî özellikleri hakkında; coğrafi konumu, maden kaynakları, tarihi keşfi, iklimi, hidroğrafya, nüfusu, doğal bölgeler ve organik dünyası, Okyanusya gibi konulara yer verilmiştir.

Kıtanın anlatımı kitapta kısa özetle başlanmaktadır. Avustralya kıtasını tanıtırken Güneşin doğduğu ülke olarak da bilinmekte olduğu ifade edilir. Bu nedenle kıtanın doğuda olması ve böyle bir tanımın yapılması güzeldir. Kıtanın biyolojik çeşitliliğinin zenginliğinden, endemik bitkilerinden, muazzam hayvanat dünyasından, kuşlarından bahsedilmektedir. Avustralya, biyolojik çeşitlilik açısından son derece zengindir. Endemik bitki türleri ve muazzam hayvanat dünyası ile dikkat çeker.

Okyanusya'yı Büyük Okyanus'un (Pasifik Okyanusu) coğrafi konumundan ve genellikle Avustralya, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine ve Polinezya, Melanezya ve Mikronezya adalar grupları olarak ele alınır. Bu bölge, geniş su kütleleri ile birbirinden ayrılmış birçok ada ve adacıklardan oluşmuş olması vurgulanır.

Kıtayı tek ülke olduğu için sadece Okyanusya adalardan oluşan ülkelerden bahsedilmiştir. Ülkelerin coğrafi konumu, tarihi keşfi, nüfusu, devlet yapısı gibi konulardan bahsedilmiştir. Bölgedeki başlıca devletler şunlardır:

- Avustralya
- Yeni Zelanda
- Papua Yeni Gine
- Fiji
- Solomon Adaları
- Vanuatu
- Samoa
- Tonga
- Kiribati
- Mikronezya Federal Devletleri

- Palau
- Nauru
- Tuvalu

Her bir devlet, kendine özgü kültürel ve tarihi mirasa sahip olduğu, bölge, farklı dillerin ve kültürlerin bir arada bulunduğu zengin bir mozaik oluşturduğu vurgulanır.

Güney Amerika kıtası ile ilgili fiziki, beşeri, ekonomik ve siyasi özellikleri hakkında; fiziki-coğrafi konum, iklimi, hidroğrafyası nüfusu, dil- kültür, tarihi keşfi, topraklar ve bitki örtüsü, madenler, dağları gibi konulara yer verilmiştir.

Kuzey Amerika kıtası ile ilgili fiziki, beşeri, ekonomik ve siyasi özellikleri hakkında; fiziki-coğrafi konumu, iklim, hidroğrafya, hayvan dünyası,nüfusu, siyasi coğrafyası, tarihi keşfi tarım ve bitki örtüsü, madenler, dağları gibi konulara yer verilmiştir.

Avrasya kıtası ile ilgili fiziki, beşeri, ekonomik ve siyasi özellikleri hakkında; iklim, hidroğrafya, tarihi keşfi, madenler, dağları ,siyasi coğrafyası, coğrafi konumu gibi konulara yer verilmiştir.

Kitapta kıtayla ilgili daha çok yer verilmiş fakat ülkeler ile ilgili özel başlıklar halinde bahsedilmemektedir. Avrupa'da Antik Yunan, Roma İmparatorluğu gibi; Babil, Asur, Hindistan ve Çin gibi Asya'da önemli uygarlıklardan bahsedilir. Tarihsel olarak, birçok devletin yükselişi ve düşüşü, fetih savaşları ve toprak değişimleriyle Avrasya'nın siyasi haritasını şekillendirmişlerdir. Modern dünyada, Avrasya'nın siyasi haritası genellikle 20. yüzyılın sonlarında netleştirildiği anlatılmaktadır.

Bağımsızlığını kazanan ve modern devlet haline gelen ülkeler arasında Türkmenistan gibi örnekler bulunmaktadır. Ekonomik olarak en gelişmiş ülkeler arasında Japonya, Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa yer alır. Ayrıca, Avrasya'da minyatür devletler de bulunmaktadır; örneğin, Avrupa'da Monako, Vatikan, Andorra gibi; Asya'da ise Bahreyn, Katar, Singapur gibi küçük devletlerin tarihsel ve coğrafi olarak önemleri vurgulanmaktadır.

Avrasya'nın nüfusu, nüfus artışı, dağılımı ve bu dağılımdaki dengesizlikler değerlendirilir; ayrıca kıtada yaşayan halklar, dil aileleri ve dini özellikler incelenir.

Araştırmanın ikinci kitabında yani 10. Sınıf Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyasında daha çok siyasi ve sosyal coğrafik konulara yer verilmiş olduğu görülmektedir.

Bölgelerin ekonomisi, devlet yapısı, sosyal coğrafyası anlatılmaktadır. Kitapta her bölgenin her bölümünden bir ülke gösterilmiştir.

İlgili araştırmada Azerbaycan'da aktif olarak görev yapan akademisyenlerin Türk dünyası vatandaşlığına dair görüşleri, coğrafya ders kitaplarında Türk dünyasının yansıması, kitapların içeriği ve öğrencilere aktarılan değerler hakkında bilgi sağlanmıştır. Türk Dünyası vatandaşlığının siyasi birlik, etnik birlik, edebi birlik, kültürel birlik, ahlaki birlik ve dilsel birlik anlamına geldiğini göstermiştir. Türk Dünyası vatandaşlığı coğrafya derslerinde öğrencilere en çok aktarılmaktadır. Ders kitaplarında Türk medeniyeti ve gelenekleri hakkında pozitif ve negatif yönler belirtilmiştir (Kantemiz, 2022). Araştırmada iki kitapta da Türk Dünyası Coğrafyası gösterilmediği tespit edildi.

"Türk Dünyası Coğrafyası" başlıklı bu kitap, Türk dünyasının coğrafi özelliklerini, tarihi, sosyal-ekonomik yapısını ve kültürel mirasını ele alır. Kitap, Türk dünyasında bulunan farklı ülkelerin coğrafi yapıları, iklimi, doğal kaynakları ve önemli nehirleri hakkında bilgi verir. Aynı zamanda, bu bölgelerdeki göller ve denizler de detaylı bir şekilde anlatılmaktadır(TDT 2022).

Ayrıca, her iki kitapta da ülkelerin genel kültür bilgisine dair eksiklikler olduğu belirlenmiştir. İlgili araştırmada kültürün kıta gibi özelliklerinden biri olarak değerlendirilir ve önemi vurgulanır. Anadolu, tarihi, coğrafyası, arkeolojisi, jeolojisi, sosyolojik yapısı ve kültürüyle adeta bir açık hava müzesidir. Tarihi, coğrafyası, arkeolojisi, jeolojisi, sosyolojik yapısı ve kültürüyle adeta bir kıta gibi özellikler taşıyan Anadolu, bir açık hava müzesi niteliğindedir(Meydan, 2015).

1.2.3. Konuyla ilgili olarak ülkelere kaç sayfa yer verilmiş, ne kadar görsel kullanılmıştır.

Araştırmada konuyla ilgili olarak birinci kitapta (Tablo 22) de ne kadar sayfa, görsel ve haritalar kullanıldığı gösterilmektedir. Aşağıdaki tabloyu değerlendirirsek en çok Avrasya kıtasına yer verilmiş olduğu tespit edildi. Sırayla Afrika, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Avustralya, Antarktika gösterilmektedir.

Tablo 22. 7. Sınıf Okyanusların ve Kıtaların Coğrafyası kitabında fotoğraflar, haritalar ve sayfalar

SFH	Afrika kıtası	Avustralya kıtası	Güney Amerika kıtası	Kuzey Amerika kıtası	Avrasya kıtası	Antarktika Kıtası
SAFYA	30	17	21	27	31	9
FOTOĞRAF	5	5	6	7	8	2
HARİTA	4	4	2	6	3	3

Tablo 23.10. Sınıf Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası kitabında fotoğraflar, haritalar ve sayfalar

NO SAYISI	Ülkeler	Sayfa sayısı	Fotoğraf	Harita
1	Norveç	1	1	
2	Almanya	4		
3	İtalya	2		
4	Rusya	4	1	
5	Türkiye	3	1	
6	Hindistan	3	1	
7	Endonezya	2	1	
8	Japonya	4		1
9	Çin	4	1	1
10	ABD	3		1
11	Kanada	4	1	
12	Meksika	1		
13	Brezilya	4	1	
14	Güney Afrika	3	1	
15	Yeni Zelanda	1	1	

5.2. Sonuç

Bu çalışmada Türkmenistan'da okutulan ortaöğretim 7. sınıfta Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ve 10. Sınıf Dünyanın ekonomik ve sosyal coğrafyası ders kitaplarında Türkmenistan'ın Dünya ülkelerine bakış açısının nasıl olduğu incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yapılmıştır. Veri kaynağı olarak Türkmenistan Bilim Bakanlığı tarafından 2019 yılında hazırlanan Ortaöğretim 7. sınıf Kıtaların ve Okyanusların Coğrafyası ve 2022 yılında hazırlanan 10. sınıfta okutulan Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası ders kitapları doküman incelemesi yöntemi uygulanarak bulgulara ulaşılmıştır.

Türkmenistan'da ortaokullarda okutulan coğrafya ders kitaplarında dünya coğrafyasına bakış açısını tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada, 7. sınıf "Okyanusların ve Kıtaların Coğrafyası" ve 10. sınıf "Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası" adlı ders kitapları incelenmiştir.

7.sınıf "Okyanusların ve Kıtaların Coğrafyası" kitabı iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Afrika ve Avustralya kıtaları ele alınırken, ikinci bölümde Güney Amerika, Kuzey Amerika, Avrasya ve Antarktika kıtalarına yer verilmiştir. Bu kitapta coğrafi konulara, özellikle kıtaların fiziki coğrafyasına daha fazla ağırlık verildiği görülmüştür. Kıtaların anlatımına kısa bir özetle başlanmakta, ardından her kıta bazında ülkelerden örnekler verilmektedir. İncelemede, Afrika, Avustralya, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Avrasya ve Antarktika sırasıyla ele alınmıştır. Her kıtadan maksimum üç ülkeye yer verilmiş, Avrasya kıtası ise yüzölçümü en büyük kıta olduğundan diğer kıtalara göre daha detaylı anlatılmış, ancak özel başlık halinde hiçbir ülke belirtilmemiştir.

10.sınıf "Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası" ders kitabında ise, isminden de anlaşılacağı üzere, ekonomik ve sosyal konulara daha fazla yer verildiği belirlenmiştir. Kitap, bölgeler halinde ayrılmış ve ilk olarak Avrupa bölgesine odaklanılmıştır. Avrupa, kuzey, güney, doğu, orta, güney ve batı Avrupa olarak alt bölümlere ayrılmış ve her alt bölümden özel başlık altında bir ülke örneği verilmiştir. Asya bölgesi de benzer şekilde ele alınmış, ancak Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Afrika bölgelerinde sadece birer ülkeye yer verilmiştir. Son olarak, Avustralya ve Okyanusya bölgesi incelenmiştir.

10.sınıf "Dünyanın Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası" ders kitabında toplamda 15 ülke, bölgeler bazında özel başlıklar altında yer almıştır. Bu ülkelerin daha çok ekonomisi, devlet

yapısı ve sosyal coğrafi konuları ele alınmıştır. Türkmenistan ile ekonomik işbirliği yapılan Almanya, İtalya, Rusya, Türkiye, Hindistan, Endonezya ve Çin gibi ülkelere yer verilmiş; Japonya, ABD, Kanada, Brezilya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Yeni Zelanda ve Norveç gibi ülkelere ise değinilmemiştir. Bu çalışmanın asıl amacı, Türkmenistan'da ortaokullarda okutulan coğrafya ders kitaplarında dünyanın nasıl algılandığını ortaya koymaktır. İncelemeler sonucunda, ilk kitapta fiziki coğrafya konularına daha fazla yer verildiği, ancak görsellerin eksik olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, her iki kitapta da ülkelerin genel kültür bilgisine dair eksiklikler olduğu belirlenmiştir. Bölgeler ayrı ayrı bölümler halinde ele alınmaktadır, ancak Kuzey Amerika yalnızca Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada olarak gösterilmektedir. Latin Amerika'ya sırayla yer verilmekte, ancak bölge sadece bir sayfalık Meksika ve Brezilya tanıtımıyla sınırlı kalmaktadır. Afrika bölgesinde ise yalnızca Güney Afrika Cumhuriyeti'ne yer verildiği tespit edilmiştir.

5.3. Öneriler

Yapılan araştırmaya göre, kıtalar ve ilgili ülkeler hakkında coğrafi bilgi verilmesine rağmen görsel materyallerin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, coğrafik bilgilerin yeterince görsellerle desteklenmediğini göstermektedir. Dolayısıyla, verilen bilgilerin öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilebilmesi için daha fazla görsel kullanılması gerekmektedir. Kullanılacak görsellerin, ele alınan ülkeleri karakterize edecek nitelikte olması daha iyi öğrenme sağlayacaktır. Örneğin, Afrika kıtasında Nil Nehri'nin görsel olarak kullanılması daha uygun olabilir. Bu nedenle, konuyla ilgili görsellerin artırılması önerilmektedir.

Son dönemde Türk ülkeler arasında her alandaki birlikteliği arttırmak amaçlı olarak kurulan Türk Devletleri Topluluğu: Türk Dünyası Coğrafyası kitabı hazırlanarak Türk devletlerinde okutulması tavsiye etmektedir. Bu kapsamda Türkmenistan coğrafya öğretim programında da Türk Dünyası ile ilgi konulara ağırlık verilmesinin de Türkmenistan'ın da bu birlik içerisindeki etkinliği açısından fayda sağlayacaktır.

Öğrencilere dünya ülkeleri öğretilirken öncelikli olarak coğrafya öğretim programında ayrı bir başlık halinde komşu ülkelerin coğrafik özelliklerin öğretilmesi daha faydalı bir yaklaşım olabilir.

KAYNAKLAR

- Agalyýewa, O., & Aşyrmuhammedowa, J. (2019). *Materikleriň we okeanlaryň geografiýasy*.
- Antipova, E & Galay, E. (2017). Geography of Turkmenistan. *Jurnal Sains Dan Seni ITS*, 6(1), 51–66.
- Arbatov, N. (2016). Türkmenistan'ın Fiziki Coğrafyası. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Artvinli, E. ve Kaya, N. (2010). 1992 Uluslararası Coğrafya Eğitimi Bildirgesi ve Türkiye'deki yansımaları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (22), 93-127.
- Berdimuhammedov, G. (2016). *Payhas Çeşmesi*. 1–23.
- Caner Aladağ, Tahsin Tapur, B. K. (2024). *Geography and Geography Education Comparison of Türkiye and Kazakhstan Geography Education Programs*.
- Co, E., & Fak, F. (2023). *Kültür ve inanç olarak birbirine çok benzeyen iki ülke arasındaki ilişkiler 1990'lerden sonra hızla gelişmeye başladı. Ticaretten eğitime kadar çeşitli alanlarda açılımlar yapılmıştır*. 10(1), 95–115.
- Demiralp, N. (2023). *SMART Journal*.
- Demir, S. B., Doğan, S., & Pınar, M. A. (2013). *Journal of Turkish Studies*, 8(9), 1081-1098. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.5286>
- Demircioğlu, E. (2016). 1970 Tarihli 10. Sınıf Tarih ders Kitabının Görsel Tasarım Açısından Değerlendirilmesi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 2, 227-240.
- Engin, İ., Akbaş, Y., & Gençtürk, E. (2003). I. coğrafya kongresinden günümüze liselerimizde müfredat programlarındaki değişimler. *Millî Eğitim Dergisi*, 157. 3 Haziran 2023 tarihinde
- Hudayarova, F. (2019). Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkmenistan Devleti Bilim Bakanlığı Ortaöğretim Matematik dersi öğretim programları konu karşılaştırılması. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Kantemiz, F. (2022). Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki akademisyenlerin Coğrafya ders kitapları bağlamında Türk dünyası vatandaşlığı ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü . Yüksek Lisans Tezi.

Kaplankıran, İ. (2017). Kazakistan Cumhuriyetinde eğitim sisteminin tarihî seyri ve günümüzdeki yapısı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 31- 47.

Kızılçaoğlu, A. (2006). Coğrafya dersi öğretim programı hakkında düşünceler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 1-19.

Meydan, A. & Y. M. (2015). Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi “Kültürel Zenginlik” Kavramına İlişkin Farkındalıkları. *Researcher: Social Science Studies Year: 3, Issue: 4*, 45–59.

TBM.(2022).Ortaokul VI-XII sınıfları için coğrafya dersi öğrenme hedefleri. *science*, 7(1), 1-8.

Türk. D. (2022). *Türk Dünyası Coğrafyası. Ortaöğretim için. Astana. 2022. – 160 s.*

Turan, R. (2017). *Türkmenistan’da Okutulan Tarih Ders Kitapları nda Osmanlı Devleti’ne Yaklaşım [Approach to the Ottoman State in History Textbooks at Schools in Turkmenistan]*. November.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/> erişim tarihi:08.07.2024

<https://education.gov.tm/> erişim tarihi: 25.05.2024

<https://www.atavatan-turkmenistan.com/en/trkmenistan-ile-romanya-arasinda-egitim-isbirligi-2/https://doi.org/10.16916/aded.2722> 30.05.2022